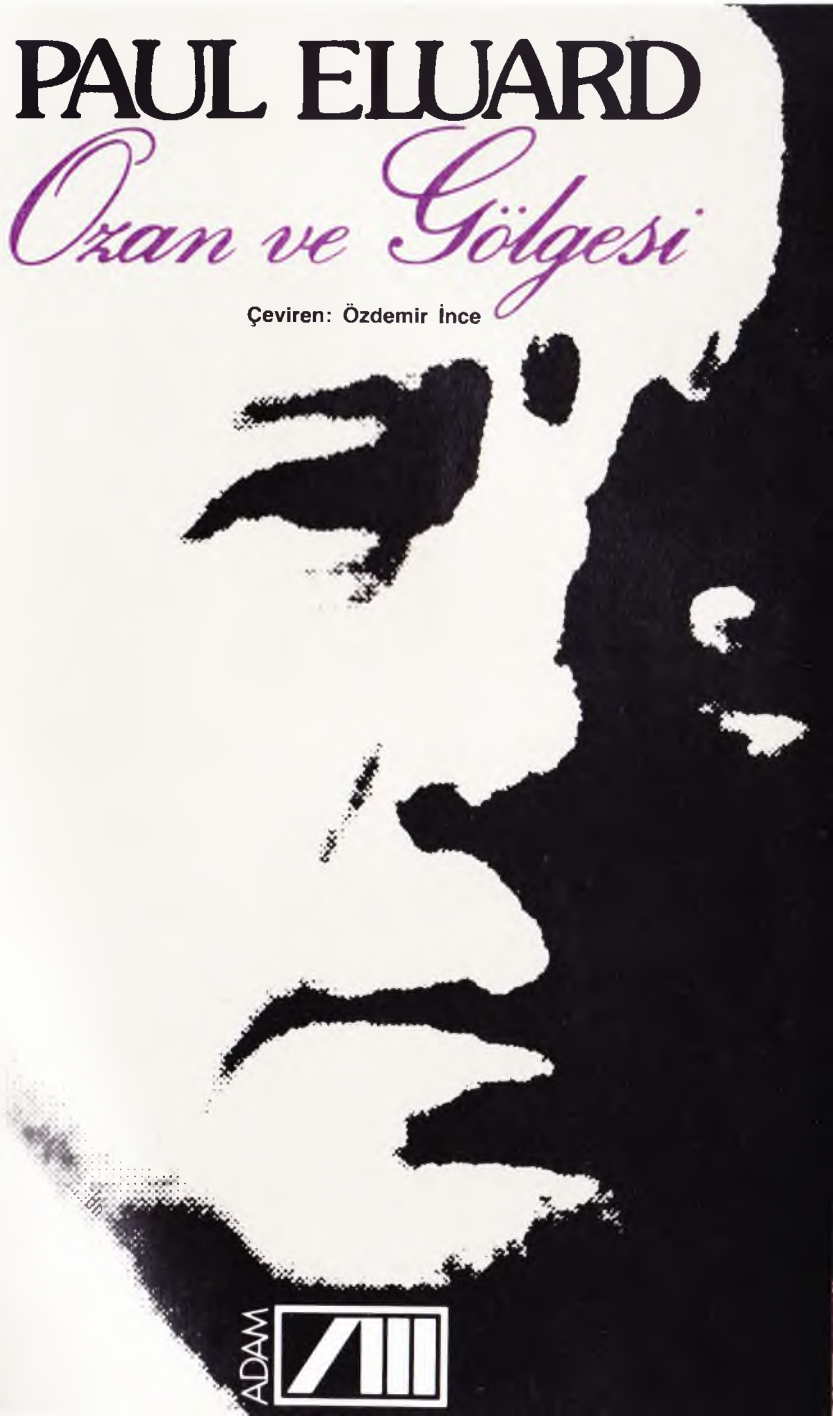
PAUL ELUARD

Ozan ve Gölgesi

Çeviren: Özdemir İnce

ADAM

PAUL ELUARD OZAN VE GÖLGESİ

ADAM

©
Bu çevirinin yayın hakları
ADAM YAYINCILIK A.Ş.'nindir.

Birinci Basım : Şubat 1984

Kapak Düzeni : Erkal Yavi

282.05.005.164.192

Paul Eluard

•

Ozan ve Gölgesi

Deneme

Fransızca'dan çeviren Özdemir İnce

ADAM

PAUL ELUARD HAKLIDIR

«Ozanlar her zaman haklıdırlar. Baudelaire'in yüz karalarına karşın, haklıdır ozan Baudelaire. Verlaine'in güçsüzlüklerine karşın, ozan Verlaine haklıdır. Ozanlar her zaman gerçeği söylerler, yoksa ozanlıktan vazgeçerler. Şiir yalnızca güzel değildir, güzeldir çünkü gerçektir. Ozanlar sonsuzca haklıdırlar.»

«İnsanın insanı, dar kafalı kerestenin ozanı, cellatın kurbanı ezdiği iğrenç bataklıktan, geçmişin ve geleceğin yığınlarıyla birlikte yükselerek doğmaktır söz konusu olan.»

«Başyapıtı başkalarının yaşamından çıkarmak gerekir.»

Mutluluğuyla kendisi, kendisiyle mutsuzluğu arasına hep başkalarının mutsuzluğunu oturtan, «ben»i *biz*, «biz»i *ben* yapan Paul Eluard'ın yukarıya aktardığım sözleri yıllardır elimi tutuyor. Sadece benim mi? Sadece benim değil, şiirin gücüne inanan bütün insanların. Ne zaman? Nerede? Her zaman, her yerde, güneş battığı, ışıklar söndüğü, evler ısınmadığı zaman, bir dar sokakta boydan boya yürürken, kurtların kemirdiği, güneş ve yağmurun çürüttüğü merdiven basamaklarına basarken... Yüreğini ve inancını bir kandil gibi sunmaktadır bize.

Çünkü gece mümkün değildir onun yanında!

Ne diyor Eluard?

Büyüklükleri öğrenmeliyiz! Anlamanın, sevmenin, bir başkası olmanın, kendi yüreğimizde bir başkasını konuk etmenin, erdemlerin, insancıl aktörenin büyüklüğünü öğrenmeliyiz ve savunmalıyız onları. Bunların örnekleriyle dolu insanlık tarihi:

O halde, seçmenin ve adanmanın alçakgönüllü tarihi olalım!

Paul Eluard bu bağlamda büyük bir örnek. Çünkü bütün engellere, tersine çevrilen bütün yol ok işaretlerine karşın şiirin yaşamın içinde olduğuna inanmıştır on altı yaşından ölümüne kadar; şiirle yaşam, yaşamla şiir iç içe olduğu zaman, insan başkalarının yanında kendine ve başkalarına karşı içten olabilir.

Paul Eluard'a bakınca ozanın tek boyutlu, tek sesli olmadığını, olmaması gerektiğini anlıyoruz. Eluard zaman zaman yalnızlığın şiirini yazmıştır, ancak yalnızlık sığınılan, aranan bir savunma aracı değildir onun şiirinde, onun dünya görüşünde, ama içinden çıkılması gereken insana özgü bir doğal durumdur, insan dışarıya açılmak, elini uzatıp kucağını açmak için yalnızlığından yola çıkabilir. Zıtlıkların büyük bir işlevi vardır onun şiirinde: Gece / gündüz, iyi / kötü, umutsuzluk / umut, ölüm / ölümsüzlük... Olumsuzluklara sırtını dönüp, başını kuma sokmaz, değiştirmek için içlerine dalar. Değiştirmenin ve dışarıya açılmanın en önemli olanağı sevdadır: Erkeğin kadına, kadının erkeğe, bireyin topluma, eşitliğe, özgürlüğe ve tüze kavramına olan sevgi ve tutkusu. Tutkuların en soylusunun, insana yaşamak için en gerekli olan tutkunun, gövdenin olduğu kadar imgelem yetisinin (bilindiği gibi bu iki ulam birbirinin içindedir, birbirlerinin nedenidir) eksiksiz gerçekleşmesinin karşısına konulan bütün engellerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili savaşım olduğu kanısındadır. Bu yüzden kendi halkının, dünyanın bütün insanlarının arasındadır. Bu yüz-

den Makedonya dağlarında gece gündüz yol alır, bu yüzden Londra, Prag ve Moskova'da konuşmalar yapar, New York'a bildiriler gönderir.

Paul Eluard'ın ozanlık yeri bellidir. Yirminci yüzyılın en önemli, en büyük ozanlarından biri olduğunu benim söylememe ne gerek var! Ancak ona bu onurlu yeri sağlayan iki önemli niteliğinin altını çizmek istiyorum: Sevgi ve sorumluluk.

Elinizdeki kitap işte bu iki yüce erdemin ürünü. Radyo programlarından, soruşturmalara verilen yanıtlardan, film metinlerinden, iki şiir çevirisinden, bildirilerden, açıklamalardan, yıldönümü konuşmalarından, tanıtma yazılarından oluşuyor. Bu metinlerde Eluard'ı bir sanat tarihçisi, bir şiir kuramcısı, bir yorumcu, bir sanat elçisi, bir barış savunucusu, bir konuşmacı olarak tanıyoruz. Kendisine sunulan her olanaktan yararlanarak güzelin, iyinin, bilinçli iyinin, özgürlüğün, gelişmenin, insanın, insansal değerlerin, sürekli ve yaratıcı barışın sözcüğünü ve savunmasını yapıyor. Ozanın, şiir yazma dışında, başka anlatım olanak ve araçlarından nasıl, neden ve ne için yararlanması gerektiğini gösteriyor bize. Geçmişe anlayışla, bugüne tarafsız olarak, yarına umutla bakıyor. Beni en çok etkileyen niteliklerinden biri de geçmiş yüzyılların ozanlarına, kendi çağdaşlarına sevgi dolu, alçakgönüllü yaklaşımı. Yüreklerin giderek daraldığı, gönüllerin giderek çoraklaştığı ülkemizde, Eluard'ın bu yüce gönüllü yaklaşımlarından öğreneceğimiz çok şey olduğu kanısındayım.

İspanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne, Yunanistan'dan Sovyetler Birliği'ne, ozanın ve ressamın, kısacası sanatçının görevinden tüm insanlığın sorumluluğuna kadar çok geniş boyutlu bir bağlamda konuşan ozanın sesinde, acı çeken, umut eden insanlarla dayanışık, onlara yürekten ve bilinçle bağlı ozanı tanıyoruz; kendisini yaşadığı dünyadan ayırmayan, kim olduğunu bilmeyi, başkalarını öğrenmeyi görev edinmiş bir ozan; ve bu yüzden ozan! Sesi herkesin ortak sesi; olgularla, yaşamla, uzlaş-

maz akılla kabul ettiriyor kendini. Ondan hoşgörüyü ve aynı oranda yirminci yüzyılda ozan aktöresini öğreniyoruz, simge — ozan'ı öğreniyoruz.

Ozan ve Gölgesi, ozanın ölümünden sonra derlenip yayımlanan bir düzyazı kitabının adı; elinizdeki kitabı hazırlamamı esinlendiren örnek. Ancak ikisi arasında birkaç yazı dışında bir ortaklık yok. Değişik kaynaklardan derlenen metinlerin toplandığı kitaba bu çok sevdiğim «Ozan ve Gölgesi» adını vermekte sakınca görmememin nedeni, ikisinin de aynı amaca yönelik olması. Ama birincisi Fransızlar'a, ikincisi bize yönelik. Çünkü, metinler arasında bir seçme yapmak zorunda kaldığımda, «bizim» için gerekli, hatta vazgeçilmez görünenleri seçtim; bu metinlerin, okurlarımıza, genç sanatçı, yazar ve ozanlarımıza bazı sanat sorunlarını, sanat toplum ilişkilerini anlamakta yardımcı olmalarını istedim. Gene bu amaçla, kitabın sonunda yer alan bir «Açıklamalar» bölümünü gerekli gördüm.

Ozan ve Gölgesi ile sizin aranızdan çekilmeden önce, böyle bir çalışmayı bana esinlendiren ve gerekli bütün metinleri sağlayan ve zaman zaman çeviri sıkıntılarımı gideren değerli dostum Philippe Baude ile engin ve cömert bilgisiyle, girdiğim çıkmazlarda yardımını esirgemeyen değerli arkadaşım İsmet Birkan'a teşekkür etmek isterim.

Ankara, 22 Şubat 1982
Özdemir İnce

ŞİİR BULAŞICIDIR[1]

BİRİNCİ ERKEK

(Zayıf, hafifçe boğuk bir ses)

Ah! Bir çukurdayım! Güçsüzüm, aptalım! Nicaise'im! Gribouille'um! Cadet-Roussel! Jean de Nivelle ve Jacques Bonhomme'um! Gülünç bir kurbanım ben! Güldürüyorum, ağlatıyorum! Bir damla suda boğuluyorum! Bir kan gölünde boğuluyorum! Geceden korkuyorum, ölümden korkuyorum, bir bönüm ben.

İKİNCİ ERKEK

(Normal ses)

Artık çukurda değilim! Doğarak çıktım oradan! Yaşamı tozpembe görüyorum, güzelciyim (estet) ve tembelim, rahat ve akıcı konuşurum, kolay yazarım, kalemimden kan damlar. Kimliği belirsiz bir zorbayım — bir ruh! Ve kendi fildişi kulemde, kendi kendime böbürlenirim, düş görürüm. Ve çocuğum yok! — Ama neden acı çekiyorum ben böyle? Başkaları için mi? Yoksa hiçlik yüzünden mi?

ÜÇÜNCÜ ERKEK

(Güçlü ve hafifçe yankılı bir ses)

Başkalarının kurbanı bir insanım. Tıpkı bir yem. Ölüme karşı yaşayan bir insanım. Bütün gövdemle çalışıyo-

rum ve düşünen kamışım[2]. İstencim ve umudumla sonsuz bir evren kurdum. Toprağın üzerinde, teriyle ve acısıyla yaşayan bir insanım, anlayan bir insanım. Sayısız hakkım, sayısız görevim var. Kardeşlerime acı çektirmenin dışında.

BİRİNCİ KADIN
(Normal ses)

«Kişisel şiir,» diye yazıyor Lautréamont,[3] «o sınırlı hokkabazlık, o olağan cambazlık, çağını kapattı artık. Nesnel şiirin ölümsüz yolunda tekrar yürüyelim.»

İKİNCİ KADIN

Ve şöyle diyor Rimbaud:[4] «Budalaca resimleri, kapıların üst aynalıklarını, dekorları, resimli cambaz perdelerini, dükkân tabelalarını, halk süslemeciliğini seviyordum; modası geçmiş yazını, kilise latincesini, yazımı bozuk erotik kitapları, atalarımızın öykülerini, peri masallarını, çocukluğun küçük kitaplarını, eski operaları, budala nakaratları ve doğal dizemleri seviyordum.»[5]

ÜÇÜNCÜ KADIN

Novalis,[6]ta XVII. yüzyılın sonunda şöyle yazıyordu: «Alfabelerin ve hesap kitaplarının bize şiirsel gibi geldiği anlar olabilir.»

YAZAR

Nicaise, Gribouille ve Jacques Bonhomme, hiç kuşkusuz ozandırlar!

Gongora, Edgar Poe, Mallarmé, hiç kuşkusuz, ozandır!

Ama, hatta ve özellikle sevdalandıkları, yüreklendiklerinde «biz» diyen, savaşan, benzerlerinin arasına karışan ozanlarda değil de nerede dram? Şiir bir savaştır.

ŞİİR BULAŞICIDIR

Gerçek ozanlar şiirin kendi malları olduğuna hiçbir zaman inanmadılar. İnsanların dudağında söz hiçbir zaman kurumadı; sözcükler, şarkılar, çığlıklar durmadan birbirlerini izliyorlar, kesişiyorlar, çarpışıyorlar, birbirlerine karışıyorlar. Dilsel işlevin atılımı, abartmaya, taşkınlığa, tutarsızlığa kadar vardırdı işi. Sözcükler dünyayı söylüyorlar ve sözcükler insanı söylüyorlar, insanın gördüğü ve duyumsadığı, var olan, var olmuş olan şeyi, zamanın ilk çağını ve zaman ve anın geçmiş ve geleceğini, istenci, istemdışını, korkuyu ve var olmayan şeye, var olacak olan şeye olan tutkuyu. Sözcükler yıkarlar, sözcükler önceden haber verirler, birbirlerine bağlı ya da ardsız-arkasız, hiçbir şey yadsıyamaz onları. Her geleceğin hazırlanışına katılırlar. Betimledikleri nesneler, olgular, düşünceler, güçsüzlük, nedeniyle yitip gidebilir, ama şurası kesin ki bir rastlantı sonucu olarak yarattıkları ve onların evrimlerini yerine getirecek olan başkaları tarafından yerleri hemen doldurulacaktır.

Özde var olanı yansıtmak için pek az sözcüğe gereksinimimiz vardır, onu gerçekleştirmek için bütün sözcükler gereklidir. Çelişkiler, güçlükler evrenimizin gelişmesine katkıda bulunurlar. İnsanlar bir sözlüğü oburcasına gövdeye indirdiler ve adlandırdıkları şey yaşıyor. Her şeyin sonu olan anlandırılamayan, usa gelmez ölümün sınırlarında başlar ancak.

ÜÇÜNCÜ KADIN

(Hafifçe yankılı ses, eskisi gibi)

Daha uzaklara gideceğim, dedi erkek, ölüm yok. Eski savaşçıların çelik eldivenleri benim ellerim kadar değerli değildir; ellerim toprağı açmak, aydınlatmak için. Görevim bir sınır taşı olmak değil, yüzüm doğru yolu gösterir, her şeyin arasında, bir ok gibi.

BİRİNCİ KADIN
(Aynı ses)

Daha uzaklara gideceğim, dedi kadın, ölüm yok. Ve cilveli ölü bayanların dantel eldivenleri benim ellerim kadar değerli değildir; ellerim fetihlerimizi korumak için, bütün tehlikelere karşı, bir kalkan gibi, ellerim bir çatı kurar bize, sıcaklık ve sevgi üstte ve alttadır.

YAZAR

Konuşan önemli değil, söyledikleri de önemli değil. Dil herkesin, bütün insanların ortak malıdır ve insansal bütünlüğü son derece tehlikeye düşüren, bize ne denli zararlı görünürse görünsün, dillerin farklılıkları değildir, ama daha çok ve her zaman, söz özgürlüğünün karşısına dikilen yasaklamadır. Bir nesneyi görmenin, onu betimlemenin binbir biçimi, aşkını, kıvancını ve acısını söylemenin binbir biçimi, yaşam ağacının küçük bir dalını kırmaksızın anlaşmanın binbir yolu bulunduğunu kanıtlayanlar deli gibi görüneceklerdir. Kendi yüceliğinden habersiz olarak kalabalık içinde yakınıp duran ya da şarkı söyleyen çekingen sesi ortaya çıkartanlar, yorumlayanlar ve yansıtanlar da deli, yararsız ve kargınmış sıfatına layık görülecekler. Ne yazık ki hayır, kişisel şiir henüz ömrünü doldurmadı. Ama, hiç olmazsa, nesnel şiirin de son sözünü söylememiş olduğunu anladık. Bu gerçeğin utku kazanmasından bir an olsun kuşkuya düşmeksizin, pek çok şeyin «gerçek bir şiir» olabileceğini anladık. Bu alaycı ve küçümseyici deyime gerçek anlamını iyi niyetli ozanlarla ressamlar verdiler. Günlük yaşamın belli geçirimsizliği (duyarsızlığı) altında ve insanın en dokuncasız ürünlerinde bulunan bütün istemdışı ve nesnel öğelerden yararlandılar. «Gerçek bir şiir» artık sadece tuhaf bir nesne ya da soluk soluğa bir şık bayanın garipliği de-

ğil, ama düşlediği evrenin kendisini ona zorla kabul ettiren dünyadan doğacağına inanması koşuluyla, taslamak, yeniden üretmek ve bulgulamak için ozana verilen şeydir. Onun bu olağan işinde hiçbir olağanüstü ve şaşırtıcı yön yoktur. Dünyanın karmaşık öykülerinin ve otların, çakılların, pisliklerin ve görkemlerin, kendi ayaklarının altında yayılan inanılmaz sorunlarının peşinden koşarak, en arı dilin tadlarını olduğu kadar sokaktaki adam ya da bilginin, kadının, çocuğun ya da delinin dilini de bize yansıtacaktır ozan. Eğer istenirse, sadece tansıklar olacaktır. Düşünmeden dinleyelim onları ve yanıtlayalım, o zaman anlaşılacağız. Yoksa, kırık aynalardan başka bir şey olamayız ve her şeye karşın bizim olan bu mekân ve zamanda, görünüşleri düzeltmek peşinde koşarak, nesnelerin ilk görünüşünü şiirleştiririz.

Şiirleştirilmiş dilden, inci gibi birbirlerine tutturulmuş güzel sözcüklerden daha korkunç bir şey yoktur. Gerçek şiir, katkısız çıplaklıklar, can kurtaran simidi olmayan çareler ve sedeflenmeyen gözyaşlarıyla yetinir. Kum çölleri, çirkef çölleri, cilalanmış döşemeler, bozulmuş saçlar, pürtüklü eller, kendini beğenmiş kurbanlar, zavallı kahramanlar, eşsiz budalalar, türlü türlü köpekler, süpürgeler, otların içinde çiçekler, mezarların üzerinde çiçekler bulunduğunu bilir. Çünkü şiir yaşamın içindedir.

İKİNCİ KADIN

(Normal ses)

Şiir bulaşıcıdır.
Şiir yaşamın içindedir.

DÖRDÜNCÜ ERKEK

Dilin ana çatısı, ana dayanağı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ ERKEK

Şiirin amacı yarar sağlayıcı gerçek olmalıdır.

DÖRDÜNCÜ ERKEK

Nesnel olacaktır.

İKİNCİ KADIN
(Öncekinden daha yüksek sesle)

Şiir yaşamın içindedir.

ÜÇÜNCÜ KADIN

Yaşamın hizmetindedir.

BİRİNCİ KADIN

Yaşamın önündedir.

ÜÇÜNCÜ KADIN

Bir tek şiirsel us vardır: o da iyinin usudur.

BİRİNCİ KADIN

Ozan toplumun her yurttaşından daha yararlı olmalıdır.

İKİNCİ KADIN
(Sesini gittikçe yükselterek)

Şiir yaşamın içindedir.

DÖRDÜNCÜ ERKEK

Şiir bir sanat nesnesi değil bir yararcı nesnedir.

İKİNCİ ERKEK

Yaşam bilgisi oluyor.

ŞİİR BULAŞICIDIR

İKİNCİ KADIN
(Ses en yüksek düzeyde)

Şiir yaşamın içindedir.

ÜÇÜNCÜ ERKEK

İnsanları bir araya getirmek için savaşır.

YAZAR

William Blake'i,[7] Frigya başlıklı çıplak adamı dinleyelim:

İKİNCİ ERKEK

«Bütün insanlar nasıl dış görünüşleriyle (ve sonsuz çeşitlilikte) birbirlerine benzerlerse, şiirsel yetenekleriyle de benzeşirler.»

YAZAR

Novalis hiç de bir melek değildir. Melek yoktur. Ama o melek kılığına girmiştir. Bununla birlikte, toprağın nesneleri ona ölümlülerin çoğunluğundan çok daha yakındır kimi zaman:

DÖRDÜNCÜ ERKEK

«Şiirin özel bir adının olması, ozanların da özel bir sınıf oluşturmaları ne yazık bir şey! Şiir hiç de anormal bir şey değildir, insan zekâsının doğal davranış türlerinden biridir. Her insan her an ozan ve düşünür değil midir?»

YAZAR

İnsan dili nice karışık çağlardan geçip geldi! Şimdiye kadar bundan söz edenlerin sayısı pek az değil mi?

Kaç kişi yüreğinin, düşüncesinin, sevdasının, ölümü aşıp diri kalabilecek olan geleceğin umudunu dile getirdi? Dil ancak şurada burada kımıldayabiliyordu, o da şansı yaver giderse, ve etkin değildi. Ama insanlar bir gün kitle bilincine kavuştular. Ve dilleri birleşti, dillerinin oylumu genişledi. Ve coşkun yaşam sonsuz zaman içinde bütün meyveleri olgunlaştırıyor. Sizi hafifçe büyüleyen uykusuz bir öpücük gibi hiçbir zaman yaşlanmıyor.

İKİNCİ ERKEK

«Eskiden,» diye yazıyor Feuerbach,[8] «düşünce benim için yaşamın amacı idi. Ama bugün benim için düşüncenin amacı yaşamdır.»

YAZAR

Rimbaud bir şiirine «kauçuk» sözcüğünü sokmak gözüpekliğini gösterdiği için kim çıkışıyordu, unuttum, oysa ne sevimli, ne tatlı bir sözcüktür. Emile Faguet, Baudelaire'i «bayağılığın duyarlıksız ozanı» diye adlandırıyordu. Brunetiere de incelikten uzak, düzyazısal buluyordu ozanı. Bereket versin ki, ülküsel sanatçı ve güzelcilik, resimde olduğu kadar şiirde de, yerini gerçekten şiirsel, canlı ve insancıl bir ülküye bırakmaya doğru gidiyor. Ozanların «istisna» olmayı bırakacaklarına inanıyoruz, çünkü daha şimdiden aralarından bazıları, yıkıcı olarak tanımlanan yeni değerlerin ortaya çıkmasını, var olmasını engellemek, geciktirmek ya da görmemekle doğrudan doğruya ilgili yazınsal ve sanatsal bir kaymak tabakanın korunması ya da yok edilmesinin sadece «kendi iyi niyetlerine», zayıflıklarına ya da kararlarına bağlı olduğunu biliyorlar. Estetik işlerine burnunu sokan bir papaz[9] yirmi beş yıl kadar önce şunları tasarlamıştı; olduğu gibi aktarıyorum:

DÖRDÜNCÜ ERKEK

«Başlıca şiirleri üç renkle basmalı: şiirsel dizeler ateş kırmızısı, düzyazısal dizeler siyah; bir akımın belli belirsiz geçtiği dizeler de sarı.»

YAZAR

Rimbaud'nun en saldırgan şiiri olan «Düş»ten hangi cinli perili ebemkuşağı bir şeyler sağlamamıştır:

ÜÇÜNCÜ ERKEK

Koğuşta açtık.
Doğru.
Yayılmalar, patlamalar,
Bir cin: gravyerim ben!
Lefebvre: Keller!
Cin: Kaşar peyniriyim ben!

YAZAR

Ozan, daha şimdiden, herşeyin kendisine yararlı olması gerektiğini biliyor. Sanrı, yürek temizliği, öfke, bellek, sağı solu belli olmayan Proteus[10] eski öyküler, güncel olaylar, masa ve mürekkep hokkası, bilinmeyen görünümler, beklenmedik anılar, tutkunun kehanetleri, düşüncelerin, duyguların, nesnelerin kaynaşması, kör çıplaklık, çıplak gerçek, dizgelerin yatışması, saçmaya ulaşıncaya kadar mantığın tozutması, baş eğmez usa erişinceye kadar saçmanın kullanılması... işte bunlar, — seslilerin, sessizlerin, hecelerin, sözcüklerin ustaca ya da acemice, uygun ya da uygunsuz harmanı değil — bir şiirin oluşumuna işte bunlar katkıda bulunurlar. Eşek kulağına layık korkunç konserin dümbeleklerine, kemanlarına, uyumlarına ve kafiyelerine gereksinimi olmayan uyumlu düşünceden konuşmak gerek.

Kendisinde aradığınız gerçeğin ona esin kaynağı olan şeyden daha başka bir şey olmadığını biliyor ozan.

İKİNCİ ERKEK

Jean-Jacques Rousseau *Emile* adlı yapıtında şöyle diyor: «Gerçeğin, nesneleri değerlendiren zihnimde değil, nesnelerin kendinde olduğunu, onlardan edindiğim yargılara kendimden ne kadar az şey katarsam gerçeğe daha fazla yaklaşabileceğimden emin olduğumu biliyorum.»

YAZAR

Guillaume Apollinaire'in[11] «Pazar Christine Sokağı» adlı konuşma-şiirinde olduğu gibi:

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Hızlı ve gizdeş)

Kapıcının annesi ve kapıcı her şeye boşverecekler
Erkeksen eğer bana eşlik edersin bu akşam
Birimiz yukarı çıkarken
Birimizin araba kapısını tutması yeter

İKİNCİ ERKEK
(Çok nesnel)

Yanmış üç sokak lambası

BİRİNCİ KADIN
(Dramatik)

Veremli bayan patron

BİRİNCİ ERKEK
(Kibarca)

Bir el tavla atarız sen işini bitirince

İKİNCİ ERKEK

(Nesnel)

Boğazı ağrıyan orkestra şefi

İKİNCİ KADIN

(Suç ortağı)

Tunus'a geldiğin zaman esrar içireceğim sana

ÜÇÜNCÜ ERKEK

(Nükteli)

Uyak düşürür şiir yazar gibi

İKİNCİ ERKEK

(Nesnel)

Kuşku yığınları çiçekler bir takvim

ÜÇÜNCÜ KADIN

(Neşeli ve fincan seslerini öykünerek)

Pim pam pim

ÜÇÜNCÜ ERKEK

(İstekli)

Üç yüz lira kadar borcum var bizim ev sahibesine
Bir yerimi keserim daha iyi parayı ödemektense

BİRİNCİ KADIN

(Kararlı)

Yirmi yirmi yedide yola çıkacağım

İKİNCİ ERKEK

(Nesnel)

Altı ayna bakışırlar durmadan orada
Sanırım ki daha da karıştıracağız kafalarımızı

İKİNCİ KADIN
(Sevimli)

Sayın bayım

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Aşağılayıcı)

Beş para etmez herifin birisiniz

ÜÇÜNCÜ ERKEK
(Alaycı)

Şu kadının burnu yalnız bir böcek gibi

BİRİNCİ KADIN
(Birini çağırmak için bağırarak)

Louise kürkünü unuttu

ÜÇÜNCÜ ERKEK
(Alaylı)

Benim kürküm yok ve üşümüyorum

İKİNCİ ERKEK
(Nesnel)

Çizelgeyi inceleyerek sigara içiyor Danimarkalı
Kara kedi birahanede yürüyor

ÜÇÜNCÜ KADIN
(Yapmacıklı)

Şu gözlemeler çok lezzetli

İKİNCİ ERKEK
(Nesnel)

Çeşme akıyor

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Hayran)

Tırnakları gibi siyah giysi

İKİNCİ KADIN
(Kesin kararlı)

Bütünüyle olanaksız

ÜÇÜNCÜ ERKEK
(Nazik)

İşte bayım

BİRİNCİ KADIN
(Boşlukta)

Bakırtaşı yüzük

İKİNCİ ERKEK
(Nesnel)

Yere talaş saçıldı

BİRİNCİ ERKEK
(Tutkulu)

Öyleyse doğru
Kula saçlı hizmetçiyi bir kitapçı kaçırdı

ÜÇÜNCÜ KADIN
(Buğulu)

Zaten pek az tanıdığım bir gazeteci

İKİNCİ KADIN
(Dokunaklı)

Dinle Jacques sana söyleyeceklerim çok ciddi

İKİNCİ ERKEK
(Nesnel)

Karma denizcilik şirketi

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Konuşma)

Bana bayım dedi gravür ve resim yapıp yapamayacağımı görmek ister misiniz?

BİRİNCİ ERKEK
(Alçakgönüllü)

Bir küçük hizmetçiden başka kimsem yok

BİRİNCİ KADIN
(Kesin hatta buyurgan)

Öğle yemeğinden sonra Luxembourg kahvesi
Orada beni bir şişko adamcağızla tanıştırdı
Adam bana dedi

ÜÇÜNCÜ KADIN
(Neşeli)

Dinleyin çok hoş

İKİNCİ ADAM
(Nesnel)

İzmir'de Napoli'de Tunus'ta

ÜÇÜNCÜ ERKEK
(Öfkeli)

Ama Allahaşkına nerede şu

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Ansımaya çalışarak)

Son kez Çin'de bulunduğum sırada
Sekiz ya da dokuz yıl oluyor

İKİNCİ ADAM
(Nesnel)

Saygınlık duvar saatinin gösterdiği saate çoğu zaman önem verir

İKİNCİ KADIN
(Birden açıklayıcı)

Kent major

YAZAR

Bütün gülünç türküler, bütün ağıtlar da böyledir... Çocukça ve gözüpeklikle sevdanın fethine çıkan şu oyun türküsü gibi tıpkı:

MARGUERİTE
(Oyunlu rond)

Bir genç kız, sanki bir kule yapmak istermiş gibi giysisinin eteğini başının üzerine kaldıran arkadaşlarının ortasında diz çöker. Yiğit süvariyi temsil eden bir başka çocuk şarkı söyleyerek çembere doğru ilerler.

SÜVARİ

Nerede Marguerite?
Ha gayret! Ha gayret!
Nerede Marguerite?
Yiğit süvari, ha gayret!

TOPLULUK *yanıtlar*

Şatosunda şimdi,
Ha gayret, ha gayret!
Şatosunda şimdi!
Yiğit süvari, ha gayret!

SÜVARİ

İstesem göremem mi?
Ha gayret! Ha gayret!
İstesem göremem mi?
Yiğit süvari, ha gayret!

TOPLULUK

Duvarlar yüksek mi yüksek,
Ha gayret! Ha gayret!
Duvarlar yüksek mi yüksek,
Yiğit süvari, ha gayret!

SÜVARİ

Bir taş yıkacağım duvardan,
Ha gayret! Ha gayret!
Bir taş yıkacağım duvardan,
Yiğit süvari, ha gayret!

Süvari topluluktan bir genç kız götürür

TOPLULUK

Bir taş neye yetsin,
Ha gayret! Ha gayret!
Bir taş neye yetsin,
Yiğit süvari, ha gayret!

ŞİİR BULAŞICIDIR

SÜVARİ

Üç taş yıkacağım duvardan,
Ha gayret! Ha gayret!
Üç taş alacağım duvardan,
Yiğit süvari, ha gayret!

Süvari, Marguerite'nin giysisini havada tutan bütün genç kızları sırayla götürür... biri dışında.

SÜVARİ, *şarkı söylemeden.*

Ne var bunun içinde?

TOPLULUK

Yıkanacak küçük bir çamaşır bohçası.

SÜVARİ

Gidip bıçağımı alıp keseceğim bohçayı

Genç kız Marguerite'in eteğini bırakır, Marguerite ayağa kalkıp kaçar. Ötekiler de onu izlerler.

YAZAR

Blais Cendrars'ın[12], doğallığı sayesinde erişilmez bir düzeye erişen şu şiirinde olduğu gibi:

DÖRDÜNCÜ ERKEK

PERNAMBOUCO

Mavi Dağlı Fernandbouc der ona Victor Hugo

Ve Bin Kiliseli Ferdinandbourg der okuduğum bir yaşlı yazar
Yarık Dudak anlamına geliyor Kızılderili dilinde
Açık denizden gelip de bir buçuk saat mola vermek istersen neler görürsün bak
Kumlu alçak topraklar
Betonarme bir dalgakıran ve küçücük bir vinç
İkinci bir betonarme dalgakıran ve kocaman bir vinç
Bir üçüncü betonarme dalgakıran ki üzerine betonarme hangarlar dikmekteler
Rıhtımda birkaç şilep
Sıra sıra numaralanmış barakalar
Ve arkada birkaç kubbe iki üç çan kulesi ve bir gözlemevi
Amerikan Petroleum Co'nun ve de *Caloric*'in tankları da var
Zehir gibi yakıcı güneş ve çinko damlar

YAZAR

Posta dağıtıcısı Ulysse Prechacq'ın şiiri gibi:

BİRİNCİ ERKEK

LEMBEYE'DE BALAD

Lembeye kentine sungu

Lembeye üzerine bir şeyler yazmalısınız, dedi şakrak bir soytarı.
Bilgiçce yanıtladım onu: «Pekâlâ olabilir,» dedim, «yedi göbekten Lembeye'li sayarım kendimi.»
İlk baladlarımı Lembeye meyhanelerinde söyledim.
Ne bolluk! — «Şaşırtıcı bir şey yok,» dedi bir zirzop, «şu kahrolası Lembeye kasabasında.»
Ama kasapta, tanrım o ne ilgisizlik! — «Artık eti kemiksiz tartmıyor muyum? diyordu bana Lembeye kasapları.»

Veresiye kalktı fırıncıda! — «Karar sizin Lembeye fırıncıları hakkında.»

Ama bakkal iyi karşılıyor insanı! — «Evet, elbette veresiye var bizde: güzel geleneğini sürdürmek istiyorum eski Lembeye'lilerin.»

Oduncuda da aynı güzel davranış. — «Evet-ya! Veresiye! istediğiniz kadar: sürdürmek isterim töresini Lembeye'li ataların.»

Nazik davranmak istiyorum şarküteri sahibi bayana (Pislikler prensesi demek istiyorum) — «Giriniz lütfen, görüyorsunuz kibar davranıyorum size bir Lembeye'li gibi.»

Kadın terzisinde. — «Şık olmak istiyorum! Modaya uygun kadın terzisiyim Lembeye usûlünce.»

Böyle nereye Sayın Belediye Başkanı, aceleyle ve ziller çalarak eteğiniz?

— «İki iyi ya da iki kötü iş yapmaya. Evet-ya! İki iyilik Lembeye'lilerin düğününü şenlendirmek için.»

Güzel şeylere hasret insanın evinde. — «Lembeye'lileri kıskançlıktan çatlatarak büyük, soylu ve yüce bir amaçla avuttun beni kalafatında.»

Çiftçi. — «Toprağım daha gönençli, daha zengin olsun isterdim; yoksulum ama.

— Bana gelince dostum, görüyorsun bolluk içindeyim hem mal-mülkte, hem de umutta! bir şeyler yapmak isterim senin için. Kınardı beni Lembeye'li atalarım başka türlü davransam.»

YAZAR

Rousseau'nun sözünü ettiği nesnel gerçeklik'e ozanın yaklaştığı şiirler bunlar. Bir de tersini, nesnel gerçeklikten uzaklaşmanın bireyde yarattığı sonucu görelim, şu naif örnekte olduğu gibi:

KOŞTUM HA, KOŞTUM HA!

(Köylü rondu)

Küçük bir ormandan geçiyordum
Ötüp duruyordu bir guguk kuşu *(tekrar);*
Güzel bir şarkı tutturmuş diyordu:
«Kuku, kuku, kuku, kuku.»
Ama ben sandım ki diyordu kuş:
«Kes onun boynunu, kes onun boynunu.»
Duyunca bunu kaldırıp tabanları,
Koştum da koştum, koştum da koştum!

Bir göl kıyısından geçiyordum
Ötüp duruyordu ördekler sularda *(tekrar);*
Güzel bir şarkı tutturmuş diyorlardı:
«Vakvak da vakvak, vakvak da vakvak.»
Ama sen sandın ki diyorlardı:
«Onu içeri at, onu içeri at.»
Duyunca bunu kaldırıp tabanları,
Koştum da koştum, koştum da koştum!

Bir değirmenin yanından geçiyordum
Çark dönüyordu ha babam de babam *(tekrar);*
Güzel bir şarkı tutturmuş diyordu:
«Tik tak, tik-tak, tik-tak, tik-tak.»
Ama ben sandım ki diyordu çark:
«Onu bi'yakalasak, onu bi'yakalasak.»
Duyunca bunu kaldırıp tabanları,
Koştum da koştum, koştum da koştum!

Bir manastırın yanından geçiyordum
Papazlar şarkı söylüyordu *(tekrar);*
Güzel bir şarkı tutturmuş diyorlardı:
«Allelüya, allelüya, allelüya.»
Ama ben sandım ki diyorlardı:
«Şunu asmalı ha, şunu asmalı ha.»

Duyunca bunu kaldırıp tabanları,
Koştum da koştum, koştum da koştum!

Bir köyün yanından geçiyordum
Çocuklar oyun oynuyordu çayırda *(tekrar);*
Güzel bir şarkı tutturmuş diyorlardı:
«Bir oyun değil bu, bir oyun değil bu.»
Ama ben sandım ki diyorlardı:
«Ateşe atalım onu, ateşe atalım onu.»
Duyunca bunu kaldırıp tabanları,
Koştum da koştum, koştum da koştum!

Bir evin yanından geçiyordum
Bir kadıncık şarkı söylüyordu avluda *(tekrar);*
Güzel bir şarkı tutturmuş diyordu:
«Ninni de ninni, ninni de ninni.»
Ama ben sandım ki diyordu:
«Kır şunun kemiklerini, kır şunun kemiklerini.»
Duyunca bunu kaldırıp tabanları,
Koştum da koştum, koştum da koştum!

Bir kilisenin yanından geçiyordum
Çanlar çalıyordu dindon da dindon *(tekrar);*
Güzel bir şarkı tutturmuş diyorlardı:
«Gelin duaya, gelin duaya, gelin duaya.»
Ama ben sandım ki diyorlardı:
«Gömün onu toprağa, gömün onu toprağa.»
Duyunca bunu kaldırıp tabanları,
Koştum da koştum, koştum da koştum!

YAZAR

Korku ve zulüm, insan imgeleminin umut ve güven kadar doğal olan ürünleridir. İmgelem her zaman bir başka evren yaratır.

ÜÇÜNCÜ ERKEK

Bu, yetilerin kraliçesi gizemli bir yetidir! Ötekilerin hepsine dokunur, diye yazıyor Baudelaire,[13] onları kışkırtır, onları savaşa gönderir. Kimi zaman onlarla karışacak kadar benzer onlara, ama bununla birlikte o her zaman kendisidir... Dünyayı o yarattığı için onu yönetmesi de doğru bir şeydir... İmgelem, gerçeğin ecesidir ve *olabilir* (mümkün) gerçeğin illerinden biridir.

İmgelem, kesin olarak sonsuz'la akrabadır.

ÜÇÜNCÜ KADIN

(Oldukça yakın planda yumuşak)

Tohum ekilmiş toprağın üzerinde gül hasadının, hamuru mayalamanın keyfinin ve güneşteki tarlakuşunun şarkısını söylüyorum.

İKİNCİ KADIN

(Olumlu, normal ses)

Kaynağa dönüşen suvarılmış susuzluğun, yeni bir besin isteği uyandıran açlığın türküsünü söylüyorum.

BİRİNCİ KADIN

(Övüngen, hafifçe yankılı)

Şarkı söylemek için şarkı söylüyorum, çünkü bir şarkıdır yaşam. Sesler duyuyoruz, bizim seslerimiz bunlar. Özgürleştiriyorlar bizi.

İKİNCİ ERKEK

(Katedral uyumuyla söyler)

Doğanın ayağa kalkacak varlıklarını haber veriyorum, diyor Walt Whitman.

Tüzenin utkusunu haber veriyorum,
Sınırsız bir özgürlük ve eşitlik haber veriyorum,
Saflığın aklanmasını, gururun aklanmasını haber veriyorum.

YAZAR

Kendimize inanma hakkını çok pahalıya ödedik: yıkıntılar ve çirkefle, kan ve cesaretle, sözcüklerle ve sessizliğimizle ödedik.

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Yazarla aynı tonda)

Köleleştirdiler bizleri, kendi kendinin efendisi olabilecek bizleri.

BİRİNCİ ERKEK
(Yazarla aynı tonda)

Bizi aç bıraktılar, kendi ekmeğini üreten bizleri.

ÜÇÜNCÜ KADIN
(Sesi yükselerek)

Bize küfrettiler, nasıl küfredildiğini bilmeyen bize.

İKİNCİ KADIN
(Sesi yükselerek)

Utandırdılar bizi, en onurlu bizleri.

BİRİNCİ KADIN
(Sonraki konuşmalar için belli bir sakınımla)

Silah başına, yurttaşlar, artık Hak yok!

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Yazarın tonunda)

Hapse attılar bizi,

İKİNCİ ERKEK
(Sesini yükselterek)

İşkence ettiler,

BİRİNCİ KADIN
(Sesini yükselterek)

Astılar,

ÜÇÜNCÜ KADIN
(Yüksek sesle)

Kurşuna dizdiler,

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Yüksek sesle)

Boynumuzu vurdular,

İKİNCİ KADIN
(Yüksek sesle)

Başımızı giyotinle kestiler,

İKİNCİ ERKEK
(Çok güçlü ve ayrıntılı)

Çünkü ne onursuz olmak, ne uşak olmak, ne alıklaşmak, ne de karanlıkta kalmak istiyorduk.

ÜÇÜNCÜ ERKEK
(Öncekinden biraz daha geniş)

Silah başına, yurttaşlar, artık Hak yok!

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(Yazarın tonunda ve cümlede sesi en yüksek)

Yakamızı bırakmadılar, yıkıntıya çevirdiler, gebertti-ler, kemirdiler, hayalet durumuna, forsa hayalete indir-gediler bizi, sadaka verdiler bize, yiğit kollarımıza, eşsiz beynimize karşın acıdılar bize.

SHELLEY'NİN BİR ŞİİRİ[14]

Çay vergisi, ekmek vergisi;
Ve adam başına yorucu işler,
Komşudan bir şey çalalım derken
Huzur ve barışı çaldık kendi yüreğimizden

Kahrolası cehennemlik zenginler
Ne bilirler yoksul ve zayıflar hakkında
Aç bırakıp tekmelemekten başka;
Ve lanetlenmiş gibi yoksullar
Boyun eğmiş, umutsuz, imdatsız,
Hayvan gibi yer durmadan kırbacı.

Ama kimileri bu lanetlilerin
Akıl olduğuna inanırlar kafalarında
Çevirmek için Cennete Cehennemi;
Ve bir Tanrı bilir nedir nedeni
Yaşayıp ölürler hep bu inançla.

Vebanın çullandığı bir kentte sanki
Ölürler hepsi birer birer, ayrımsız,
İster sağlıklı olsunlar, ister sağlıksız;
Gecenin indiği saat gibi karanlıkta
Birbirinden ayırt edilmez güvercinle karga.

Böylece iyi ve kötü, akıllı ve deli,
Ezilenler ve ezenler,
Başkalarının haline bakıp ağlayanlar
Biz kardeşlerine acı çektirdikleri zaman;
Cellatlar gibi havariler de
Hepsi kesinlikle lanetlenmişler.

Ve hepsi, gün gün ve saat saat,
Kendi inandıklarına tutsak körcesine,
Bir köstebek gibi oyup kendi beyinlerini
Tasanın görünmez bir tahtta hiçbir zaman
Oturmadığı o karanlık saraylarda.

ÜÇÜNCÜ ADAM
(Hep daha sakin ve düşünceli)

Silah başına, yurttaşlar, artık Hak yok!

BİRİNCİ KADIN
(Yazarın tonunda, yüksek sesle)

Sayılmakla bitmezdik, bir tek bomba aramızdan binlercesini öldürür, binlercesini yaralar, binlercesini yetim ve dul bırakırdı ve binlerce yas çanı kiliselerde ve savaşlar bizi kötürüm parmaklı binlerce otomata, çöp sepetlerinin müşterisi binlerce köpeğe ve ölü çukurlarının binlerce pis kokusuna dönüştürüyordu.

ÜÇÜNCÜ ERKEK
(Olağan ve kesin)

Silah başına, yurttaş, çünkü Akıl çiğnendi.

DÖRDÜNCÜ ERKEK
(İlk ses gibi, biraz sırdaş)

Ama bizler hasta değiliz. İki kere iki dört edercesine seveceniz, dostuz; her yıl ilkbahar tomurcuklara, kü-

çük çocuklara, delikanlılara, bilinçli âşıklara, kuşlara, hiç kuşkusuz yaşama tutkusuna evet der. Sevgi doluyuz, dostuz, doğa kanatlanır, güneş gözlerini kocaman kocaman açar ve buğdaylar yükselir.

İKİNCİ ERKEK

(Normal ses)

Yumruklanmış dudağın üzerinde bir güç vardır: Bizi yumruklayanlara hayır demenin gücüdür bu. Eğilen alnın üzerinde ışık yükselir. Dikkatle, özenle çalışan elin altında şafak yükselir, akkor gibi kızarır ve öğleyi hazırlar. Biz konuşunca herkes adına konuşuruz. Biz istersek tansıktan başka bir şey olmaz yeryüzünde.

ÜÇÜNCÜ ERKEK

(Çok hafif yankılı)

Biz birleşebilirsek ne yapabilirler yaşama karşı? Tek bir kitleye karşı ellerinden ne gelir? Hiç kimse diz çökmedi. Hiç kimse yalnız değildi, hiç kimse karanlıkta kalmadı, hiç kimsenin saklayacak bir şeyi yoktu ne de kendini kurban etme nedeni. Her şeyi söylemek bizim aktöresel yasamızdır, herşeyi söylemek yaşamın başlıca koşuludur, ona bağladığımız umuttur. Özgür olmak istiyoruz. Bütün sınırlar saydamdır. Ne olmak istediğimiz hakkında bir düşünceye sahip olmak isterlerse bizi olduğumuz gibi görecekler. Yaşayan bizler kazanacağız, bunun için kollarımız ve aklımız yeterlidir.

İKİNCİ ERKEK

Zincirlerden başka yitirecek neyimiz var?

YAZAR

Bağımlı ozanlarız bizler, çünkü kendisine saygısı olan her insan bugünkü kardeşleriyle, dünkü kardeşleriyle, yarınki kardeşleriyle birlikte bağımlıdır. Şiir bizim tüzemi-

zin egemenliğine gönül vermiştir. Yaşamak onuru, dirilmekte direnilirse bir değeri vardır. Ama yaşamım, yani ozanın yaşamı? İzin verin de güleyim. Yaşamım bana bırakılan bir gömlektir. İçinde yanarsam ne gam! Ama sokağımın insanları ıslıklarlarsa beni, yuf olsun bana.

İKİNCİ ERKEK

(Biraz uzaktan konuşur, ama donuk bir sesle)

Sen neredesin arkadaş? Bizimle gelmek istiyor musun? Bizler ozanız, sana gelince, bir çocuksun ancak. Yarının ozanıyız biz, sen, söyle artık, dünden kalansın. Artık anlamıyoruz seni, ama çok seviyoruz seni, çünkü bir örnek olarak gösterilmedin. Tersine. Seni biz yarattık ey gömlekli ozan. Anahtarları bize geri ver, çabucak kocayan çocuk. Küçücük küçük kardeş. Gel, bir dikişte iç güneşi, tıpkı bir bardak beyaz şarap gibi. Gel, yarının dilini öğreteceğiz sana. Bugünün insanlarıyız, günümüzün yükünü taşıyoruz, ama bu yeterli değil. Yaşasın var olan her şey. Bilinçliyiz. Akşamın ışığı sabaha gebe kaldı.

EZGİ

Söz: Paul Eluard
Müzik: Georges Auric

İnsanlar, insancıklar,
Yarına adayın kendinizi.
Yarın dayanır, inanırsanız
Ellerinizin arasında tuttuğunuza
Yazgısını iyi insanların.

İnsanlar, insancıklar,
Sınırsız bir mutluluk düşlersiniz.
Ve sizin mutluluğunuz benimkidir,

Benim mutluluğum da
Zincirleri kıracak insanların.

İnsanlar, insancıklar,
Ayağa kalkın, açlığın forsaları,
Köpeklere bırakın kemikleri,
İnsanlara yakışan mı? ekmek
Ve bilinci kendi varlığının
Hiçten doğan mutluluğunun *(tekrar)*.

DURUM ŞİİRİ[1]

Çağımızın ozanlarını tedirgin eden bir konu varsa, o da durum şiiridir. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu konu onları tedirgin etmekten çok, yıldırıyor, isyan ettiriyor. Bir yığın kötü manzumeci, bir yığın suyuna tirit şarkı sözü yazarı, kolları sıvamış, ha babam yazıp duruyorlar ve insanın en sürekli özü olan sonsuz şiir kimi zaman tehlikeye düşmüş görünüyor. Bu gözdağını savsaklamak istemiyoruz, ne şiirin öykünülmesini, gülünçleştirilmesini görmezden gelmek, ne de içinde barındırdığı tehlikeyi küçümsemek istiyoruz. Ve kendimizi gerçek şiirin, gerçek durum şiirinin savunmasına adıyoruz. Düşüncelerimi «Durum şiirinden sonsuz şiire» başlığıyla adlandırmak isterdim, ama tınısını ortaya çıkarmaksızın konuyu adlandıran bu basit başlığın çekiciliğinden kurtardım kendimi. Çünkü iki tür şiir yoktur ve lirik, epik, koçaklama, öğretici, dramatik, dizemli, özgür ya da hafif gibi onu tanımlamak için boynuna takılan bütün sıfatlar, kastedilen şeyin şiir sözcüğü, yani türkü sözcüğü olduğunu engellemekten başka bir işe yaramazlar. Şiir, türkü söyleyen dildir. İster üstünkörü bir eğitim görmüş, ister bilgin kişiler olsunlar, oturduğumuz kentin sokaklarında karşımıza çıkan on kişiye, ozanın ne anlama geldiği sorulsaydı, şöyle yanıtlarlar-

dı bu soruyu: «Ozan dizeler söyleyen kimsedir.» Böyle bir şey denemedim, ama eminim bundan. Örneğin, Yunanistan'da, okuma yazma bilmeyen insanlarla «ozan» diye tanıştırıldığım zaman, hepsi, «Ya, evet, bir şarkıcı!» diye yanıtlıyorlardı. Çünkü en eski zamanlardan bu yana şiir şarkı söyleyen dildir; ve bunun hiçbir zaman değişmeyeceğini düşünüyorum. Aragon[2], *Elsa'nın Gözleri* adlı yapıtına yazdığı önsözde şöyle der: Canımı alabilirler, ama türkümü susturamazlar.»

Şarkı söyleyen dil, umutsuzluğa düştüğünde bile umutla yüklü bir dil! Çünkü her zaman derin zekânın, sezgiye, duyarlığa, yaşama gereksinimine, yaşam sevgisine, gerçeğe dayalı usun taşıyıcısıdır. Bir ozan ölümü dile getirdiği zaman, bunu kızgınlıktan yaptığını söyleriz, kendisine bir tanrı yarattı diyelim, bunun sorumlusunun dünya olduğunu söyleriz. Bir ozan yolunu sapıttığı, saçmalığın kapılarına dayandığı, uçsuz bucaksız yıkıntılar yığınına gömüldüğü zaman, onun nice yürekli olduğuna, bunun onun yaşamdan aldığı tadın göstergesi olduğuna inanmaya can atarız. Dünyaya yenilmeden önce gerektiği gibi savaşıp savaşmadığını düşünelim. Bakalım, ezilen bunca insandan ne ölçüde daha fazla direndi kötülüğe karşı? O ve çağının insanları ne ölçüde savaşım verdiler. Ortaçağ'ın insanlarını ve François Villon'u,[3] Komün'ün insanlarını ve Arthur Rimbaud'yu aynı şekilde düşünüyorum. Günlük yaşamın parçaladığı ya da aşılmaz bir gerçeğin geri tükürdüğü daha güçsüz başka nicelerini. Maddesel yoksulluk, insanların tarihinde, törel ve tinsel yoksulluğa yol açtı çoğu zaman. Ama Villon ve Rimbaud, savaşım veren ama yenilen daha niceleri — Whitman, Puşkin ve Nekrassov, Mickiewicz ve Heine, Shelley, Nerval, Baudelaire, Petofi ve Botev, Apollinaire, Saint-Pol-Roux ve Max Jacob, Mayakosvki, Lorca ve Desnos — hepsi, ister kahraman olsunlar ister kurban, bir en büyük ışığa özlem duydular. En yüce ve en aşağılık güçlerin tehlikesiyle karşı karşıya bulunan insa-

nı, gök mavisinden bitkin düşmüş ve çamura batmış, boyun eğmiş ve başkaldırmış, köle ve özgürlüğü düşleyen, umutsuz ve aydın insanı dile getirdiler.

Başka ozanlar bize daha sakin, daha güçlü bir yüz sunarlar; biraz aziz gibi görünürler; bir maskeleri vardır, erdemin maskesidir bu; Homeros'tur, Shakespeare'dir, Dante'dir ya da Goethe'dir bunların adları. Egemenlik sürdüler ve sesleri, alanlarda şarkı söyleyen halk ozanlarının, anonim ve korkusuz ozanların sesi kadar nesnel olsun istediler. Homeros, Shakespeare, Dante ya da Goethe ve hatta çoğu zaman Hugo, «ben» dedikleri zaman, çağlarının insanları için söylediler bunu. Çağlarının bilincidir onlar, tarihin büyük duruşmasında ister lehte, ister aleyhte olsun, yansız olarak tanıklık ederler, geçmişin hem temeli, hem de dayanıksızlığıdırlar.

Güçlü seslerdir bunlar. Ama çoğu zaman, güçsüzlüğümüzde, sağlamlıktan uzak durumumuzu daha iyi dile getiren ve bize daha insancıl gelen seslere daha duyarlı değil miyiz? Bizim simgelerden, öykünülecek örneklerden çok, özlemlerimizi ve yetkinlik isteğimizi, ama aynı zamanda acımızı ve ortak insan ölçümüzü dile getiren kardeşlere, türdeşlere gereksinimimiz var. Serseriler arasında Villon gibi, yaralılara bakan Whitman gibi, karısının onurunu korumak için düelloda ölen Puşkin gibi, Yahudi olduğu için ölen Max Jacob gibi. Onlar yenik düştüler, ama kurbanlar için duyduğumuz saygı, onlardan başlayarak umudun yeniden doğabileceğini ve savaşın tekrar başlayacağını anlamamızı engellemez. İnsan açlık nedir bilirse artık aç kalmak istemez, savaşı tanırsa cinayeti kınar. Ve haksızlık içimizde adalet tutkusunu alevlendirir. Nice güç boşa harcandı, nice zekâ kötülüğün boyunduruğuna girdi, nice güzel bakış ve nice canım gülüş yenilgiye uğradı. Ama yüreğimizin derinliklerinde iyi biliyoruz ki bu yenikler görünüşte yeniktirler, eylemleri, sözleri, örnekleri aramızda

yaşayan ve içimizde ileriye doğru bir adım atan ölüler gerçekte ölü değildirler.

Sözcükler bize «durum»un, insan, nesne, yer, araçlar, nedenler davranış ve zamanla ilişkili olan şeyi kapsayan ortak yer olduğunu söylüyorlar. Öyleyse, insanların ve yapıtların eleştirisi, her şeyden önce, insan, nesne, yer nedenler, davranış ve zaman koşullarını göz önünde bulundurmak zorundadır. Demek ki, bir insan koşullarca hangi oranda olgunlaştırıldı, bu koşullar onu hangi ölçüde yükseltti ya da alçalttı diye değerlendirme yapacak eleştiri. Normal bir insan sadece kendisine yakın olan varlıklarla değil, aynı zamanda, tanımadığı insanlarla, onlar üzerinde etkili olan olaylar ve kendisinin neden olduğu olaylarla da özdeşleşir. Ve ozan yaşamı yeniden üretmeye can atar.

«Dünya,» diyor Goethe, «öylesine büyük, öylesine zengin ve yaşam öylesine değişik bir görünüş sunar ki şiirin her zaman yeteri kadar bol konusu olmuştur. Ama bunların durum şiiri olmaları zorunludur her zaman, başka bir deyişle, olanak ve konuyu gerçek'in sağlaması gerekir. Özgün bir durum ozanın elinde genel ve şiirsel bir olguya dönüşür. Benim şiirlerimin hepsi durum şiirleridir. Gerçek'ten esinlenilmişlerdir ve onun üzerinde oluşup ona dayanırlar. Hiçbir şeye yaslanmayan şiir yazmak istemem ben.

«Gerçek'te şiirsel özgürlük bulunmadığı söylenmesin bana; bir ozan, bir beylik konuda ilginç bir yan keşfettiği zaman ancak yeteneğini kanıtlamış olur. Konuyu, çıkış noktasını, tam deyimiyle çekirdeği gerçek vermelidir; ama ondan güzel ve canlı bir bütün oluşturmak ozanın işidir. Fürstein'ı tanırsınız,» diyerek sürdürüyor sözünü Goethe, «hani şu adı doğa ozanına çıkmış olan ozanı; Şerbetçioğlu'nun yetiştirilmesi konusunda bir şiir yazdı, kusursuz bir şiir. Kendisinden zanaatkârlar için, özellikle dokumacılar üzerine şarkı yazmasını istedim, eminim ki başarılı olacak...»

Goethe'nin bu isteğine geçmişte bir yankı olarak Chrestien de Troyes'nın XII. yüzyılda yazdığı ve o zamandan beri «Gömleğin Türküsü» adıyla anılan bir şiiri vardır:

Hep ipek kumaş dokuruz
Ama ne üstte var ne başta,
Hep yoksuluz her zaman çıplak
Ve her zaman susuz ve aç;
Ne yapsak, ne etsek hep aynı
Sabahleyin biraz ekmek
Akşama daha da az bundan.
Ceplerimiz her zaman delik
Bütün kazancımız iki metelik
Ne ondurur ne de öldürür;
Haftada yirmi metelik bile
Bir araya getirmez iki yakayı
Ama biliniz ki ey dostlar
Yok aramızda böyle biri zaten
İlaç için billâh arasan,
Bir bulsan Karun sayılır!
Ama biz boğulurken her gün biraz
Adam boyu yoksulluk balçığında
Zenginleşir zenginleşir durmadan
Gün hesabı terimizi satın alan;
Geceleyin bir dirhem uyku yok
Gündüzleri çalış babam çalış
Biraz dursan cezası çarmıha gerilmek
Yüreğin varsa ve istersen biraz dinlenmek.

Chrestien de Troyes bize yoksul Ortaçağ dokumacısının acısını söylerken onunla özdeşleşiyor. Böylece ozanın duyarlık ve kavrama gücü, onun, başkalarının yaşamından ve evrensel yaşamdan kendisine sunulan şeyleri tartacak bir teraziye dönüşmesini sağlıyor. En karanlık koşullar (durumlar) ozanın kaleminin ucunda aydınlanıyor, çünkü

kendilerini aydınlatan bir aynada yansıyorlar ve herkes tarafından algılanacak duruma geliyorlar.

Goethe'yle birlikte, her şiirin durum şiiri olduğunu söyleyebiliriz. İster en geniş anlamda olsun, ister genel olarak kullanıldığı dar anlamda, bu sözcükten murat şudur: Şiir ancak ortalamanın üzerine çıktığı ölçüde var olacak ve amacına ulaşacaktır. Birinci durumdan daha çok ikinci durumda. Yetenekli bir ozanın çelişkilerini, ilenmelerini bağışlamaya hazır olduğumuz halde, sıradan bir ozanı, iyi duygularına karşın, güçlükle hoş görürüz. Çünkü, genellikle, bir yandan gerçek ozanı iyi'ye karşı olmaya götürmüş olan koşulları ve nedenleri iyice ölçüp biçmişizdir, öte yandan da kötü ozanın dili, dayanıksız dili, işe yaramaz türdendir. Gerçek okur aldatılmak istemez her şeyden önce. Kuşkulanır; kötü'deki bilincin kimi zaman iyi'deki bilinçsizlikten daha az tehlikeli olduğunu bilir. Yalana karşı uyanıktır. Kolaylık ve alçaklığın bir yeteneksizi nereye kadar bayağılaştıracağını bilir.

Gerçek şiir gerçek dünyayı dile getirmek zorundadır, ama iç dünyamızı, düşlediğimiz değiştirilmiş dünyayı, gözlerimizi gerçekten açmışsak yüreğimizde sahip olabileceğimiz bu gerçeği de dile getirir. Gerçek dünya eğer kafasına işlememişse (nüfuz etmemişse), ozan, soyutlama, karmaşa, biçimsiz düşler ve saçma inançlardan başka bir şey yaratamaz. Kişisel şiirsel gerçeği dünyanın şiirsel gerçeği karşısında direnemez. İnsanın ağırlığını, kendi ağırlığını, insanın dünyadaki ağırlığını ve dünyanın insandaki ağırlığını getirmemiş olduğu için yeryüzünde hiçbir varlığı da olmayacaktır. Düşünce eylemi oluşmayacaktır onda. Bir hayalet gibi konuşacaktır. Kendisi için ve başkaları için bir hayalet olmak çok kolaydır. Yorgunluğuna, acısına, aylaklığına boyun eğmek son derece kolaydır, somut dünyadan kesinlikle kopmak, tembelliğin, yoksulluğun ve ölümün eski sislerinden kopmaktan daha kolaydır; intihar

etmek yaşamaktan, hele sorumlu yaşamaktan çok daha kolaydır.

Dünyada var olan şeyin tümüne sahip olabilmek için, nesneleri ve duyguları, aşkı ve kini, renkleri ve biçimleri, çağları ve iklimleri, William Blake'e «insanlar farklılıklarıyla birbirlerine eşittirler» dedirten şu binlerce durumu bir araya getirebilecek cesareti olmak gerekir. Duyarlığını, yargısını, imgelem gücünü, aşmak ve değiştirmek zorunda olduğu gerçek dünyayla birleştirmek zorundadır ozan. Tutkuyla yapacaktır bunu ve, bu işe tüm varlığıyla girişecek olursa, iyi ile kötü, gençlik ile çöküş, silahlanmış kin ile yeniden üreyen aşk arasındaki kaçınılmaz savaştan yengiyle çıkacaktır. İnsanın insanı, dar kafalı kerestenin ozanı, cellatın kurbanı ezdiği iğrenç bataklıktan, geçmişin ve geleceğin yığınlarıyla birlikte, yükselerek doğmaktır söz konusu olan.

İnsan düşüncesinin sağlığını, şu filozofal taşı, yeniden bulması, birliğini kazanması, kayıtsız şartsız iyi, yaşam ve yaşama sevinci olmayan ne varsa ortadan kaldırması gerekir.

Ozanın yalan söylememesi koşuluyla şiirsel dehadan söz edebileceğimizi biliyoruz. Ve günümüzde yalan söylememek, çalışmak, bir şey yapmak, bir iş görmek demektir. Şiir bir eylem olanağı, ilerleme olanağı olmalıdır, çünkü şiir bütün pencerelerde, bütün ufuklarda şarkı söyler, yalana karşı gerçekliğin ve örnekliğin şarkısını söyler.

Meyve ve çiçekler ilkbaharın göstergeleridir, tıpkı bir devrimin, bir ulusun ve bütün ulusların mutluluğunun göstergesi olması gibi. Devrimci şiir esin kaynağını, yaşamak ve yaşamı yeniden üretmek gereksinimine dayalı, eksiksiz tanımlanmış ve mantıksal bir adalet duygusuna dayalı aydınlık duygularda aramalıdır. Çünkü bu devrimci duygu, insansal dayanışmaya dayanır ve yaşam için savaşımın bir başka anlatımı olan sevgi duygusu kadar yoğun bir şiirsel içeriği olabilir ve olmalıdır.

Ozanın, insanın, gerçekliği ele geçirmesi ve ona egemen olması gerekir. Bu gerçeklik karışık değildir. Kendini gizlemez. Gerçekliğin meleği yoktur; pırıl pırıl değildir. Mutsuz ve tozlu, acımasız ve saçma, korkunç olabilir. Aptallık, yoksulluk, hastalık ve savaşla adlandırılabilir. Ozan doruklarda yaşamaz, çoğu zaman tatlı ahiret mutluluklarıyla oyalanmaz; ama yıkımımızı değerlendirdiği zaman ona boyun eğmemelidir. Kendisini, Lautreamont'un «*Koca Yumuşak Beyinliler*» adını verdiği kişilerle aynı çizgiye getirecek olan seçkin melankoliye özellikle kapılmamalıdır. Şiirin yollarının dar ve biçimlerinin değişmez olduğunu da düşünmemelidir. Her yürekli ozan, insansal coşkunluğa olabildiğince geniş bir yol açmakla görevlidir. Ve bu nedenle, bütün biçimler uygundur onun için, dili de bütün sözcükleri, bütün nesneleri içerir. Kutsal biçimler olmadığı gibi, kutsal ya da kutsal olmayan, ya da bayağı konular ve sözcükler yoktur.

Size bir örnek vermek istiyorum: beş yıllık planların Rus ozanı İline'in *Dağlar ve İnsanlar* adlı kitabında yer alan, insan çabasının basit betimlenmesini gerçek bir şiir olarak kabul etmemiz gerekir. Bütün yaşamından tek bir içten söylev çıkartan Mayakovski'den sonra İline, yararlı tansıkları, onların şimdilerini ve geleceklerini, tıpkı bir hayatbilgisi dersi gibi, benzersiz bir coşkuyla betimledi.

«Burada,» diyor İline, «ülkemizde insanların, tek bir plan, tek bir tasarıya uygun olarak tarlaları, ormanları, ırmakları ve kendi yaşamlarını yeniden nasıl yaptıklarını anlatmak istedim.» Bakın İline, bahçıvanlığın yeniden kurucusu Mitchourine'in olağanüstü öyküsünü nasıl anlatıyor:

...Koslov'un bahçıvanı Benekli Ananas'ın çiçektozlarını aldı ve basit Antonovka'nın çiçeklerini bunlarla dölledi. Slavianka, babası Benekli Ananas'tan yumuşak, sulu ve tadı güzel bir et aldı kalıt olarak, halktan gelen

anasından da soğuğa karşı dayanıklığı. Sıfırın altında beş derecelik soğuklar onun çiçeklerini öldürmeyi başaramadılar.

«Bahçıvan, Doğu'dan bir yerlerden gelen yabanıl armudu aldı ve çiçek saksılarında büyüyen Beurré Royal adlı ağızda eriyen nazik armutla birleştirdi. Bu birleşmeden beş kızkardeş armut üredi.

«İlk iki kızkardeşin şansları yaver gitmedi. Rakovka adlı üçüncüsünün durumu daha iyiydi, dördüncüsü Tosbebiejka daha da iyi. Ama en iyileri Mitchourine Kış Beurré'siydi.

«Kış Beurré'si on bir yaşına gelince ilk kez yirmi beş meyve verdi, kocaman ve tatlı mı tatlı. Ve bir yıl sonra dallarda o kadar çok meyve vardı ki ağırlıklarından yere değiyorlardı. Bu kez yirmi beş değil yüz elli meyve verdi.

«Kış Beurré'si fransız babasından hoş ve benzersiz bir tad, yoksul anasından sadece soğuğa karşı değil ama darbelere ve yaralara karşı da dayanıklılık aldı. Bu tür armutlar yerelması gibi yığılabilirler. Yaralı bölge özel bir dokuyla kaplanır ve çürüme ilerleyemez...»

İline şöyle bitiriyor: «Erken doğmak geç doğmaktan daha iyidir. Geleceğin insanı olmak geçmişin insanı olmaktan daha iyidir. Şimdi Koslov kentinin bahçıvanı Mitchourine yok artık, ama Mitchourine'in kenti Koslov var. Kentin adı artık: Mitchourine.»

Günümüzün peri masalı böyle işte. İnsanın emeği ve zekâsı, imgeler yaratıcısı peri değneğinin yerini alıyor. Bir yeryüzü cenneti efsanesi vardı. Bundan uğursuzluktan başka bir şey çıkmazdı. Ama bu uğursuzluğu kabul etmeyen ve güvenini yitirmeyen bizler umudumuzun somutlaşacağını biliyoruz. Zorla kabul etmemiz istenen meyveyi değiştireceğiz. Dünyanın değişmesinden doğan yeni şiirin sonsuz olanakları var.

Ne idüğü belirsiz bütün felsefelere karşı, dostumuz ve düşmanımız insandan daha çok dikkate layık bir şey bu-

lunmadığını, Gorki'yle birlikte, anlamaya başlıyoruz. İline'inki gibi nesnel bir şiir, insana boyun eğmiş doğanın şiiridir. Öyle ki, kusurlu, yetkinleşebilir, anne ve hizmetçinin yüce rolüne indirgenmiş olan bu şiir, gerçekten, bütün bencilliklerden sıyrılmış emeğin, özgürlük savaşımının, herkes için eşit maddi mutluluğun, ne kadar küçük olursa olsun tek bir gölgeye bile katlanamayan insan büyüklüğünün şiiridir.

Bu konuda lütfen yanılmayınız: Günümüz Fransız ozanlarının politik şiirleri, hem savaşım şiirinin saygın geçmişi, hem de SSCB'nin nesnel şiirinin görkemli şimdisi karşısında şimdi size geri kalmış bile görünseler, düşününüz ki bu ozanlar ele geçirmek istedikleri toprağın açınlayıcılarından başka bir şey değildirler, çünkü bu toprak uzun süreden beri bize adanmış topraktır.

Çağımızın biraz daha bilince, insansal olanakların ve aynı zamanda şiirin olanaklarının bilincine gereksinimi var. Bu eksik bizde. Şiir hiçbir zaman engel tanımadı ve yıkımları hiçbir zaman aklının ucundan bile geçirmedi. Tanrılara ancak töredışılıkla (immoralité) orantılı olarak taptı. Bu töredışılık, bugün somuttur, çünkü yüce umut, ölümden, savaştan daha fazla korkmamaktadır.

Goethe'ye bir kez daha hak verelim: «Her şiir durumdan oluşur.» Ve özdeksel olmayan şiirin savunucularını suçlu bulmak için şunu tekrarlayalım: Bir şiirin özelden genele erişmesi ve böylece geçerli, sürekli ve kalıcı bir anlam kazanması için durumun, ozanın en basit istekleriyle, yüreğiyle, ruhuyla, usuyla anlaşması, uyuşması gerekir.

Yoksa, durum (ortam), zaman içinde, an içinde yitip gider ve iyi ya da kötü söylenmiş olduğu belli bir tarihe, bir süre sonra, hiçbir şey yeniden bağlayamaz onu.

Bununla ilgili basit bir örnek vermek istiyorum: yetmişinci doğum yılı için Stalin'in onuruna yazılan şiirler, tarihin onun yaşamına vermiş olduğu bakış açısı olmaksızın hiçbir şekilde yazılamazlardı; bu şiirlerde, bu büyük

varlığın bütün yoğunluk ve insan ağırlığı yer almaktadır.

Çünkü durumlar arasında bir seçim yapmak gerekir. Küçük öykü ve oluntularda (epizotlarda), sonsuzluğa kadar kendi içlerine kapalı kalan durumlar vardır. Ama olayı tarih ve şiirin yüksekliğine taşıyanları da vardır.

Örneğin, Hindiçini Paraşütçüleri'ne şiir yazan Paul Claudel örneğinde olduğu gibi, geçerli bir şiir tasarlamak olanaksızdır, çünkü *iyi* bir konu değildir bu; insan aklının, insan yüreğinin onaylamayacağı, bir yara, Tarih'in iğrenç bir tomurcuklanması olarak kabul edeceği bir savaşın bir oluntusu söz konusudur. Şiir, düşüş ve ölüme bağlanamaz. «Yazınsal güzellikleri, ölümün bağrına varıncaya kadar her şeyden söküp çıkartmasını bilmek gerekir.» diyor Lautréamont, «ama bu güzellikler ölüme ait olmayacaklar. Ölüm burada rastlantısal bir durumdan başka bir şey değildir.»

Oysa grev yapan madencilere ya da Henri Martin'in özgürlüğü için şiir yazarken ozanlarımız, oluşuma, evrime bağlı bir durumun, insanın yaşama doğru bir adım attığı durumun şarkısını söylediklerinin bilincindedirler.

Bir başka örnek, kişisel bir örnek vermek ve «Özgürlük» adlı şiirimden söz etmek istiyorum.

Bu şiiri 1941 yazında yazdım. Şu ilk kıtaları:

Okul defterlerime
Sırama, ağaçlara
Kumlara, karlara
Yazdım adını

Yaldızlı resimlere
Askerin silahlarına
Taçlarına kralların
Yazdım adını...

yazarken, sonuç olarak, sevdiğim ve bu şiiri adadığım kadının adını açıklamayı tasarlıyordum. Ama kafamda «özgürlük» sözcüğünden başka bir sözcük bulunmadığının hemen ayrımına vardım.

Ve bir sözcüğün gücüyle
Başlıyorum tekrar yaşama
Seni tanımak için doğdum ben
Seni adlandırmak için
Özgürlük.

Böylece sevdiğim kadın kendisinden daha büyük bir isteğin simgesi oluyordu. Onu en yüce esinimle karıştırıyordum. Ve bu sözcük, özgürlük sözcüğü, bütün şiirde, çok basit, çok güncel, çok ciddi bir isteği, işgalciden kurtulmak isteğini ölümsüzleştirmeyi amaçlıyordu. Özgürlük düşüncesi, bu vazgeçilmez düşünce, bir sınırsız ülküdür ve, onun yolu üzerinde, her attığımız adım bir kurtuluş olmalıdır. Oysa, bir şeyden ancak aynı anda kurtulabiliriz. Kurtuluş düşüncesi, ilerlemeyle, alınyazısına karşı eksiksiz özgürlüğe, bu düşe doğru sürekli ilerlemeyle özdeşleşmektedir.

Demek ki şiir araçlardan çok amacı, oktan çok hedefi göstermekten hoşlanır. Bir şiir yürüyüşü güzelleştirip ufku geriletmek zorundadır. İnsanın çabasıyla yeni bir ufuk doğar, daha aydınlık, daha saf bir ufuk, tıpkı suyun süzgeçlerden geçerek arılaşması gibi.

Bellek silinir, ama bilinç varlığını sürdürür. İşte zaten bu nedenle durum şiiri ile ısmarlama şiiri birbirine karıştırmamak gerekir. Ismarlama şiir, ozanın isteğine, köklü inancına, duyarlığına ancak bir raslantı sonucu denk düşebilir. Gerçek durum şiiri, başka insanlara sadık bir aynanın açıklık ve kesinliğiyle ozandan fışkırmalıdır.

Dışsal durum sanki bizzat ozanca oluşturulmuş gibi içsel duruma uygun olmalıdır. O zaman, sevgisel heyecan,

ilkbaharın açtırdığı çiçek, yaşamak için yapmak kıvancı kadar gerçek (doğru) olur. Ozan kendi düşüncesinin peşinden gider, ama bu düşünce onu insansal ilerlemenin eğrisinde yer almaya götürür. Ve, yavaş yavaş, dünya onun yerini alır, dünya onda şarkı söylemeye başlar.

Zayıf bir ozanın, her şeyin ötesinde, yetenekli bir ozan gibi çağının insanlarının umudunu, çağının insanlarının savaşımını kimsenin beceremediği ölçüde iyi yansıttığı görülmüştür. Örneğin, ancak yavan dizeler yazmayı becerebilen, pek de inançlı olmayan Rouget de Lisle birdenbire bilinmez bir yalımla coşup, bütün durumların üzerinde ve akıl almaz bir şekilde dünyanın çevresinde dönüşünü sürdüren bir şarkıyı «La Marseillaise[4]»i yaratmıştır.

Belki de durumun zamana egemen olduğu, tıpkı usun deli karşısında olduğu gibi, şiirin ozan olmayanı yadsığı benzersiz ve biricik durumla karşı karşıyayız. İşte sonunda evrenin nesnelliği kendi düşlerine gömülmüş bir insanın öznelliğine misilleme yapıyor. Bireysel yeteneğin batkısı, insanların insana karşı utkusu, gizemsel bir esinin etkisi altında kalmış, saygınlık kazanmış Tarih'tir «La Marseillaise.» Ve onunla birlikte, yaşamın bütün şiiri, tüm nesnel şiir kendini kabul ettirmektedir.

«La Marseillaise» de konuşan kimdir? Ozan mı? Rouget de Lisle mi? Kesinlikle değil. Çağı mı ozanın, ya da çağının olayları mı? Evet ve hayır, bugün bile, daha değişik koşullarda, bu şarkı insanların öfke ve umudunu, onların coşkusunu, onların soyluluğunu ve onların geleceğe olan inancını somutlaştırmaktadır.

«La Marseillaise» tek bir insanın şarkısı değildir, ama o hiç kimsenin hiçbir zaman eleştirecek yanını bulamayacağı herkesin şarkısıdır.

«La Carmagnole»[5] için de aynı şey söz konusu, o da gerçekten anonimdir:

DURUM ŞİİRİ

Bir cumhuriyetçiye ne gerek?
Yürek, kılıç, biraz ekmek!
Öç almak için yürek
Düşmana karşı kılıç
Ve kardeşlere ekmek!

Baudelaire'e göre bu şiir soylu bir şiirdir, çünkü saçmadır ve duygunun çığlığıdır.

Bununla birlikte «La Carmagnole» da birçok felsefeye oranla daha çok sağduyu vardır, çünkü kendini savunan bir ulus kendi eylemiyle bir varoluş felsefesini dile getirebilir. Şarkısında geçen umut bu şarkıyı aşar. Başka sesler de tekrarlar onu, çünkü sürekliliğin, insan kafası olası bütün mutluluk için yapıldığından, sınırsız bir insan umudunun simgesidir o.

Aragon, *Elsa'nın Gözleri*'nin önsözünde: «İnsanın ve silahlarının türküsünü söylüyorum, dilimi başka bir şey için dövmedim, çoktan beri, bu şarkı söyleyen aracı başka bir şey için hazırlamadım... İnsanın ve silahlarının türküsünü söylüyorum, her zamankinden daha çok şimdi tam zamanı.»

Alışkanlıklarına ve bütün sınırlandırma ve baskılara karşın Fransız şiiri Fransa'nın savaş ve işgal sırasında katlandığı yıkımlardan epeyce büyüyerek çıktı. Büyüdü, çünkü ufku genişledi, çünkü herhangi bir konunun kendisine verilmediğine inanmayı bir kenara bıraktı. Hiç duraksamadan, vatanseverlik duygusunun şiddetine yeniden kavuştu, mutsuz insanlara yaklaştı, baskı ve savaşa karşı savaş sürdürmek istedi, ortak bir dil buldu.

Bu ses egemen olmalıdır, çünkü insanların felaket ve yıkımına karşı yaşamaktan kaynaklanan sonsuz isteğine denk düşmektedir. *Her zamankinden daha çok şimdi tam zamanı*... Bunu bugün de tekrarlayabiliriz. çünkü tehdit bütün ağırlığıyla üzerimize tekrar çökmekte. Ama insanların umudu daha canlı. Bunca güçlü, bunca yalın olan bu

umudu ozanlar nasıl dile getirmesinler? Barışı savunan her yerden şarkı yükseliyor. Barışın simgesi uzun zamandır güvercin. Beyazlığı onu yırtıcı kuşlara karşı savunuyor, beyazlığı Prometheus'un[6] yaktığı ateşle renklendirilmiş. Ve yırtıcı kuşlar bu yüzden körleştiler. Dünyanın birçok yerinde gözleri oyuldu, kanatları ve pençeleri kırıldı, zarar vermeleri kesinlikle önlendi.

Ozanlar, utkunun mümkün olduğunu, tek parolanın, tek sürekli mesajın barış olduğunu biliyorlar.

İşte bu gerçek için savaşıyoruz. Buna bağlı olmayan durumların bizim için var olması olanaksız. Mitchourine ve atom bombasının fetihleri arasında seçimimizi yaptık. Ne kuşlar, ne de yüreğimiz şarkı söylemeyi bırakacaklar.

YARININ YALIN GÖRÜNTÜLERİ

Bir insan bir insan daha bir ulus bir ulus daha
İşte size tüm insanlık

Bir erkek ve bir kadın ve aralarında çocukları
Sürüp gidiyor sevda

Öğle saatinde küçülür gölgemiz
Heykelin kaidesi

Öğle saatinde toprağı düğümler güneş
Ve unutulur gece

Otun en derinlerinden parlak göğün kuyusuna
Herkes kendi yoluna gider

Erkek işini sever işini ve ailesini
Sınırların ötesinde

DURUM ŞİİRİ

Geçmişin ötesinde memesini tutar kadın
Emzirir gibi bebesini

Ve çocuk istemeyi düşünür tekrar
Doğumdan başlayarak

Bugünden sevdiğim sen kendimin ötesinde
Umuttan yaratılmış yaşam gibi

Çoğaltıyorsun yüreğimi, gövdemi ve duygularımı
Ve yüce kanıtını

Zamanın yaşamı silmediğine inanmanın
Ve zamanın yaşam olduğuna.

ŞİİRSEL GERÇEKLİK[1]

(Londra'da açılan Gerçeküstücü Sergi sırasında 24 Haziran 1916 günü yapılan konuşma.)

I

Bütün ozanların başkalarının yaşamlarına, ortak yaşama, alabildiğine girmiş olduklarını savunmanın hak ve görevine sahip olmalarının zamanı gelmiştir.

Evet, biliyorum, en tepede, bize bu mavalı anlatan birkaç kişi hep olmuştur, ama ne yazık ki bunlar o dedikleri yerde hiç bulunmadıklarından, orada yağmur yağdığını, gece olduğunu, soğuktan kakırdandığını bize anlatmayı beceremişlerdir; orada insanın ve onun acınası yönünün anısının saklandığını da, aşağılık budalalığın anısının saklandığını ve saklanması gerektiğini de, çamurdan gülüşler ve ölüm sözleri duyulduğunu da anlatmayı beceremişlerdir. Mutsuzluk, gören biri için, başka yerlerde olduğu gibi en tepede de, belki başka yerlerden de çok orada, bir bayağı, aşağılık, dayanılmaz ve çekilmez dünyayı durmadan bozup yeniden yapar.

Büyümek isteyene büyüklük olmaz. Hiç görmediğini

arayana model olmaz. Hepimiz aynı saftayız. Öteki safları silelim.

Kendi kendisiyle yetindiği zaman beğenilmekten mutsuz olan şiir, eşitlikçi olmak amacıyla sadece çelişkilerden yararlanıp, her türlü zulme karşın, kendisinin olmayan bir düzene, istenmez bir üne, uygunculuk (conformisme) ve sakımma (ihtiyat) sağlanan çeşitli yararları her zaman geri çevirmeye çalışır.

Saf şiir mi? Şiirin mutlak gücü insanları, bütün insanları arıtacaktır. Lautréamont'u dinleyelim: «Şiir herkes tarafından yazılmalıdır. Bir kişi tarafından değil.» Bütün fildişi kuleler yıkılacak, bütün sözcükler kutsallaşacak ve kendi gerçeğiyle sonunda uzlaşan insan gerçeküstünün kapılarının açılması için gözlerini kapatmaktan başka bir şey yapmayacak.

II

Ekmek şiirden daha yararlıdır. Ama aşk, sözcüğün insancıl ve eksiksiz anlamında, aşk-tutku şiirden daha yararlı değildir. Kendisini varlıklar öncelgesinin (hiyerarşi) doruğuna oturtan insan, ne denli az üretici, ne denli toplum düzenine aykırı görünürse görünsün duygularının değerini yadsıyamaz. «O,» diyor Feuerbach, «hayvanlarda da olan duyulara sahiptir, ama ondaki duyum, yaşamın aşağı gereksinimlerine bağlı ve sınırlı olmak yerine, salt bir varlık, kendi öz amacı, kendi kıvancı durumuna gelir.» İnsanın doğaya karşı kendini korumak ve doğayı yenmek için, onun karşısındaki üstünlüğünün sürekli olarak bilincinde olmaya gereksinimi vardır.

Genç insan çocukluğunun — yetişkin insan yeniyetmeliğinin — yaşlı insan ise yaşamış olduğunun özlemini çeker. Ozanın imgeleri bir unutulacak, bir de anımsanacak nesneden yaratılır. Ozan, sıkıntı içinde, geçmişle ilgili tahminlerde bulunur. Yarattığı her şey dünkü insanla

birlikte yiter gider. Yarın, yeniliğe bakmaya yeterli olacaktır. Ama bugün, şu evrensel şimdiki zamana gereksinimi vardır.

İmgeleme yetisinin öykünme yeteneği yoktur. O, akıntısına karşı gidilemeyen bir kaynak, bir seldir. İşte bu canlı uykudan her an doğup her an batar gün ışığı. Ortaklıksız bir evrendir o, daha büyük bir evrene bağlı olmayan, tanrısız bir evren, çünkü asla yalan söylemez, çünkü olacak olanı olmuş olanla asla karıştırmaz. Gerçek kendini hemen, düşünmeksizin, tümüyle belli eder ve hüzün, öfke, tehlike ve kıvanç onun için hava değişikliklerinden, ayartılmış havalardan başka bir şey değildir.

Esinlenen kişiden çok esinleyen kişidir ozan. Şiirlerin, güçlü bir belleğin geçmişsiz bir coşkuyu yeniden yaratmak için kendini tükettiği büyük beyaz kenar payları, büyük sessizlik payları vardır her zaman. Bunların en önemli özellikleri, tekrar ediyorum, yardıma çağırmak değil, esinlemektir. Nice amaçsız aşk şiiri âşıkları bir araya getirecektir bir gün. Bir varlığı düşler gibi bir şiiri düşler insan. Tutku gibi, kin gibi, anlama gücü de anlaşılacak bir nesne ile anlaşılmış ya da anlaşılmamış nesne arasındaki ilişkilerden kaynaklanır.

Uyanık düşçü adına —ozan adına— imgelem gücünün eylemini umut ya da umutsuzluk saptayacaktır. O, bu umut ya da umutsuzluğu dile getirir getirmez dünya ile olan ilişkileri hemen değişecektir. Ozan için her şey bir duyum konusudur, ve buna göre, duygu nesnesidir. Öyleyse her somut nesne imgelem gücünün besini olmaktadır ve, umut, umutsuzluk, duyumlar ve duygular aracılığıyla somuta geçmektedir.

Halkın ilgisini çekmek için, bu konuşma, bu akşama kadar «Gerçeküstücü şiir» adıyla ilan edildi. Ben, «Şiirsel Gerçeklik» başlığını yeğlerdim. Çünkü, burada sözünü ettiğim şiir, kendini çoğu zaman sözcüklerle dile getiriyorsa eğer, hiçbir dışavurum (anlatım) olanağından yoksun

bırakılmamış olduğu da yadsınmayacak demektir. Gerçeküstücülük bir anlayış türüdür. Çeşitli uluslardan oluşan 80 kadar sanatçıyı bir araya getiren bu resim sergisi sayesinde, bunun eşsiz bir kanıtıyla karşı karşıya geleceksiniz.

Uzun süre önemsiz bir yazıcı düzeyine indirilmiş olan ressamlar, elmaları kopya ediyor ve usta oluyorlardı. Sınırsız gururları, hemen hemen her zaman, tekrarlamak için bir duvarın önüne gidermişçesine, bir görüntünün, bir konunun önüne sürüklüyordu onları. Kendi varlıklarına karşı açlık duymuyorlardı. Aynı zamanda birer ozan da olan gerçeküstücü ressamlar her zaman başka şey düşünüyorlar. «Alışılmamış» onların içli dışlı oldukları bir şeydir, önceden tasarlamak nedir bilmezler. Nesneler arasındaki ilişkilerin kurulur kurulmaz, kendileri kadar geçici başka ilişkilerin ortaya çıkmalarını sağlamak için, yok olduklarını bilirler. Hiçbir şeyin kendini yeterli ölçüde betimlemediğini ve hiçbir şeyin tam anlamıyla yeniden meydana gelmediğini bilirler. Görmeyi özgürleştirmek için, imgelem gücünü doğaya eklemek için, olabilecek her şeyi gerçek saymak için, imgelem gücü ile gerçeklik arasında ikicilik (dualisme) bulunmadığını, insan zekâsının tasarlayıp yaratabildiği her şeyin aynı esinden ileri geldiğini, etiyle, kanıyla, kendini saran dünyayla aynı *madde*'den olduğunu bize göstermek için hepsi aynı çabayı sürdürürler. Görenle görülen arasındaki iletişimden, anlama gücü ve anlatı gücünden —kimi zaman da saptama ve yaratı— başka bir iletişim olmadığını bilirler. Görmek, anlamak, değerlendirmek, biçimini bozmak, unutmak ya da kendini unutmak, olmak ya da yok olmaktır.

Buraya gülmek ya da kızmak için gelenlerle, yazılı ya da resimli gerçeküstücü şiirler karşısında anlayışsızlıklarını, korkularını ya da kinlerini gizlemek için züppelikten söz edenlerle, Galile'ye işkence eden, Rousseau'nun kitaplarını yakan, William Blake'i aç bırakan, Baudelaire, Swin-

burne ve Flaubert'i mahkûm eden, Goya ya da Courbet' nin resim yapmayı bilmediklerini ileri süren, Wagner ve Strawinsky'yi ıslıklayan, Sade'ı[2] hapse atanlar aynı kişilerdir. Aşağılık iştahlarını daha iyi doyurmak için, insanları daha iyi sömürmek için, bilgisizlik, yoksulluk ve savaşla onları daha iyi küçültmek ve yok etmek için erdemi, sağduyuyu ve düzeni tanık gösterirler.

III

Günümüz Sade kontlarının oturduğu, Fransa'nın kuzeyindeki eski evde, yemek salonunun duvarlarına çizilmiş soy ağacında bir tek ölü yaprak var: XV. Louis, XVI. Louis, Convention (Kurucu Meclis) ve Napoleon tarafından hapse atılan Donatien-Alphonse-François de Sade'ın yaprağıdır bu. Çağının bütün insanlarından daha aydın, daha temiz olan bu insan, otuz yıl hapis yattıktan sonra bir tımarhanede öldü. Alaylı olarak «Kutsal Marki» sıfatıyla anılmaya layık görülen bu insan, 1789 yılında, kapatılmış olduğu Bastille zindanından halkı tutukluların yardımına çağırıyordu; Mızraklılar Müfrezesi üyesi olan ve yine Devrim'e bütün varlığıyla bağlı bu insan, 1793 yılında, ölüm cezasına karşı çıkıyor ve acımasızca işlenen cinayetleri kınıyordu; yeni din, Robespierre'in ayinini yaptırdığı Yüce Varlık mezhebi karşısında tanrıtanımazlığını sürdürdü; dehasını özgürlük aşığı bir ulusun dehasıyla karşılaştırmak istedi. Kaleme aldığı yerginin ilk nüshasını, hapisten çıkar çıkmaz, yerdiği Birinci Konsül'e gönderdi.

Uygar insana ilkel içgüdülerin gücünü vermek istedi Sade, kendi amaçlarına tutkun imgelem gücünü özgürlüğüne kavuşturmak istedi. Gerçek eşitliğin buradan, sadece buradan, doğacağına inandı.

Erdem kendi mutluluğunu kendi varlığında taşıdığından, insanın devsel boyutlarında bir dünya kurmaya mah-

kûm ettiği kimselere yardım edebilsin diye, Sade onu, bütün kuruntular ve yalanlara karşı, acı çeken insanlar adına, küçük düşürmeye alçaltmaya ve ona mutsuzluğun yüce yasasını kabul ettirmeye çaba harcadı.

Umutsuzluk ve utanç içinde, kurtuluşun yakın olmadığını kendisiyle birlikte sık sık itiraf etmemiz gereken hıristiyan ahlakı, bir forsa yaşamıdır. Düşünen gövdenin bütün istekleri ona karşı ayaklanır. Sevginin simgeleri, rahatlığın ve özgürlüğün simgeleri haline gelmeden ne kadar haykırmak, çırpınmak, ağlamak gerekecek hâlâ?

Sade'ın hüznünü dinleyiniz: «Sevmek ya da zevk almak çok farklı bir şeydir; bunun kanıtı insanın her gün zevk almadan sevmesi ve çoğu zaman sevmeksizin zevk almasıdır.» Ve sürdürüyor: «Öyleyse yitik zevklerin güzellikleri vardır, bu nedenle öteki bütün zevklerden daha fazla çekici yanları vardır; eh! şayet böyle değilse, bunca yaşlı, bunca eçiş bücüş ya da kusurlu insan nasıl zevk alırlardı? Sevilmediklerini, hissettikleri şeylerin başkalarınca paylaşılmasının olanaksız olduğunu çok iyi bilirler: bundan dolayı daha az mı zevk alırlar?»

Ve Sade, aşk işlerine özgünlük katan insanları aklayıp, onu ancak pis soylarını sürdürmenin bir parçası sayanlara karşı çıkar: «Ukalalar, cellatlar, gişe memurları, yasacılar, hepsi tıraşlı ayak takımı, ne yapacaksınız işi oraya vardırdığımız zaman? Şu ya da bu likörün fiyatı, şu tür lifler, kanda ya da hayvan zekâlarındaki şu ölçüde bir sertliğin insanı cezalandırmanıza ya da ödüllendirmenize yettiği kanıtlandığı zaman, yasalarınız, aktöreniz, dininiz, darağacınız, cennetiniz, Tanrılarınız, cehenneminiz ne olacak?»

Ona soğuk usunu veren kendi kusursuz kötümserliğidir. Gerçeküstücü şiir, bu bütün zamanların şiiri, hiçbir zaman başka bir şeye erişmedi. Gerçek ozanların yapıtında ortaya çıkan karamsar gerçeklerdir, ama bunlar gerçeklerdir, ve geriye kalan her şey hemen hemen aldatma-

cadır. Ancak, bunu söylediğimiz zaman bizi çelişkiye düşmekle suçlamaya kalkışmasınlar, karşımıza devrimci maddeciliğimizi çıkarmasınlar, insanın ilkin yemek yemek zorunda olduğu gerekçesiyle karşımıza çıkmasınlar. Sevdiğimiz ozanlar, evrenin en çılgınları, en yalnızları besini belki de yeniden yerine koydular, ama bu her şeyin üzerindeydi, yükseğindeydi, çünkü simgeseldi, çünkü bütünseldi. Çünkü her şey onun içinde dağılmış ve emilmişti.

Elimizde Sade'ın hiçbir resmi yok. Aynı şekilde, Lautréamont'dan da elimizde bir şey bulunmaması anlamlı. Bu iki olağanüstü ve devrimci, alabildiğine umutsuzca gözüpek yazarın yüzleri çağların karanlığına gömülmüş durumda.

İkisi de, ister kaba olsun ister ince, yapmacıklara karşı, insanı alçaltan kısır ve sahte gerçeğin bize kurduğu bütün tuzaklara karşı en yaman savaşımı verdiler. «Siz ne iseniz osunuz» kalıp cümlesine, «Başka bir şey olabilirsiniz»i eklediler.

Sade ve Lautréamont, zorlaya zorlaya, yalnızlığı bütün süslerinden kurtardılar. Yalnızlıkta, her nesne, her varlık, her bilgi, her imge, değişmeksizin kendi gerçeğine dönmeyi, artık açınlanacak gizlere sahip olmamayı, kendi yarattığı ortam içinde yaşamını rahatça sürdürmeyi önceden tasarlar.

Korkunç bir yalnızlık yaşayan Sade ve Lautréamont, kendilerine zorla kabul ettirilen hüzünlü dünyayı ele geçirerek ondan öçlerini aldılar. Ellerinde: toprak, ateş, su, ellerinde yoksunluğun çorak kıvancı, ama aynı zamanda silahlar ve gözlerinde öfke. Hem kurban hem de kıyıcı olarak onlar, kendilerini külle saran sessizliği yanıtladılar. Kırdılar, zorla kabul ettirdiler, dehşete düşürdüler, talan ettiler. Sevginin ve kinin kapıları açıktır ve şiddetin geçmesine izin verirler. İnsan dışı, insanı ayaklarının üzerine, ama gerçekten ayaklarının üzerine bastırıp ayağa kaldıracak ve şu yeryüzü ambarından bir son olanağı alı-

koymayacak. İnsan sığınaklarından dışarı çıkacak ve, büyü ve büyünün bozulmasının saçma durumu karşısında, kendi coşkusunun gücüyle başı dönecektir. Artık o zaman ne kendine, ne de başkalarına yabancı olacaktır. Bir anlama (bilme) aracı olan ve bu nedenle de bir savunma aracı olduğu kadar bir fetih aracı da olan gerçeküstücülük insanın derin bilincini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Gerçeküstücülük düşüncesinin herkese özgü (ortak) bir nitelik olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır; insanlar arasındaki farklılıkları azaltmaya çalışmaktadır. Ve bunun için de, eşitsizlik, aldatmaca ve alçaklığa dayanan bir saçma düzene hizmet etmeyi reddetmektedir.

İnsan hele bir kendini keşfetsin, kendini tanısın, hemen hemen tümüyle yoksun bırakıldığı hazinelerin hepsini, insansal büyüklüğü oluşturan şu kör ve sağır ayrıcalıkların birkaç kırıntısı için ve en korkunç acılar pahasına durmadan üst üste yığdığı maddi ve manevi hazinelerin tümünü ele geçirebileceğini hissedecektir.

Ozanların yalnızlığı bugün yürürlükten kalkıyor artık. Artık insanlar arasındalar, artık kardeşleri var.

IV

Beni coşturan bir sözcük var. Duyduğum zaman şiddetli bir titreme, büyük bir umut, en büyük umudu, insanları ezen yıkım ve ölüm güçlerini bozguna uğratan umudu iliklerime kadar hissettiğim bir sözcük: Dayanışma[3] sözcüğü.

1917 şubatında, gerçeküstücü ressam Max Ernst ve ben, aramızda bir kilometre uzaklık, aynı cephede bulunuyorduk. Alman topçusu Max Ernst, bir Fransız piyade erinin, benim, nöbet tuttuğum hatlara mermi yağdırıyordu. Üç yıl sonra, dünyanın en iyi iki arkadaşıydık ve artık aynı amaç uğruna, insanın bütünsel özgürlüğü için birlikte savaşım veriyorduk.

1925 yılında, Fas savaşı sırasında, Max Ernst benimle birlikte F.K.P.nin dayanışma parolasını destekliyordu. 1917 yılında benim bulunduğum cephede kendini ilgilendirmeyen işlere karışmak zorunda bırakıldığı ölçüde, o tarihte de kendini ilgilendiren işe karışmış oluyordu. Bunu böyle belirtmek isterim. Ama, savaş sırasında, bir araya gelip, omuz omuza verip ortak düşman «Kâr enternasyonali»nin üzerine yürümek olanağından niçin yoksun kalmıştık?

«Sizler kardeşlerimsiniz benim, çünkü düşmanlarım var,» diyordu Benjamin Péret[4].

Bu düşmanlar karşısında, en aşırı yılgınlık ve kötümserliğin kıyısında bile hiçbir zaman büsbütün yalnız olmadık. Günümüz toplumunda, her adım atışımızda, bizi aşağılamak, bizi engellemek, bizi susturmak, bizi geri püskürtmek için her şey ayağa kalkıyor. Ama, bütün türdeşlerimizle birlikte, burjuvazinin yıkımına, onun iyi ve güzelinin yıkımına katkıda bulunuyoruz, çünkü kötüyüz biz, Engels'in bu sözcükten anladığı anlamda kötüyüz.

Mülkiyet, aile, din, vatan düşüncesini kendi gönlünce denetim altında tutan bu iyi ve güzel anlayışına karşı birlikte savaşım veriyoruz. Ozan onuruna sahip ve bu sıfata lâyık olanlar, tıpkı çalışanlar gibi, sömürülmeyi kabul etmiyorlar. Düzenini ve saygınlığını sürdürmek için bankalar, kışlalar, hapishaneler, kiliseler ve genelevler kurmaktan başka bir şey bilmeyen bu aktöreye uygun olmayan herşeyin içinde gerçek şiir vardır. Ölüm yüzlü iğrenç iyi'den insanı kurtaran herşeyde gerçek şiir vardır. Rimbaud, Lautréamont ya da Freud'un yapıtlarında olduğu kadar, Sade, Marx ya da Picasso'nun yapıtında da vardır gerçek şiir. Radyonun keşfinde, Tcheliouskine'in[5] keşiflerinde, Asturias'lıların[6] devriminde, Fransa ve Belçika grevlerinde vardır şiir. Bilmek ve daha iyi yemek yemek gibi sevimsiz gereksinimlerde olduğu kadar gerçeküstü eğiliminde de vardır. Ozanlar, üzerinde bulunduklarını sandıkları doruklardan ineli iki yüz yıl oluyor. Sokaklarda

yürüdüler, ustalarına hakaret ettiler, tanrıları yok artık, güzellik ve sevgiyi dudağından öpmeye cesaret ediyorlar, mutsuz kalabalığın başkaldırı türkülerini öğrendiler ve, kabak tadı vermeden, kendi türkülerini ona öğretmeyi deniyorlar.

Alaylar ve gülmeler pek önemli değil. Onlar alıştılar buna. Ama şimdi herkes adına konuşmak inancına sahipler. Kendi bilinçleri aynı zamanda onlar için.

ŞİİRİN GELECEĞİ
(1937)

I

Ekmek şiirden daha yararlıdır. Ama aşk, sözcüğün eksiksiz ve insancıl anlamında tutku-aşk şiirden daha yararlı değildir.

II

Esinlenen kişiden çok esinleyen kişidir ozan.

III

Hayranlıkla bakanlar ve sadık aynalar. En güzel aşk şiirlerini yazanlar zorunlu olarak sevdalılar olmadılar. Ve yazdıkları zaman da bundan aşklarını sorumlu tutmadılar. Bununla birlikte, onlar hakkında söylenen ve bulgulanan sözcüklerin yansısı hiçbir zaman yok olmaz. Ve onların bu yansıyı yüklenmeleri, her zaman ve kesinlikle hazır olmaları, sonsuzluğun kaynağını yansıtmaları ve görmeleri gerekmektedir. Görmek almaktır, yansıtmak ise görmeyi sağlamaktır.

IV

Şiirin işlevi, düşünce, nesne, duygu ve eylem düzenleyicinin işlevine gelip dayanacak.

V

Dünyayı bilimsel olarak incelemek için sözcüklerden ve onların ilişkilerinden yola çıkmak sadece hakkımız değil görevimizdir, deniliyor. Ama buna, bu görevin bir yaşamak görevi olduğunu da eklemek gerek, ancak ölümlerini kendilerinde taşıyanlar gibi değil, daha şimdiden duvar ya da boşluk olanlar gibi değil, fakat evrenle, devinen evrenle bütünleşerek ve ona dönüşerek.

VI

«Başlıca nokta»yı dile getirmek için çok az sözcüğe gereksinimimiz var; ama onu gerçekleştirmek için sözcüklerin hepsi gerek bize.

VII

Göründüğü oranda görür ozan. Ve gördüğü oranda görünür. Bir gün bütün insanlar ozanın gördüğünü görecekler imgelem gücünün sonu olacak bu.

VIII

Görmek; anlamak, değerlendirmek, biçimini bozmak, karşılaştırmak, unutmak ya da kendini unutmak, olmak ya da yok olmaktır.

IX

Şiir, ancak karşılıklı olduğu andan itibaren kanlı canlı olacak. Bu karşılıklılık, bütünüyle, insanlar arasın-

daki mutluluğun eşitliği ilkesine bağlıdır. Ve mutlulukta eşitlik insanı bugün aklımızın ucundan bile geçmeyen yüksekliklere çıkartacak.

Bu mutluluk olanaksız değildir.

X

Onayladığını imzala.

XI

Uçsuz bucaksız gece enginlikleri vardır. Mantık ondan yararlandığı oranda övgüye değer. İyi anlarda kullanmaz onu. Şiirse dağıtır karanlığı. Aydınlıkların sanatıdır o.

XII

Sözcük oyunu söz konusu değil. Her şey, her şeyle ölçüştürülebilir, her şey kendi yankısını, kendi nedenini, kendi benzerliğini, kendi karşıtlığını, kendi oluş'unu her yerde bulur. Ve bu oluş sonsuzdur.

AŞKIN GÜCÜ[1]

Bir baş, kollar, çalışmak için eller, iyidir, hiç değilse gücümüz oldukça. Görmek için gözler, iyi, ondan yararlanmak için, daha iyi. Yemek yemek için bir ağız, evet, ama umutsuzca aç olmamak koşuluyla. Ve geriye kalanın hepsi bildiğiniz şeyler için, ama bilinçlerinde olmak ve yaşamın ağırlığını belirsiz bir gülüş ve inançlı bir sözle değiştirebilmek koşuluyla.

Ben küçükken sınıfımızın duvarlarında, insan vücudunu bir fabrika, bir dönüştürücü, bir üretici olarak gösteren renkli bir resim vardı. Ama yeniden üretici değil. Edep gereklerine saygı göstermek duygusuyla üreme organları unutulmuştu. Bununla birlikte fabrika büyülemişti beni. Çalışmadığını, üretim yapmadığını, her şeyin ölümün gelip bizi uyandıracağı bir düşte olup bittiği gibi geçtiğini hiç kuşkusuz anlamıştım. Gerçek odur ki, tek başına olduğu zaman insan vücudu bitki gibi yaşayıp gider. O zaman bir inceleme nesnesine dönüşür gerçeği. Sadece bir insansal fabrika, bir yürek, bir insan beyni ve bir insan yüzü olduğunun gerçeği. Bütün kollar öteki kollara doğru uzanmıştır, eller her zaman birbirlerine karışırlar, birbirlerine örülürler, bütün gövdeler arasında,

bir uçurumun üstünde, okşamaların gergin ipi. Gözler, görülmeden gördüklerini kim söyleyebilir artık? Yaşamdan yaşama, sıcaklıktan sıcaklığa, ışıktan geceye, geceden ışığa geçtiğimiz öteki gözlerde, öteki vücutlarda açılırlar çünkü. Gelerek kendini sunan şu ağızdan, şu gövdeden başka bir şeye acıkmış olduğunu unutur ağız — başlangıçtan sonsuza kadar. Suvarır ağız, içecek verir. Artık boşlukta değildir dil. Ne de cinsel organ. Tutkularını iletirler, tutkularını yayarlar, sonunda özgürlüğüne kavuşan etin titreyen köprüsünden geçerler. Ve işte artık vücut gerçekten ilerlemektedir, yalnız değildir artık, zincirlerini kırmıştır.

Ve herşey özgürleşmiş olmanın kıvancını dile getirir onda, kendi dilince. Özgürlüktür aşk, ama sessizce, gizlice, neredeyse utanarak olup biter, çünkü söz'ü yoktur da ondan. Konuşan bir âşık bir ozandır ve söylediği her şey, kendisini, sevdiği nesneden yalıtan zamanı silip yok eder. Aşka sürekli, yenilmez bir yaşam verir. Ve kendisi de ölümsüzleşir. Her doğuşu, her başlangıcı biricik gerçek birliğin anısıyla kuşatan coşkunluğun tehlikesiyle karşı karşıya olan kadınlar, erkekler, ey kadınlar, erkekler, sürekli olarak aşk için doğunuz, duyumsadıklarınızı yüksek sesle itiraf ediniz, çektiğiniz bütün acıların üzerinde, bütün utanmalara karşı, bütün engellere karşı, bütün felaketlere karşı, zalimlerin horlamalarına karşı, aktörecilerin kınamalarına karşı «Seni seviyorum» diye haykırınız. Yaşamın acı olaylarına karşı, yokluğa karşı, ölüme karşı bağırınız, haykırınız onu. Açılmayan bir yüreğe karşı, kaçan bir bakışa karşı, kendini vermeyen gövdeye karşı da haykırın aynı sözcükleri. Pişman olmayacaksınız, çünkü içten olmak için başka bir olanağınız yoktur ve dünyanın bütün mutluluğu, sonsuza dek ağızdan ağıza geçecek olan çığlığınızın yoğunluğuna bağlıdır. Çığlığınız büyütecektir sizi, başkalarını da büyütecektir. Uzaklardan geliyor o, uzaklara girecektir, sınır falan tanımaz o.

Konuşun, dölleyici okşamalardır aşk sözcükleri. Öteki sözcüklere gelince, yaşamın kolaylaşması içindir onlar. Yaşamanın biricik nedenidir sevmek. Ve nedenlerin nedeni, mutluluğun nedenidir. Sevdiğiniz için her zaman benzersiz, yüce tansıklar yaşayacaksınız ve hatta aşk acıları çekeceksiniz. En büyük ozanlar çeşitli biçimde, kimi zaman gözüpek, kimi zaman güçsüzce, yaşamın güçlüklerine meydan okudular, ama insanı bulunduğu çirkeften çekip kurtaran onların aşk şarkıları oldu.

XIX. yüzyıl ozanlarından dokuz aşk şiiri, sevdalarını dile getiren şiirler dinleyeceksiniz. Bu şiirler, zaman denen şeyin insanın yaşamında pek önemli bir şey olmadığını kanıtlıyorlar, yeter ki sevsin ve aşkını söylemesini bilsin, çünkü tek utku aşktır, umudu sürdüren utku.

İnsan aşkla yeniden yaşar, ölümü onun sayesinde aşar. Yüreği ve yüzü kocar belki, ama öpüşmelerin görüntüsü, geleceğe dönük verilen sözlerin, sonsuzluk güvencelerinin aceleyle girdikleri ortak ilişkinin kapılarını ardına kadar açık bırakan, o benzeş olan, coşan ve coşturan yeteneğiyle her zaman yeniden doğar.

Kadınlar Baudelaire'e korkunç düşünceler esinlediler, ama en güzel şiirleri ve aşk mektuplarının en çarpıcısı, en insancası olarak kalan «Yapma Cennetler»in ithafını da esinlediler:

«...Doğal dünyanın tinsel dünyayı etkilemesi, ona kurbanlık etmesi, ve böylece, kişilik dediğimiz tanımlanmaz alaşımın gerçekleşmesine katkıda bulunması gibi, düşlerimize en büyük gölge ya da en büyük ışığı yansıtan varlığın kadın olması apaçık bir gerçektir. Kadın, yazgı gereği olarak, kaçınılmaz olarak, etkileyici ve kışkırtıcıdır; kendi yaşamından başka bir yaşamı vardır; kafasından çıkarmadığı ya da kendi zenginleştirdiği kuruntularda tinsel olarak yaşar.» Ve bir başka yerde ekler: «Gerçekten inanıyorum, ama çıkar güdercesine ilgiliyim, ki bağlılık dehanın belirtilerinden biridir.»

Kollarını uzatmış, elleri açık, insanlar arasında doğru, doğrular arasında insan Baudelaire ve mutsuz, unutulmuş, yargılanmış, o ipe sapa gelmez Baudelaire. Ak Baudelaire, kara Baudelaire, gece ve gündüz hep aynı elmas, ölümün tozlarından çıkmış Baudelaire.

Peki neden, bütünüyle iyi bir şey yapmak ya da yapmamak için iyinin karşısına kötüyü, Tanrı'nın karşısına şeytanı, zekânın karşısına budalalığı, durgun ve lekesiz gökyüzünün karşısına bulutları çıkardı? Yalnızlığa karşın, yoksulluğa karşın, hastalığa karşın, yasalara karşın, Baudelaire itiraf etti ve savaştı.

> Şeytan alsın o alık budala hayalciyi
> Kapılanmış bir anlamsız hevese,
> Baş tacı ederek bir çözümsüz bilmeceyi
> Erdemi karıştırmış bütün aşk işlerine!

Aşk ilişkilerinde gerçekten de birçok erdemsizlik örnekleri sayabiliriz: insan saygısı yokluğu, sevgi yokluğu, aşağılık hesaplar, ikiyüzlülük... Peki öyleyse nedir ONURLU aşk?

Onurlu (dürüst) şiir denen şey için de aynı şey söz konusu. Baudelaire, *Kötülük Çiçekleri* için «Bu acımasız Kitaba» demektedir.

«...Bu acımasız kitaba, bütün yüreğimi, bütün sevecenliğimi, bütün (kılık değiştirmiş) dinimi, BÜTÜN KİNİMİ koydum.»

CEHENNEMLİK KADINLAR

> Solgun ışığında ölgün lambaların
> Kokuyu emmiş minderler üzerinde

(Müzik)

Ama biricik aşkı kanlı karanlıklarda yok olur gider:

BALKON

Hatıralar annesi, sevgililer sultanı
Ey beni şad eden yâr, ey tapındığım kadın!
.....[2]

(Müzik)

Daha çocukken fazla şey isteyen ve bulamayan Rimbaud, çocukça aşkların Rimbaud'su direnişten vazgeçer.

«O zaman, kadın kayboldu. Öylesine gözyaşı döktüm ki Tanrı sanırım bu kadarını istemiş değildir.

...Anladım ki her günkü hayatını yaşıyordu; ve bu iyilik oyununun tekrarlanması için bir yıldızınkinden daha uzun zaman gerekecekti. Dönmedi, dönmeyecek de evime gelmiş olan o Tapılası yaratık! — Benim aklıma bile gelmezdi bu. Gerçek şu ki bu kez dünyanın bütün çocuklarından daha fazla ağladım.»

Aşk Çölleri'ne girer, cehenneme girer. Fakat...

«Kadının sonsuz köleliği kırılınca, kadın da kendince ve kendisi için yaşamaya başlayınca, erkek — o ana kadar iğrenç olan — ona tezkeresini verince o da ozan olacak! Bilinmeyen bir şey bulacak kadın! Onun fikir dünyaları bizimkinden farklı olacak mı acaba? Alışılmadık şeyler bulacak, dibine ulaşılmaz şeyler, itici şeyler, çekici şeyler; onları biz de alacağız, biz de anlayacağız onları.»

En güçlü kadının kendinden, erkekten ayrı olan, ama ayaklanmalarında ve kavgalarında erkekle birlikte olan en güçlü kadının türküsünü söyleyecek:

JEANNE-MARİE'NİN ELLERİ

Güçlüdür Jeanne-Marie'nin elleri
Yazın kararttığı esmer eller
Ölü eller gibi solgun eller.

(Müzik)

(Quartier Latin. Yaşlı Verlaine[3] evine dönmektedir.

Aksayan adımlar. Homurdanmalar. Duran gençlerin sesi: «Bence Verlaine bu — Sahi mi? — Evet, sarhoş, her zamanki gibi — Selamlayalım onu — Hadi, sen selamla — Hayır, sen — Cesaret edemem ben — Peki öyleyse, ben gidiyorum.»

Sokakta aceleci ayak sesleri — durur: «Siz Paul Verlaine — gümbürtülü, çok ağırbaşlı bir sarhoş sesi: «Ben *Bay* Paul Verlaine.»)

Çünkü o yenilgisini kabul etmek istemeyen insandır. Ama bununla birlikte:

Derin, koyu bir uyku
İniyor yaşamıma:
Uyuyun ey bütün tutkular,
Uyuyun ey bütün umutlar.

Hiçbir şey görmüyorum artık
Yitip gidiyor birer birer
İyi, kötü bütün anılar...
Ey kederli öykü, sen.

Bir beşiğim burada
Bir elin salladığı
Bir mahzen çukurunda:
Sessizlik, Sessizlik!

Ama bununla birlikte:

Geldim işte, ben sakin yetim
Bütün zenginliğim sessiz gözlerim,
Geldim işte koca kentlilerin yanına:
Ama becerikli bulmadılar beni.

Yirmi yaşımda yeni bir coşku,
Sevda yalımları adı altında,
Kadınları bir içim su gösterdi bana,
Ama onlar sevmediler hiç beni.

O yalnız, buz tutmuş eski parkta
İki hayalet geçmiş günleri andı

Nasıl da maviydi gök ve umut kocaman.

Ansıyor musun eski coşkumuzu hiç?
Niçin istiyorsunuz anımsamamı onu?

Sabır nedir bilmediniz hiçbir zaman,
Ne yazık ki anlaşılıyor hemen

Niçin öyle yakınıp sızlanacakmışım?
Sevmiyordunuz beni, kapandı o hesap

Bir zavallı tekneyim zaman zaman
Direği kırık, çırpınan fırtınada

Uysal Verlaine...

Ama zaman zaman esriyip geçerim kendimden,
Yırtıcı dişler altında, o ilk hıristiyan gibi,
Gülen tanık İsa'ya, soğukkanlı,
Kırpmadan gözünü, kılı kıpırdamadan!

Kaç kez tekrarlandı: Tutkunun bütün kargaşalarını, öfkeyi, kini, büyük günahı hazırlayan ve sonuna kadar, yaşama tutkusu ve us tiksintisiyle, kızgın kentsoyluların gözünde en aşağılık skandalın simgesi olan bu yakarışın uysal Verlaine'i. «Acınacak kardeş», «şeytansı doktor», «çürümüş ağız ve oyulmuş gözler», onu desteklemek ve

türkü söylemek için sevgi tutkusundan başka hiçbir şeye sahip olamadı. Eğilmiyordu. Geçmiş ve yeni aşklarına, dilinde bile olsa, kusursuz bir bağlılık duyuyordu:

O güçlü aşk gecelerimizden sonra,
Çıkarım terli kollarının arasından,
Bilgedir bereketli okşayışların,

Sevdandan yayılır bütün cesaret
Bir şarap gibi bütün varlığıma,
Ve bir sen bilirsin ilmini doldurmanın
Yüreğimi kutsal duygularla.

Sev beni,
Çünkü sensiz,
Hiçbir şey olamaz,
Bir hiçim ben de.»

(Müzik)

«Bir sadaka, Allah rızası için bir sadaka — Merhamet edin bir bedbaht âmâya — Bir sadaka, Allah rızası için.»

(Kilisenin dışında ayinin sonu duyulur. Müminler kiliseden çıkarlar. Gürültü patırtı, konuşmalar, karışıklık: «Bir sadaka, Allah rızası için. Birkaç kuruş, iyi yürekli hanımcığım — Allah için bir sadaka, efendim Aziz Labre için...»)

(Çanaklarda para sesi. «Allah razı olsun hanımım.»)

Otuz yıllık yakarıcı, deli ve dilenci Germain Nouveau[4] da orada, Aix-en-Provence kilisesinin önünde. Önünde biraz para birikince öteki dilencilere dağıtıyor.

Eğer biz Bicetre'in delileri,
Görevimizi eksiksiz yaptıysak,
Onun rahibinin buyurduğu ödevi,
Görüşme yerinde olacağız belki,
Ama bu görüşme yerinde değil.

Bizi yenen şeytan olmaksızın,
Gövdesinin gözleriyle hiç kimse
Görmeyecekti benim insan yüzümü
Ne gezindiğim avluda görecekti,
Göremeyecekti uyuduğum koğuşta.

Germain Nouveau. Alçakgönüllü, bir tanrı gibi yakı-ıklı, bir papa gibi gururlu, *Sevmeyi Bilmek*'i yazan ve sı-ak ellerinde Rimbaud'nun soğuk ve sert ellerini, Verla-ne'in uysal ve açgözlü ellerini ve *boksör iliği ve cambaz eyniyle beslenen gürbüz kadınların* çılgın ellerini tutan Germain Nouveau.

ÖPÜCÜK

Küçücük değil misiniz efendim siz
O uçsuz bucaksız odalarınızda,
Çırpınan bir kuş gibi tıpkı
Kanatlanır Norman ayaklarınız?

Ufacık tefecik değil mi öyle,
Ve beyaz, gülümsediğin karanlıkta,
Salınan o gül endamınız
Bir Paris'li kadın kimliğinde?

Sizin değil mi o dopdolu yürek,
İçten, sıcacık ve cana yakın,
Tapılacak o kadın yüreğiniz,
Çıplak, Fransız vücudunuz gibi.

Sizin değil mi o bunca gururlu,
Sanki uyuyan gecede karlar
Sessizlik ve pırıltıları içinde,
O kuzeyli, görkemli memeleriniz?

Yumuşacık değil mi o Sizin kinsiz
Çan seslerinde titreyip ürperen,
Sizin o Avrupalı kadın karnınız,
Evet o sizin Avrupalı karnınız.

Dünya'ya benzemez mi tıpkı,
Havayla sarılmış Yerküre'ye,
Dağlar ve denizlercesine yuvarlak,
O senin kocaman dünyasal kalçaların?

Nasıl da sonsuz değil mi hırıltısı
O tuz gibi saf mutluluğun,
Yıldızlararası dölyatağında senin,
Ve evrensel öpüşlerinin altında.

Ve beni yaşatan inançla
O senin kokunda ve aydınlığında,
Esrik ruhum görmez mi kendini
Aşkının, aşkının tam ortasına?

(Müzik)

Baudelaire ve Rimbaud'nun çok uzağında, Charles Cros,[5] düşleminin hafif çanlarının sesini dinler. Ve dahası, günlük ve ortamalı yaşama çağrı olağanüstü bir ses verir:

UYUKLAYAN KADINIMA

İnanmış uyuyorsun, dizelerimin
Yıkımlar ve yangınlarla
Alt üst edeceğine bütün evreni;
Pek enderdir gene de doğrusu
Batan güneşte bu benim türkülerim
Batan güneşte o uzak ezgilerim.

Kimi zaman ama kaçırırsam
Keyfini o soğuk göklerin,
Çelik, bakır ya da altın
Sesleri çınlarsa şarkılarımda,
Bağışlamalısın olan biteni,
Benim bir acele yaşama sıvanmamdan.

Ve sonra hep seveceksin beni.
Ölümsüzdür, bilir bunu herkes,
Belleğimin yuva olduğu aşklar;
Hepsi yiğit olacak bizim çocukların,
Onaracaklar birer birer yaşamda
Babalarının sende yaptığı hasarı.

Uyuyorlar düş görmeden orada
Göksel bulutlarının ortasında
O gür, o güzelim saçlarının;
Ve sen de onların yanında öyle,
O yorucu işlerin ve bütün borçların
Unutmuş uyuyorsun tüm tasasını.

Ben, işte oturmuş dizeler yazıyorum,
Öyle evreni alt üst etmeyecek şeyler;
Ve sen yarın, güneş doğarken,
Dinleyip dinleyip gülümseyeceksin
Bu gamsız, bu kaygısız ezgileri.

(Son derece duygusal naif müzik zil sesleriyle kesilir — sonra panayır müziği başlar.)

Şimdi de Jarry'nin[6] büyük sövgüsü, insanların mide bulandırıcı tasalarının sorumluluğunu geri çevirmenin kanlı türküsü:

PATLAK BEYNİN ŞARKISI[7]

ÜBÜ BABA — Bir zamanlar küçük bir marangozdum,
Champs Mars sokağı kilisesi yanında,
Karım da terziydi hiçbir şeyimiz eksik değildi...
Ve çok mutlu yaşardık ikimiz.

ÜBÜ ANA — Pazar günleri gökte bulutlar olmazsa,
Güzel elbiselerimi giyip de
Echaudé sokağında patlayan beyinleri görüp de
Ne eğlenceli vakit geçirirdik.

BİRLİKTE — Bakın bakın makine döner,
Bakın, bakın beyinler patlar,
Bakın, bakın beyler titrer;

HEPSİ — Hurra. Kıçlara tekme yaşasın Übü Baba.

ÜBÜ ANA — Bizim küçükler, ağızları reçel dolu,
Renkli kağıt bayraklar sallarlardı,
Hep birlikte bir arabanın tepesine otururduk
Sonra birlikte neşeyle Echaudé sokağına gidilirdi
Parmaklıkların üstüne doğru koşardık,
Birinci sırayı kapmak için herkese bir yumruk:
Ben hep koca bir taşın üzerine çıkardım.
Kana bulanıp kirlenmesin diye kunduralarım.

BİRLİKTE — Bakın, bakın makine döner,
Bakın, bakın beyinler patlar,
Bakın, bakın beyler titrer.
HEPSİ — Kıçlara tekme, yaşasın Übü Baba.
ÜBÜ BABA — Birden parmaklığın üstünden uçtum,
Kızgın kalabalık beni itiyordu.
Ve en başta koşmaya başladım.
Gidenin gelmediği kara deliğe ulaştık,
İşte pazarları gezmek dediğin budur,
Euchaude sokağında kafaların koptuğunu görmek,
Salma salma ya da yalpa vurarak,
Canlı gidilen bitik dönülen...

Bakın, bakın makine döner,
Bakın, bakın beyinler patlar,
Bakın, bakın beyler titrer.
HEPSİ — Kıçlara tekme, Yaşasın Übü Baba.

Ama teselli bulan, artık yalnız olmayan ve sesi dünyanın bütün sevecenliğiyle aydınlanan Übü Baba'yı dinleyiniz.

MADRİGAL

Kızım benim, çünkü herkesin kızısın,
Öyleyse hiçbiri uygun efendi değildi.
Uyu artık, kapatalım pencereleri:
Hayat sona eriyor, ve biz evimizdeyiz.

Biraz yukarda, sona eriyor dünya
Ve mutlak olan yadsınamaz artık;
En büyük odur sonuncu geldiği için
Madem ki bu gün bezdirdi Messalina'yı.

İşte tek başınasın, ve gözler ve kulaklar
Sık sık düşmek unutturur inmeyi.
Dünyanın gürültüsü uzak, bilinmez kül gibi
Tanrıların mavi buhurundaki.

Besili sazanların şıpırtısı gibi sularda
Fontainebleau'da
Kanlıdır sesleri
Öpüşmelerinin suda.

Nasıl birleşir iki yazgı?
Senin kaldırımında yürümedikçe ben
Kızoğlan kızdın ve hiç doğmamıştın,
Bir geçmişin boğulması gibi aynada.

Çamur henüz öptü ayakkabısını
O küçücük minnacık ayaklarının
Ve sana saflar safı bir ağız veren
Bütün kötülüğü dişlemiş olmaktır bu aslında.

Saint-Pol-Roux[8], Brötanya'nın en ucundaki büyük ve harap şatosunda, Divine adını verdiği kızıyla birliktedir. Çok yaşlıdır, bir zamanlar çok gençti, ve hâlâ onun silinmez saflığını korumaktadır.

Savaş ve Almanlar. Saint-Pol-Roux, ürkü içinde, aşağılanarak öldürülecektir.

(Rüzgâr — Kapı çalınır. İçeri giren bir Alman'ın şaraplı sesi: «Şarap verin bana» — «Evde yok, çay ister misiniz?» — «Hayır, mahzene gidelim.» Mahzen merdivenlerini inen ayak sesleri. «Çok hoşsun,» — Divine: «Bırak beni, bırak beni! Baba!» Silah sesi. Yaralanan Saint-Pol Roux'nun sesi: «Divine, kızım, Divine!»)

Görkemli Saint-Pol-Roux, sevdalı Düşçü Saint-Pol-Roux!

ÇOK SÜT İÇMİŞ İKİ YILAN

Ey gecikmiş, söyle bana, karanlıkta ilerleyen şu iki beyazlık nedir?
— Ayın, gelişimin kapısıyla dile getirilen iki ışını hiç kuşkusuz.
— Bir ay ışını akışkan ve yarı saydamdır, benim gördüğümse donuk ve katı.
— Kiremitin yaralarının ağladığı iki kar flâma öyleyse.
— Temmuz ayındayız, kara badem, aralık ayında olmuş olsaydık eğer, odanın soluğu senin sözünü ettiğin yumakları çoktan eritmiş olurdu.
— Pancur dudaklı iki alış dalı öyleyse bunlar.
— Topraklarımız denizden çok yüksek, sanmamki bu yükseklikte alıç bitsin.
— Öyleyse iki kuğu boynu.
— Odada kuğumuz yok, hem sonra kuğu boynu esnek ve uyumlu olur, oysa bu şeyler yılan gibi kıvrılıyor.
— Bunların yılan olduğunu mu söylemek istiyorsun?
— İki beyaz yılan desem güler misin?
— Süt seven yılanlar gördük şimdiye kadar.
— Senden başka içeriye kimse girdi mi?
— Saçlarımdan başka hiç kimse.
— Öyleyse nasıl girdiler içeri böyle?
— Çok süt içmiş iki yılandan korkar mıydın?
— Dikkat et, Marcelle! Üzerine atlayacaklar! Gel, haydi! Yatağın yanına gel!
— Bırak öyleyse uykunun dölütlerini!
— Atladılar, boğazına atıldılar, ah zavallım benim! Kuyrukları omuzlarına sarıldı, kolunu hareket ettirdikçe eline doğru sallanıyorlar...
— Deli, karabasanını okşamalarım önlese bari!
— Yatağıma saldırıyorlar, boynuma tırmanıyorlar... Ah! boynuma idam kolyesi gibi dolandıklarını duyumsuyorum!

— Hayır, sana sarılan benim, ey koca sarılı!...
— Ne yani!.. çok süt içmiş bu iki yılan...
— Kollarımdı benim, dostum, benim beyaz kollarım...
— Kolların... senin beyaz kolların...

(Müzik)

(Colibri Ana'nın ya da Pouliche'in son iki repliği. Anons: «Bu akşam size aktarmaktan onur duyduğumuz oyun Bay Henry Bataille'ındı.»[9]

NE ÇABUK

Yazın adamı Maeterlinck[10] gençliğinde aşkın en yüce deneyimlerinin diliyle konuştu. Gençken mi, hiç yirmi yaşında oldu mu Maeterlinck? Kendini aşk konusunda genç ve bilgin *sanıyordu*, yani masum, bütün insanların en masumu. Uzaktan — yarattığı çocuksu dünyalar hakkında her şeyi bilmek istiyordu:

Ah! nice garip dokunuşlar tanıdım!
İşte gelip sardılar beni sonsuza dek!

Sadakalar veriyorduk bir güneşli günde
Ekin biçiyorduk bir yeraltında,
Bir cambaz müziği vardı hapishanenin çevresinde,
Bir yaz ormanında mumdan yüzler vardı,
Ayrıca ay yerle bir etmişti bütün vahayı,
Ve bazen ter içinde bir bakire buluyordum dibinde bir buz mağarasının.

Ama, ete siyah ve beyaz renklerle dağlanmış yürek yakıcı anıyı bastırıp, Pelleas'ın sesi Mélisande'ın sesiyle anlaşıyor, Lanceor'un sesi bütün soluğunu Joyzelle'in sesinde buluyor, tıpkı deniz yelinin kendisiyle birlikte ıssız adaların bütün gücünü de taşıması gibi:

LANCEOR *(Joyzelle'i kollarının arasına alarak).* — Joyzelle!...

JOYZELLE. — İşte yanındayım!

LANCEOR. — Ellerin, gözlerin, saçların, dudakların benim, aynı öpücükte, aynı anda, hepsi...

JOYZELLE. — Aşk engel oldukça mutsuzluk adım atamaz buraya.

LANCEOR. — Seviyor musun beni?

JOYZELLE. — Evet...

SONUÇ

İçine girdiğimiz evrende egemen olan gençliktir, çünkü zamanı dengeleyecek saf altın terazi okudur o, yaşı yoktur onun, her yaşı yaşar, çocukların uysallığını Faust'un çılgınlığına ular. İnsanları yeşil yapraklarıyla aydınlatır ve lezzetli meyveleriyle besler. Yalnızlığını yenmek ve kendisine söz verilen güçlere yeniden kavuşmak isteyen insanın ölümsüz tutkusunun aktöresi onun da aktöresidir.

GUERNİCA[1]

Guernica. Küçük bir Biscaye kentidir Guernica, Bask ülkesinin geleneksel başkenti. Baskların gelenek ve özgürlüklerinin kutsal simgesi meşe orada yükseliyordu. Guernica'nın tarihsel ve duygusal bir önemi var bugün.

26 Nisan 1937 tarihinde, halkın pazar günü, öğle sonunun ilk saatlerinde, Franco'nun buyruğundaki Alman uçakları filo dalgaları halinde gelerek Guernica'yı üç buçuk saat boyunca bombaladılar.

Kent bütünüyle yerle bir edildi, yakıldı, yıkıldı. Hepsi sivil halktan iki bin kişi öldü. Bu bombalamanın amacı, tahrip ve yangın bombalarının sivil halk üzerindeki ortak etkilerini denemekti.

İyi yüzler ateşte iyi yüzler soğukta
Direnmelerde gecede küfürlerde kurşunlarda

İyi yüzler her şeydeki
İşte gözünü dikmiş size bakıyor boşluk
Zavallı ölüme gönderilen yüzler
Örnek olacaktır ölümünüz

Ölüm yıkılmış yürek

Ödettiler size ekmeğini
Yaşamınızın

Ödettiler size göğü toprağı suyu uykuyu

Ve kara yoksulluğunu da
Yaşamınızın

Sevimli oyuncular bunca kederli ama bunca uysal oyuncular
Oyuncuları bir sürekli dramın

Ölümü düşünmediniz

Yaşamanın ve ölmenin korku ve cesareti
Bunca zor ve bunca kolay ölüm

Küçük insanlardır Guernica'nın insanları. Çok eskiden bu yana kentlerinde yaşamaktadırlar. Yaşamları bir damla varsıllık ve ummanlar dolusu yoksulluktan oluşmuştur. Çocuklarını severler. Yaşamları küçücük mutluluklar ve bir kocaman tasadan, yarın tasasından, oluşmuştur. Yarın yemek yemek gerek, yarın yaşamak gerek. Bugün, sadece umuyorlar. Bugün, çalışıyorlar.

Hepimiz kahvelerimizi içerken gazetelerde okuduk; Avrupa'da bir yerde, katiller çetesi insan yığınlarını yok ediyor. Karnı deşilmiş bir çocuğu, boynu vurulmuş bir kadını, bir anda bütün kanını kusan bir erkeği gözümüzün önüne güçlükle getiriyoruz. İspanya uzakta, İspanya sınırlarımızda. Kahveyi içince işe gitmemiz gerek. Başka yerlerde olup biteni düşünmeye zamanımız yok. Ve acımızı bastırıyoruz.

Yarın, acıyı, korkuyu ve ölümü tanımaya vakit olacak.

Ama cinayeti yürürlükten kaldırmak için çok geç olacak.

Makineli tüfek mermileri işini bitiriyor can çekişenlerin
Makineli tüfek mermileri oynuyor çocuklarla.
Rüzgârdan da iyi.
Demir ve ateşle
Ezildi insan bir maden ocağı gibi
Teknesiz bir liman gibi oyuldu
Oyuldu ateşsiz bir ocak gibi.

Gömüleri aynı kadınlarla çocukların
İlkbaharın yeşil yaprakları ve katıksız süt
Ve zaman
Duru gözlerinde onların

Kadınlarla çocukların gömüleri aynı
Gözlerinde
Erkekler savunuyor onu güçleri yettiğince

Kadınlar ve çocukların aynı kırmızı güller var
Gözlerinde
Herkes gösteriyor kendi kanını

Birçoğumuzun fırtınadan korkmuş olduğumuzu söylerler. Bugün, fırtınanın yaşam olduğu kanıtlandı. Birçoğumuz gök gürültüsünden ve şimşeklerden korkmuşuzdur. Amma da safmışız; bir melektir gökgürültüsü, şimşekler de kanatlarıdır onun. Yanan doğanın korkusunu görmemek için hiçbir zaman mahzene inmedik. Bugün, kendi dünyamızın sonudur, herkes kanını gösteriyor.

Kesinlikle
Çocuklar yok olup gidiyorlar sanki
Ve biz de indirgeneceğiz
En yalın kimliğimize
Sanki sevinç gözyaşlarıydı

GUERNICA

Erkek kollarını açıyordu sevdalı kadınına
Gülerek hıçkırıyordu avunmuş çocuklar

Ölülerin gözleri korkunun kalınlığında
Ölülerin gözleri çorak toprak inceliğinde

Kurbanlar içti bir zehir gibi
Kendi gözyaşlarını

Başları kasklı, ayakları çizmeli, dürüst ve yakışıklı pilotlar salıyorlar bombalarını. Özenle. Yerde, yıkım, bozgun. Kendini iyi'ye vermiş olan en büyük filozof, bir dizge çıkarmadan önce iki kez bakıyor oraya. Çünkü, şimdi' yle birlikte, geçmiş ve gelecek de savrulup dağılıyor; bir yanardağ ağzında, kırılan ve yok olan bir zincir. Yaşamın belleğidir tıpkı bir mum gibi söndürülen.

İnsanların üzerinde kan hayvanların üzerinde kan
Öylesine pis öylesine iğrenç bir bağbozumu ki
Cellatlar bile temiz ve saf kalır yanında

Bütün gözler oyuk sönmüş bütün yürekler
Tıpkı bir ölü gibi soğuk toprak

Haydi öyleyse engelleyin ölümün kokusunu alan bir hayvanı. Çocuğunun ölümünü açıklayın bakalım bir anneye. Haydi yalımlara güven verin bakalım. Çocukları düşman yerine koyduklarını ve bir çocuk beşiğine bir savaş aygıtına saldırır gibi saldırdıklarını nasıl anlatmalı dünyanın büyüklerine? Bir tek gece var, sadece o var, yoksulluğun kızkardeşi ve akıl almaz iğrenç ölümün kızı, savaşın gecesi.

Uğurlarına şu hazinenin şarkılandığı insanlar
Uğurlarına şu hazinenin boşa harcandığı insanlar

annenizin, kardeşlerinizin, çocuklarınızın can çekiştiğini düşününüz, yaşama son veren şu kapışmayı gözünüzün önüne getiriniz, aşklarınızın can çekişmesini düşününüz. Katillerden koruyunuz kendinizi. Bir çocuk, bir yaşlı, kendi yasını tutan yaşamın korkunç korkusunu yüreklerinde duyuyorlar. Kesin bir tutum takınmak için, yaşama isteğinin saçmalığını birdenbire duyumsuyorlar. Herşey çamura dönüşüyor ve kararıyor güneş.

Yıkım anıtları
Güzelim dünyası yıkıntıların
Güzelim dünyası maden ve tarlaların

İşte leşe dönüştünüz kardeşlerim
Parçalanmış iskeletlere
Sizin yörüngenizde dönüyor dünya
Çürümüş bir çölsünüz artık

Ve ölüm bozdu dengesini zamanın

Kurtlar ve kargalara muştular ola
Ama coşan umudumuzsunuz aynı zamanda

Guernica'nın ölü meşesinin altına, Guernica'nın kalıntılarının üzerine, Guernica'nın lekesiz göğünün altına bir adam geri döndü, koltuğunun altında meleyen bir oğlak ve yüreğinde bir güvercin. Sevgiye evet, baskıya hayır diyen tertemiz türküyü bütün öteki insanlar için söylüyor. Doğal umutlar (vaitler) en yüce umutlardır. Oradour ve Hiroşima gibi Guernica'nın da yaşayan barışın başkenti olduğunu söylüyor. Onların yoklukları, korkudan da güçlü bir protesto olarak kendini duyuruyor.

Bir insan şarkı söylüyor, bir insan umut ediyor. Ve acısının eşek arıları katı gökyüzünde uzaklaşıyor. Ve tür-

küsünün bal arıları insanların yüreğinde yapıyorlar ballarını.

Guernica! suçsuzluk suçun hakkından gelecek.

Guernica!...

AMERİKA'NIN ANLAMASI GEREKEN[1]

Sizi, barış isteyen, insanların en iyilerinden olan sizleri selamlıyorum. Sizi, mutsuzluğun, suçun ve en iğrenç kazanç tutkusunun güçlerinin karşısına, ilerleme, kardeşlik ve sevgi, ama bizim gibi basit ve açık insanların çoğunluğunun sevgisinin, bilincini çıkartabileceğimizi, yüreğinin yalınlığında ve zekâsının bilinçli ışığında anlayamayan sizleri selamlıyorum.

Dostlarım, bütün insanların dostları olan sizleri, burada, bunca temiz insan için ülküsel bir ülke olmuş olan bu büyük ülkede selamladığım için mutluyum. Amerika sözcüğünün tınısı aydınlıktı. Ama, şimdi, umutlarımızın yıkım çanları çalsın istemiyoruz.

Walt Whitman'ın[2] önceden kestiren benzersiz sözünü kesinlikle duyduk:

Doğanın yaratıklarının ayağa kalkacağını haber veriyorum,
Tüzenin utkusunu haber veriyorum,
Kısıntısız bir özgürlük ve eşitliği haber veriyorum,
Yürek temizliğinin aklanmasını, gururun aklanmasını haber veriyorum.

Dünya, bugün, tanyeriyle korku arasında bir seçim yapmak zorundadır. Bizler düşülkücü (ütopyacı) değiliz, ama körlerin sonunda gözlerini açacaklarını biliyoruz. Onlara göstereceğimiz şeyin niteliğine bağlı bir şey bu.

Karanlıkla her zaman savaştık, hatta karanlığın göbeğinde. Direnen inanca ve türlü biçimlerde kendini gösteren gücünüze karşı hiçbir şey yapılamayacağını biliyoruz. Kargaşanın içinde, dünyanın her tarafında gözler dört açılmış, çok uzakları görüyorlar, en yakındakileri görüyorlar.

Fransa'dan geliyorum. Benim için Fransa sözcüğünün evrensel bir parıltısı vardır. Yaşlı bir ülkeden geliyorum, insancıl, duyarlı, zeki ve iyidir bu ülke. Sizin için bilinmez bir yer değildir; bu ülkede namuslu insanlar kendi içlerinde barış, kendi bilinçleriyle barış, bütün insanlarla barış yapmak gerektiğine inandılar. En büyük insanların, düşünen varlıkların en yetkinlerinin kendi içlerindeki, savaşları, budalalıkları ve ölümün sözcüklerini besleyen tutkunun gerçek kimliğini ortaya çıkardıkları bir ülkedir geldiğim ülke. İğrenç gurura karşı baş kaldıran bir ülkedir burası, tinsel ilerlemeyi maddi ilerlemelerden ayırmayan bir devrimler ülkesidir.

Yaşlı bir ülkedir geldiğim yer, ama Yunanistan da yaşlı bir ülkedir, onun mantığını, onun ışığını yaşamında duymayan var mıdır aranızda? Ama ne var ki, tıpkı Yunanistan gibi Fransa da, altını kurşuna, güneş ve duru suyu gece ve çamura dönüştürmeyi amaçlayan bulanık, karanlık ve bayağı bir düşüncenin kurbanıdır bugün.

Bizi ilgilendiren şeye karışıyoruz, çünkü bizi ilgilendiren şey insanın mutluluğudur, yani bizim mutluluğumuzdur. Romain Rolland'ın[3] da söylediği gibi, «Her sınıf ve tabakadan, her milletten birkaç bin ayrıcalıklının, (yani) büyük beylerin, zıpçıktıların, vurguncu tröstlerin, toprak ağalarının, maden sanayicilerinin, silah satıcılarının, maliye ve büyük sanayi hükümdarlarının, kirli tasarıları için,

insanlığın bütün iyi ve bütün kötü içgüdüleriyle oynama gücüne sahip olmaları»nı istemiyoruz.

Bana gelince, bir ozanım, ancak, ezilenlerle dayanışık olduğum, acı çeken ve umut eden insanlara, her şeyi denemiş ve zincirlerinden başka yitirecek bir şeyleri olmayan bu insanlara bağlı olduğum için ozanım. Kendimi içinde yaşadığım dünyadan ayırmıyorum. Kim olduğumu bilmeyi, kendimi bilince de başkalarının kim olduğunu öğrenmeyi deniyorum. Başkasını öğrenmeyi deniyorum, başkasını öğrenince, kendimi bilmeyi deniyorum. Sesim gerçekten ortak ses. Ozanların gerçeği tıpkı felsefi gerçek gibidir. Olgularla, yaşamla, uzlaşmasız akılla, güçlü akılla kabul ettirir kendini. Kusursuz bir türküdür o, sönmek istemeyen bir yalımdır. Yaşamı hor görenlere karşın: Yararcıdır o. Hizmet eder, yararlı nesne olmak savında olan bir düşüncedir.

İnsanları gerçekten bir araya getireceğimiz güne kadar, tehditlerin hep aynı tehditler olacağını ileri sürüyor ozanlar. Yalnızca bunu düşünüyorlar, insanların gizlerini biliyorlar, «ben» den «biz» e geçenleri tanıyorlar. Trajedileri herkesin trajedisidir, imgelemleri, içinde yaşadıkları dünya tarafından esinlendirilmiş ve sahneye konulmuştur. Kendi öykülerinin türküsünü söylerken, sınırların ve efendilerin tuzağına düşmüş ülkelerimizde, sokaktan, evinden, iş yerinden alınmış, herkes gibi davranan, ama derken, bir kibrit çakımı içinde birdenbire herkes gibi davranmayan, kadın, erkek ya da çocuk, rasgele birinin öyküsünün türküsünü söyler. Kendi güçsüzlüklerine karşı, haksızlığa karşı, ölüme karşı başkaldırırlar. Kendi yeteneklerini ve yanlışlarını, kendi değerlerini ve iyi işlerini, mutsuzluklarını, tutkularını ve gerçeğe, o kimi zaman zavallı, kimi zaman görkemli gerçeğe olan sevgilerini dile getirirler. Kendilerini ve başkalarını, serinkanlı ve allak bullak edici bir gözüpeklikle, olduğu gibi gösterirler. Bana yalan söylemiş, başkalarının yüreğinde ve kendi yüreğinde bir kez olsun yalan

söylemiş bir gerçek ozan gösterin! Homeros'un, Dante'nin, Shakespeare'in Villon'un ya da Goethe'nin, Shelley'nin, Puşkin'in, Baudelaire'in, Whitman'ın, Rimbaud'nun ya da Verlaine'in, Lautreamont'un, Apollinaire'in, Mayakovski' nin, ya da Lorca'nın bir kez olsun yalan söylediklerini kanıtlayın bana. Onlar kendilerinden ayrılmak istemiyorlardı, başkalarından ayrılmak istemiyorlardı. Yaşadıkları yıkım başkaları için «şükürlük» görevi yapsa da yaşamak istiyorlardı. İnsan umudunun renginin çoğul olduğunu biliyorlardı. Ebemkuşağı kendini zorla kabul ettirecektir. Hatta bir renk olmayan kara, umutsuzluğun kara rengı. sıcak ve yumuşacık bir gülüşle güldürecektir oğullarımızı. Güven yaşıyor. Hele bir düşününüz dostlarım, dünya dünya olalı nice insan ölüme karşı öldü. Oğullarının oğullarıyla benzeş olduklarını duyumsuyorlardı, ölümsüz vücudun bir parçası olduklarını duyumsuyorlardı. Ölümsüzlükte sağlığı arıyorlardı, dopdolu damarlarda geleceği yaşıyorlardı. Bir tek vücut, bir tek beyin, bir tek varoluş vardır, ölüler canlıdır ve canlılar ölümsüzleşirler.

Amerikalı dostlarım, evrensel dostlar, inanınız bana, duyumsadığım şeylerin türküsünü söylerken türlü türlü tadlar aldım, ama aynı zamanda çok da acı çektim. Sözcü olmak öyle kolay değil. Sizinle omuz omuza yüremek, kendimi size ulamak zorundayım; benim düşmanım olamazsınız, çünkü siz ve ben, hepimiz insandan başka bir şey değiliz. Sizinle bahse girerim, kendimle bahse girerim, savaşacak mıyız, birbirimize düşman olacak mıyız? Gülünç bir şey. Kardeşlikle ilgili tanıklarımızın hepsi aynı ailedendir. Zararsız düşçüler olan bizler de onlar gibiyiz, olanaklarımız var, alınyazısına karşı çıkacak bir gücümüz var.

Savaş mı? And içerim ve sizin de benimle birlikte and içmenizi isterim ki, bir yürek ancak başka yüreklerin ritmiyle atarsa doğru bir yürek sayılır. And içerim ki tüze bu dünyalıdır, çünkü yeryüzünde yaşayan bütün insanların ortak d[illegible]ğidir.

Lincoln[4]: «Hiç kimse, kendi rızası dışında bir başkasına buyruk vermek hakkına sahip değildir,» diyordu. Yakın mutluluğun anahtarı işte buradadır. İnsanlar kendi kendilerini diledikleri gibi kullanmak istiyorlar, kötülüğün güçlerinin egemenliği altına girmeyi reddediyorlar. Dünyanın her yanında, daha şimdiden, sadece kendi bilinçlerine boyun eğiyorlar. Her yerde kötü yerini iyiye bırakıyor.

Hep birlikte savaşalım!

CAN ÇEKİŞEN YOTİS[1]

Erken kalkarım sabahları
Gün doğmadan iki saat önce.
Soğuk su yüzümü yıkadığım
Uyandırır, diriltir beni.

Uğuldayan çamları duyarım
Gıcırdayan gürgenleri
Ve duyarım ağaçların altında
Reis'e ağlayan zeybekleri.

Haydi, ayağa kalk Yotis
Kurtul şu ağır uykundan
Zaptiyeler sardı bizi
Kavganın eli kulağında.

Ne diyorsunuz yavrularım?
Ne diyorsunuz yiğitlerim
Yaram ağır mı ağır
Canımı yakıyor hain kurşun.

Kalkayım, yardım edin bana
Yardım edin de oturayım
Tatlı şarap isterim biraz
Biraz sarhoş olayım diye
Söylemek için acı şarkılarımı.

Ah! Nasıl da isterdim
Yüce dağ başlarında olmak
Yağlı koçlarla kısır koyunların
Soluk alıp dinlendiği
O koyu gölgeliklere varmak.

DİMOS'UN TABUTU[1]

Batıyordu ufukta güneş
Ve Dimos buyruk veriyordu:
«Haydi çocuklarım su getirin»
Gidip akşam tayınına.

Sen, Lambrakis, yeğenim,
Otur hele şöyle bir yanıma.
Artık reis yapacağım seni
Silahlarımı bırakacağım sana.

Oğullarım, bırakmayın sakın
Bu çölde, arkanızda beni,
Kaldırın, sürükleyin yukarıya,
Soğuk su kaynağına beni.

Ulu kalın ağaçlar vardır
Sıra sıra ağaçlar arasında
Dallardan bir yatak yapın
Belimi yastıklayın sonra.

Çağırın bir rahip gelsin,
Bir bir günahlarımı sayayım,
Asi yaşadım, boyun eğmedim ben,
Silahımla dağlarda dolaştım.

On iki yıl zeybeklik ettim
Tam kırk yıl da reislik,
İşte ölüm çalıyor kapımı,
Az sonra öleceğim çocuklarım.

DİMOS'UN TABUTU

Çıkarın kılıçlarınızı kınından
Soylu bir tabut yapın bana,
Eniyle, boyuyla silahlarıma uygun,
Ve bir delik bırakın sağ yanımda.

Açık bir pencere ardına kadar:
Tanyerini getirecek oradan güneş,
Akşam serin havasını estirecek
Ve güzel ayını geçirecek gece.

Kuşlar da geçecek penceremden
Nisan'ın bülbülleri de hatta,
Ve güzeller gelip zaman zaman
«Günaydın Dimos» diyecekler bana.

YUNAN OĞULLARI[1]

Yunan oğulları, sizi temsil etmeyen bir hükümetin ordusunda toplanmış bulunan köylüler, işçiler, aydınlar, size sesleniyorum. Sözüm size.

Her şeyden önce bir tanık olmak istedim burada. Beni yollara düşüren, benzersiz gerçek kaygısı ve barışa olan tutkunluğumdur. Savaşların en korkuncu kardeş kavgasıdır, tıpkı sizinki gibi, ve sizi bu yola sokanlardan başka hiç kimseye yarar sağlamaz bu savaş.

Özgür Yunanistan'da, subay ve askerlerin kardeşcesine birleştiği yenilmez bir halk ordusu gördüm. Yurt ve özgürlük sevgisi birleştirmiş onları. Mutluluk ve barış içinde ülkelerinin bağımsızlık ve yüceliği biricik amaçları olduğu için saflarında tek bir yabancı bile yok. Tertemiz yüreklerinin, içten gözlerinin ve dingin göklerinin büyük gününde, çocuklar gibi şarkı söyleyip dans ederlerken gördüm onları. Savaşın karşı yakasında çarpışanların kendi kardeşleri, kendi babaları, kendi oğulları olduğunu bilmenin verdiği büyük acıyla alınları kararırken de gördüm onları. Ama hâlâ kurtarılması gereken bunca toprak, kalkındırılması gereken bunca yıkıntı, açılacak bunca tarla ve özellikle kurtarılacak bunca kurban var.

Zindancıların ve cellatların yanında bulunan sizlere, geleceğinizin bedelini her gün kanlarıyla ödeyen yiğit ve temiz insanları düşünmeniz için yalvarıyorum. Makronissos[2] cehennemini ve zaferlerinden emin binlerce yurtseverin her gün işkence ve ölüm bekledikleri hapisaneleri düşünmeniz için yalvarıyorum size.

Burada her tarafta, cephe gerisinde olduğu gibi cephede, de tutuklularınıza karşı insanlığa özgü en büyük saygıyla davranıldığını ve gerçek bir çeteci gibi beslendiklerini gördüm, yaralılarınıza demokratik ordunun yaralılarına gösterilen dikkat ve iyi yüreklilikle bakıldığını gördüm. Bu nedenle, aralarından çoğu bu ordunun saflarını seçtiler. Bir ordu, çağdaş tarihte ilk kez, insana böylesine güven besleyebildiği için, utkusundan emin görünmekte ve kendini güçlü hissetmektedir.

Gene ilk kez, bir ordu, güçlerinin büyüdüğü oranda bir barış önermektedir. Bu ordunun istediği tek utku ulusunun birleşmesi ve anglosakson emperyalistlerin kışkırttığı bir savaşın yoksulluklarının sona ermesidir.

Dünyanın dört bir yanında, barış için savaşım veriyor sıradan insanlar. Öncülüklerini imrendirici bir görkemle iyi yürekli Yunan halkı yapmaktadır.

CHARLES BAUDELAIRE[1]

Sevgili dinleyiciler,

Geçen yüzyılın ortalarında, Victor Hugo, en ünlü şiirlerinden birinde «eski sözlüğe bir kırmızı külâh» giydirmekle böbürleniyordu. Ve ozan, kendi sayesinde, Fransa'da romantizmin serpilip boylanmasına tanık olan ve o zamana kadar şiir ve yazına ilişkin olarak kabul edilmiş bütün kuramları tepeden tırnağa değiştiren görkemli dönemi anımsıyordu.

Fransız şiiri — Fransız düşünüsü demek istemiyorum — XIX. yüzyılın başına kadar, bir çağdaşın deyimini kullanacak olursak, «çok kısa giysiler» giymişti. «Şiirin sefaleti»nden söz edecek olursak, XVIII. yüzyıl yazarlarına karşı bir haksızlık yapmış sayılmayız: O sıralar onların kafalarını kurcalayan şeyler başka alanlardaydı...

Yabancı ülkelerin büyük bir kesiminde gerçekten özgür bir yazının gelişmesine yıllardır tanıklık edilirken, daha sonra romantizm adını vereceğimiz anlayış İngiltere, Almanya ve İspanya'da şiirin içinde serpildiği doğal ortamı oluştururken, Shakespeare tarzı seyirlik oyunlarının ve Elizabeth dönemi tiyatrosunun büyük yapıtlarının nicedir bir gelenek oluşturduğu İngiliz şiiri Young'ın Geceler'ini, Gray,

Ossian, Collins ve Burns'ün şiirlerini, bir devrimci deha olan William Blake'in «Türküler» ve «Görmeler»ini yaratırken, Goethe ve Schiller en güzel şiirlerini yazarlarken, İngiliz - Alman ikili akımı olağanüstü bir ışıkla insan duygularını aydınlatırken, soğuk, mantıklı ve tumturaklı Fransız şiiri eskilerin soluk, kısır ve usandırıcı öykünmeleriyle sınırlandırmıştı kendini.

Hiç kuşkusuz Devrim öncesinde, Jean - Jacques Rousseau, Bernardin de Saint - Pierre[2] ve onların ardından Chateaubriand,[3] şiire yeni bir yön verilmesine değişik yöntemlerle katkıda bulunmuşlardı. Ama o dönemin dize yazarlarına, «Yalnız gezinenin düşleri» (Rêveries du promeneur solitaire) gelip geçici olarak yargıladıkları bir gelenekten çıkan tuhaf bir yapıt gibi görünmüştü. Romantizmin yükselişinden çok sonraları bile, eski düzenin şiir anlayışının temsilcileri olacaktır. Ama, 1827'de Cromwell önsözü ve ertesi yıl Les Orientales ile gerçekten şiirsel bir çağın başlamış olduğu söylenebilir. «O zamandan beri Victor Hugo,» diyor Baudelaire, «herkesin parolayı sormak için yöneldiği kişiydi.»

Bu tanıklık, romantik yöntemin bütün yapmacıklarını yerle bir edecek ve böylece şiire gerçekten insancıl bir atılım sağlayacak olan değerden kaynaklandığı ölçüde daha çok önem taşımaktadır. «Aktöre ve politik düzenlerinde aynı şeyi yapanlar gibi, Victor Hugo'yu da yazın düzeninde herkesin kurtuluşunu gerçekleştiren şu ender ve gökten inmiş zekâlardan biri saymamak olanaksızdır,» diye ekliyor Baudelaire.

O sıralar ünü evrensel boyutlara erişmiş yazara ilişkin bu satırlar 1861 yılında yazıldılar. Anlaşılmamış, horlanan ve suçlanan Baudelaire *Kötülük Çiçekleri*'ni bu tarihten dört yıl önce yayınlamıştı.

Aradan yıllar geçti. Bugün, XIX. yüzyıl Fransız şiirinde olduğu kadar dünyanın bütün ülkelerinde yaptığı etkiyle de gerçekten benzersiz olan bu küçüp kitap; ilk şiirleri

bundan yüz yıl önce yazılmış olan ve özü bakımından çağdaşlığını sürdüren bu kitap; «kardeşçe ve gizemli bir bağ» la insanları kendi aralarında birleştiren bu kitap; gerek parıltılı yükselişi, gerek yol açtığı olağanüstü şiirsel gelişimle Victor Hugo'nun olağanüstü, karmakarışık ve şimdilerde çaresiz yapıtını çoktan aştı.

«Baudelaire gibi bayrak ozanları çok yükseklere dikmek iyidir,» diyor Guillaume Apollinaire. «Hâlâ titreyen tutsakların küçük bir kesimini ayaklandırmak için zaman zaman sallayabiliriz onları.»

Şimdi burada ne mi yapmak istiyorum? Hiçbir şeyin yitmediğini, hiçbir şeyin asla yitmediğini, ozana, bu eşsiz tinsel insana, ezilmiş kalabalıkların korkunç tevekkülüne karşı çıkartılacak yakıcı ve bulaşıcı bir umut kaldığını, hem de her zaman, kanıtlamak istiyorum. Yazgıya boyun eğmez ozan. Yalnızlığa karşın, yoksulluğa karşın, hastalığa karşın, yasalara karşın itiraf etti; savaşım verdi. Ama, nasıl oldu da onun gibi, kuşkuyu, kini, horgörüyü, tiksintiyi, hüznü başkaları gibi yansıtmayacak türden bir insan tutkularını öylesine açıklıkla belirtebildi, solgun güzellikleri ve kirli gerçekleri (ama son derece boyun eğmiş ve uysal) göstermek için dünyayı içeriğinden boşaltabildi? Baudelaire için «mutlak açık yüreklilik bir özgünlük aracıdır». Bu nedenle, yaşamı boyunca, kederini, kuşkularını, tiksintilerini, kinlerini, tutkularını, şaşırtıcı ve büyüsel bir biçimde ortaya koymaya adayacaktır kendini. Kitabında tümüyle kendisinin bulunduğunu itiraf etmeyerek yalan söylemiş olacağını söylerken dinleyelim onu, nasıl da acımasızdır. Bu açık yürekliliği, bu içtenliği savunduğu için dünyanın bütün gazaplarını, Mutsuzluk'un bütün belalarını kendi üzerine çekmiş olmasının şaşırtıcı bir yanı yok. Baudelaire bu Uğursuzluk şeytanlarını kendi yanına alacaktır. Onlar da ona boyun eğecektirler. Gelecekteki kötüyü var olan iyiye, şeytanı Tanrı'ya, zekâyı budalalığa, bulutları duru ve lekesiz gökyüzüne karşı onların aracılığı ve

onlarla birlikte çıkartacaktır. «Büyülenmiş bir ayna olacak mı beynim?» diye soruyor kendine. «İçinde Mutsuzluk bulunmayan bir Güzellik türünü pek tasarlayamıyorum.» Baudelaire'i Lautréamont ve Rimbaud ile aynı nitelikte, yüksek düzeyde bir çağdaş ozan yapan bu mutsuzluk eğilimidir. Mutluluk sözcüğünün anlamının, bilinçsizlikle eşanlamlı olacak kadar her gün biraz daha değer yitirdiği bir dönemde, bu uğursuz eğilim Baudelaire'in doğaüstü bir erdemidir. Sözünü ettiği büyülenmiş ayna, beyni, buğulanmıyor. Derinliği, gözyaşlarıyla, korkularla, düşlerle ve yıldızlarla dokunmuş karanlıkları, kendi budalaca gülümseyişlerinde boğulmuş ayrıcalıklar ve vurguncuların acınası alayına yeğ tutmaktadır. Bu büyülü aynaya yansıyan her şey, kendi varlığına son derece düşkün bir yaşamın gölgelerinin, sevgiyle yaratıp güçlendirdiği garip bir ışıktan yararlanır.

Baudelaire'in ilk yalvaç (görülmezi gören, bilinmezden haber veren), ozanlar padişahı, gerçek bir Tanrı olduğunu ileri sürdüğü için Rimbaud'yu severim.

Baudelaire, ilk yalvaç.

Oysa bu ilk yalvaç da yargıçların ve eleştiricilerin ona sıvamaya çalıştıkları üne karşın, insanların en insancıllarından, en iyilerinden biridir. Biraz önce sözünü ettiğimiz şu mutsuzluk eğilimi, şu uğursuzluk eğilimi onun varlıkların en örselenmişlerinin, en mutsuzlarının üzerine sınırsız bir sevecenlikle eğilmesini engellemez, tam aksine kollarını açar onlara: yaşlı kadıncıklar, çocuklar, yoksul kadınlar, lanetlenmiş kadınlar, toplumun kovduğu kimseler, serseri köpekler, deli kadınlar ve erkekler.

Dinleyelim onu:

YAŞLI KADINCIKLAR

Irmak olurdu gözyaşları hep birlikte ağlasalar!

Yüreği kanayan analar, kimi fahişe, azize kimi
Ki bir zamanlar hiç düşmezdi ağızlardan adları.

YOKSUL ÇOCUKLAR

— Babanın gözleri diyordu: «Ne güzel! Ne güzel! Sanki zavallı dünyanın bütün altını toplanmış şu duvarların üzerinde.» — Küçük çocuğun gözleri: «Ne kadar güzel! Ne kadar güzel! Ancak bizim gibi olmayan insanların girebileceği bir ev.» — En küçüğün gözlerine gelince, gülünç ve derin bir kıvançtan başka bir şey dile getiremeyecek kadar büyülenmişlerdi.

YOKSUL KADINLAR

Çatı dalgalarının gerisinde, yaşlıca bir kadın görüyordum, şimdiden kırış kırış, hep bir şeylerin üzerine eğilmiş, ve hiç dışarı çıkmayan. Yüzünden, giysisinden, davranışından, hemen hemen hiçbir şeyden; yeniden yarattım öyküsünü bu kadının, belki de destanını, kimi zaman anlatırım kendi kendime ağlayarak.

LANETLİ KADINLAR

Ruhumun cehennemlerinde peşine düştüğü siz
Zavallı bacılar, seviyorum sizi acıdığım kadar,
İç karartan acılarınız, kanmayan susuzluğunuz,
Yüreklerinize sıvanmış sevda külleri var!

KIRMA KÖPEKLER

Uğursuz köpeklerin türküsünü söylüyorum, uçsuz bucaksız kentlerin dolambaçlı çukur yollarında yalnız, başıboş dolaşanların, terkedilmiş insana kıpraşan zeki gözlerle: «Beni de al yanına, belki ikimizin yoksulluğundan bir tür mutluluk yaratırız» diyenlerin!

Çamura batmış köpeğin türküsünü söylüyorum, yoksul köpeğin, aylak köpeğin, yuvasız köpeğin, soytarı köpeğin, içgüdüsü yoksulun, çingenenin, palyaçonunki gibi geçim sıkıntısıyla, o iyi ana, o zekâların gerçek koruyucusunca benzersiz bir şekilde kırbaçlanan köpeğin türküsünü söylüyorum!

DELİLER

Tanrım, acıyın, acıyın bize, biz kadın, erkek bütün deliler! Ey Yaratıcı! onların niçin var olduklarını, nasıl oluştuklarını ve nasıl oluşmamış olabileceklerini bilen biricik Varlık için canavar diye bir şey olabilir mi?

Çünkü ozanın yakından tanıdığı ve yitik kardeşlerinin acılarını paylaştığı o yüce mutsuzdur. Salık verdiği kötülük ise, ona göre, o günahkâr meleğe göre, kendisini özdeşleştirdiği mazlumların savunulmasıdır.

Bu yüzden, bu dünyanın mutlularına sürekli ve şiddetli sitemler gönderir:

Mutlu melek, kaygı nedir bilir misin?

Sağlam melek, bilir misin nedir Hastalık?

Güzel melek, bilir misin kırışıkları?

Bütün büyük ozanlar gibi, şu kusurlu ve acınası insanlığın ortasında yaşayan Baudelaire de onun en sıradan dışavurumlarına karşı sonsuz bir duyarlık gösterir.

Kendisini saran yoksulluğu varlığının en derinlerinde duyar ve anlar onu. Onu öylesine iyi anlar ki, kendi maddi yıkımı, kendini, içinde yitmeyi ve düş kurmayı sevdiği bu kalabalıkların kimliksiz varlıklarından biri gibi görmesine yol açar doğal olarak... Düşlerini paylaşmak ister, ülküsü kendine iyi ve güzele birlikte sığınabileceği kardeşler bul-

maktır. Doğurgandır, verimlidir yıkımı. Ona savaşım isteği ve savaşım gücü verecek olan odur. Ona Güzelliği, biricik, kusursuz, bozulmaz güzelliği dile getirmesini sağlayacak imgeleri, benzersiz bir coşku ve yorulmazlıkla, bu karışık, saçma ve ölümcül gerçekten çıkartacaktır. Ve kadında, hemen hemen her zaman kadında, «anılar annesi» kadında somutlanacaktır bu güzellik ülküsü Baudelaire için.

«Kadın,» diye yazıyor, «düşlerimize en büyük gölge ya da en büyük ışığı yansıtan kadındır. Kadın, yazgı gereği olarak, kaçınılmaz olarak, etkileyici ve kışkırtıcıdır; kendi yaşamından başka bir yaşamda yaşar; kafasından çıkarmadığı ya da kendi zenginleştirdiği kuruntularda tinsel olarak yaşar.»

Baudelaire büyük bir sevgi ozanıdır. Hüznü, acısı, iyiye olan eğilimi, güzellik tapıncı birbirine karışır ve erkeğin ancak bir çocuk ve bir bekçi olduğu bu dişi dünyanın bir uçsuz bucaksız düşüne dönüşür.

Ozan esinlenenden çok esinleyen insandır. Şu halde, anlam yükü ve esin gücü hiçbir şiirle ölçüştürülemeyecek olan bu şiir okura kendi şiiriymiş izlenimi verir. Nasıl ki «Kadın kafasından çıkarmadığı ya da kendi zenginleştirdiği kuruntularda tinsel olarak yaşar» ise, Baudelaire'in imgelem gücü de her zaman canlıdır. Şiire Gerçek'in yüzü olarak bakanların imgelem gücünün yakasını bırakmaz ve zenginleştirir onu.

ZORBALIK, ÇELİŞKİ, ŞİDDET ŞİİR

Ama, biliniz ki ördek yüzlü insanın alıkça alaycı gülüşünün bulunmadığı her yerde şiir vardır.

Comte de Lautréamont

Bir ozan hakkında, soru sorduğu, yanıt verdiği, kanıt göstererek tartıştığı söylenmez Bayım, ne gücünde direttiği, ne yakardığı, ne çalıştığı, ne de zeki olmadığı söylenir. Size ne söylenmeyeceğini öğretmek istiyorum, çünkü ne söyleneceğini bildiğinizi ortaya dökmeye hiçbir zaman gereksinim duymayacaksınız. Olsa olsa, bir yerlerde her zaman bir şeyler söylendiğinden kuşkulanacaksınız. Ve bugün, dün, yarın, hepsi geçerli günlerdir.

İstediğim gibi yazıyorum. Tümcelerimin bir şapkanın içinde olmasının hiç önemi yok, düzenlerini büyük bir kurnazlık ve sabırla önceden tasarlayabilirim. Böyle işte. Zaten kavrayışınızı göz açıp kapayıncaya kadar karıştırmak yalnızca benim elimde. Ne diyorsunuz? Konuşmak tartışmak değildir, zaten insanlar konuşa konuşa anlaşır, bu nedenle nazik olalım, vb. Hayır, Bayım! Anlaşamadığımız nokta, birleşemediğimiz nokta bir değil, birçok. O halde, açık-

gözlük etmenin, öfkelenmenin bir yararı yok. Size bir ders vermeyi reddetmiyorum, ama bu deyimin benim için bir tek anlamı var: Ağzının payını vermek.

Sizin gibi biri için Bayım, bazı şeylerin yanı sıra, şunu farketmek acı bir ipucudur:

kavramların bakışıksızlığı (asimetrisi) işlevsel bakışıksızlığa
yol açar

ya da:

iyice sindirilmiş düşüncelerin izlerine her zaman tam
anlamıyla denk düşmez sözcükler;

gene ya da:

bir ölümlünün yapısı
Daha çabuk değişir, heyhat, bir kentin yüreğinden.

İşte size, İnsan'a, Söz'e ve Güzellik'e saygıdan yoksun üç kalıp tümce. Sizin için üzücü bir açınlama Bayım! unutmak için, iki elinizle yaşamınızı kazanmak için, hazır olanı onamak ve sağlam bağırlı olmak için bir zamanlar koşullandırıcı eğitim uzmanlarına açılan size. Ve bunların hepsi son derece olasıydı,

yalnız

bir Başa çıkılmaz Benjamin vardı ve bu Başa çıkılmaz Péret anlaşılır olmamayı kafasına koymuştu bir kez. Ve o

vurgun kayalara varan kar merdivenlerinin üzerinde
kauçuk ozanların yaşadığı
gönüllü merdivenlerin üzerinde

duruyor

Sizi, Sıfırı - tüketmiş sizi, şaşkına çeviriyor bu opartör. Şimdiye kadar dinginlik ve güçlü duygular arasında denkserlikle paylaşılmıştınız ve bu insan - ötesi ses dört açıyor kulağınızı.

Nedir bu Olanaksız Gerçeklik? Kanatları var mı? Nasıl sevişiyor?

Bir frenküzümünün sevdiğim bir kuğunun gagasında
korunmasından doğuyorsa eğer aşk
Çünkü kanımın kuğusu yedi bütün frenküzümlerini
dünyanın
Bütün çürümüş, tehdit edici, sırıtkan bozgunların üzerine yürümeyi kafasına koymuştu.
Bu arada şunu söyleyeyim
tanrısal bağışlanma öğütlemez hiçbir zaman
kızkardeşim
kendisi tanrısaldır çünkü
tanrısal diyorum sana
kutsal doksan metre çapında bir ağacın üzerindeki
bir sinek gibi
mika bir fincan tabağı gibi tanrısal
tanrısal dörtyüz yıllık bir suaygırı gibi
Mont-Blanc'da bir ayyaş gibi tanrısal
tanrısal benim gibi
zaman zaman ağabeyi olan benim gibi

Küfür, küfürün kutsal taşkınlığı: *asılmış göğü, it göğü, dangalak göğü, jandarma göğü, rahip göğü, ahır göğü, büyücü göğü, lâğım göğü, kül göğü.* Gözdağları, korkunç gözdağlarının sonsuz erki. Gökyüzü ister lütfetsin, ister lütfunu esirgesin, ister güzel olsun, ister çatlasın, *saçları bir duvar saatinin akrep ve yelkovanı gibi çözülen* den korkması gerekmektedir.

yağmur yağarsa bir soğanın olacak
yağmur yağmazsa sirken

yağmur yağarsa gebertileceksin
yağmur yağmazsa yakılacaksın

yağmur yağarsa bir bayrağın olacak
yağmur yağmazsa bir haçın

ve eller altüst edecek gökyüzünün omletini.

Küfür, gözdağları ve sevgi; ister şiddet yoluyla, ister okşamalarla olsun, bu sınadığı dünyanın bütün değerleri işte bunlar:

...bir minder üzerinde
bir ölümsüz oyluk gibi tıpkı
korur ilk sıcaklığını ve cinsel istek uyandırır
ne kararsız bir canavardan doğmuş olan yalımın
ne de iç bataklıkların kuşunun kısırlığına karşın kösnül
tanrıçanın kanının dindiremeyeceği

yeni adlar verdiği bu yeni dünya, yeni biçimlere karışan yeni adlar:

bir at toynağı biçimindeydi dünya
o sıralar
ve gerisi de ona göre

olağanüstü kışkırtı

bilgenin iç çekişleriyle adlanmış kuşların bırakıp gittiği bir manzara gibi
aşkın anlamında uçan kuşların

İmgelem gücünün öykünme içgüdüsü yoktur. Hiçbir teknenin akıntısına karşı çıkamadığı bir kaynaktır, bir seldir. Günün doğup o anda öldüğü canlı uykudandır o.

ancak boyalı dudakların esinlediği tepenin üzerinde

Ortaklaşmasız bir evrendir imgelem gücü, hiç yalan söylemediği için, *zeki kadınları, zamanın anısı ve vahşilerin zevkleriyle* kesinlikle karıştırmadığı için daha büyük bir evrenin içinde yer almayan evrendir.

Bütün taşlar, Bayım, değerli taşlar, değersiz taşlar, opaller ve parke taşları, çığlar ve güneş çarpmaları, her yerde vurmak için, doğru ve tam vurmak için, hem de tutkuyla. Benjamin Peret yapılan haksızlıkları gideriyor, insanların acılarını biliyor, kötü niyeti, budalalığı, alçaklığı birer birer açıklıyor:

Sigaranın bir hastalığı olan kül
öykünüyor merdiven inen kapıcıları
dördüncü kattan düşen süpürgeleri
gaz işçisini öldürdüğü sırada
kıvırcık marul üzerindeki bir böceğe benzeyen
o gaz memurunu
Kuş böceği gözetliyor ve süpürge öldürdü seni memur bey
ağaracak saçları karının şeker gibi bembeyaz tıpkı
ve kulakların birer ödenmemiş poliçe olacak

Doğal ya da toplumsal yasalara saygı göstermenin tehlikelerini belirtiyor. Eğer Deha lambaya, yüzüğe, imgeleme ve sevgiye yakınsa, gaz memuru da poliçelerine, kapıcıya ve süpürgeye — kendini beğenmiş çekiciliklerine ve evcil tehlikelerine — yakındır. Ama

ayakları niçin 3 biçiminde
gözlerinde niçin eldivenci dükkânının uyanık bakışı
niçin anasının kuru memeleri karın üzerinde
niçin sinekler var ceketinin cebinde
Nem ve soğuk süzdü kırık bir vazo gibi
ve elleri okşadı hapisane sürgülerini
kasketini giymişti ama cebinin güneşi

Benjamin Péret için, umut, beklenmedik güzel umut, her zaman yeni umut, sevgi umudu daha ortaya çıktığı anda kabul edilmiştir. Böyledir, çünkü hiçbir ülküyle bir benzerliği yoktur. Ama, madem ki yeryüzünde canlılar vardır

(ve sadece güzel hayvanlar değil). artık ne umutsuzluk ve yoksulluk, ne umutsuzluk ve öfke vardır. *Tarlanın pireleri* yerlerinden kımıldasınlar, baş kaldırı zorunlu oluncaya kadar *sapak* (anormal) *işleriyle* sarhoş olsunlar:

Sür kolunun bütün gücüyle
Sür tarlaları sokakları iskeleleri
ve ne istersen dik üzerlerine
duman parkeleri şişeler ya da
ama sür sür deliler gibi
ve gübre dök taşların üzerine
bayraklar çiçek açsınlar diye
ama kırmızı olsun bayraklar
Yağmur ve rüzgârlar uygun olacak sana
bir saat yelkovanı eğer takarsan kulağına
ve hasat iyi olacak karının çorbası gibi tıpkı
Sür tarlanı sür bütün tarlaları
Ayaklarınla burnunla
yık çitleri bir boğa gibi
söyleye söyleye şarkılar
Roussillon'da bir çiftçi var
bel çalan bir çiftçi
bir başı ve iki kolu var
dört ayağı ve iki gözü
bir kulağı üç dişi
ama bir çiftçi
vaktin nakit olduğunu bilen
bu yüzden hiç vakit yitirmeyen.

Evet, biliyorum, en tepede, bize bu mavalı anlatan birkaç kişi hep olmuştur. Ama ne yazık ki bunlar o dedikleri yerde hiç bulunmadıklarından, orada yağmur yağdığını, gece olduğunu, soğuktan kakırdandığını bize anlatmayı beceremezmişlerdir; orada insanın ve onun acınası yönünün anısının saklandığını da, aşağılık budalalığın anısının sak-

landığını ve saklanması gerektiğini de, çamurdan gülüşler ve ölüm sözleri duyulduğunu da anlatmayı becerememişlerdir. En tepede,

ey siz kardeşlerim olanlar çünkü düşmanlarım var

evet, sadece orada, bir bayağı, aşağılık, dayanılmaz ve çekilmez bir dünyayı durmadan bozup yeniden yapar mutsuzluk:

kabuğun ve acı bademlerin gözünde
yabancı kişi
sen çılgın kirli yoksul ve çökmekte olan
ağzını açıyorsun yutmak için ayakkabılarını
ağzını açıyorsun kusmak için manzarayı
ve benziyor sana manzara

Ama yeni doğmuş çocukların cıvıltılarında olduğu kadar yaşlıların saygınlığında da bir duruş, bir ayağa kalkış, balta taşıyış tarzı vardır. Şiir insana yönelik olduğu için, onu tüketmek yeterlidir:

Dans etmek kupa dokuzlusu üzerinde
ayağını kaldırmak darağacının
yükselen sütunlar boyunca gidip gelmek
bir bürümcükle örtmek kaz ciğeri ezmesini
bir kök keşfetmek bir kahve fincanında
üç sinek eğitmek Westminster manastırında

hemen *cam kırar gibi el çırpan ceset* duyulur ve oy birliğiyle itirazlar yükselir: «Lambalar için reçel aldırtıyorlar bize!» Reçel lambalar, asma yapraklı soylu lambalar armalarının reçelini yedikleri ve gerçeğin yalancı taslaklarını kudurmuşçasına kovaladıkları zaman.

*

Günü gününe, ışığı ışığına, güneşi aydınlatmak, tıpkı birbirlerini karşılamaya giden ve gözler üzerinde öpüşen iki kaynak gibi. Her imgenin bir başka imgeyle karşılaştırılmaya gereksinimi vardır. Şunun gibi:

Öylesine beyaz ki ekmek kara bile aklaşıyor onun yanında
şunun gibi:

küçük bir saman kadar artık manzara
senin çektiğin saman çöpü kadar
öyleyse sen olacaksın güneş memeli kız bu manzara
uyutucu manzara
dramatik manzara
korkunç manzara
dondurucu manzara
saçma beyaz manzara

Gerçek, bütün gerçek, imgelemin başıboş sarayı. Hiç bir yalan Benjamin Péret'yle anlaşamazdı. Çabucak söylenir gerçek, düşünmeden, açıkça, ve hüzün, çılgınlık, ağırbaşlılık ve kıvanç onun için hava değişimlerinden, ayartılmış havalardan başka bir şey değildir. Gerçek için gizin gizemli — önemsiz — bir hazırlıktan başka bir anlamı yoktur. Gerçeklik döşeli Gizem yolu. Açıklanacak bir şey kalmadığı için değil sadece gerçek kaldığı için açıklama yapılmaz:

İnsanın gizi ya da karşılıklı olarak

Açıklamak için gerek
Üç balık iki insan
Bir gizdir bu

Zekânın yaşamı, sadece kendisi için var olabilen gerçekliğin batkısıdır. Ve siz yıkıntılar üzerinde yaşıyorsunuz.

Ortak dünya ölçünüz ancak ölümünüzle eş değerlidir. Yoksullarınız, hastalarınız olması gibi Bayım, mürekkep lekeli değnekli, ölü doğmuş, gözde yazarlarınız da vardır. Ama sizin için Benjamin Peret'nin adı anlaşılmaz bir addır ve hep öyle kalacaktır kesinlikle. Bütün yaratıcı sözcükler yasaktır zaten size. Bilinciniz bilinçaltınızla yetinmez. Bir iğrenç hayvan, bir evcil hayvan çirkinleştiriyor sizi ve sizde olan her şey gönüllü tutsak. Ne kadar uşak varsa o kadar efendi var.

Haydi ateşle arınmaya.

SORULAR ÜZERİNE AÇIKLAMALAR[1]

Sorunuzun belirttiği gibi, sanatın kaynağında «sanatçı ile toplumun köklü uyumu» bulunsaydı, bu gerçekte inanılmaz bir şey olurdu. Ama mucize yoktur, yalnızca gerçek anlayış (kavrayış) yani içgüdüye, duyarlığa, yaşamak gereksinimine, yaşam sevgisine, bu biricik gerçeğe dayalı us vardır. Mucize yoktur, ve sanatçılar, dünyanın büyük bir kesiminde insan düşüncesini her zaman yıkamış olan ve ne yazık ki hâlâ yıkayan büyük gece ırmağının açıklarındadırlar her zaman. Eğer sadece mutlu koşullar, insan ve ortamı, sanatçı ve toplum arasında gerçekleşen uyum sanat yapıtının doğumunu sağlayabilseydi, ne haydutlar arasında yaşayan Villon, ne savaşın ortasında Whitman, ne de kendini içkide yitiren Verlaine türkü söyleyebilirlerdi. Öteki bir çok, güçsüz insan gibi, günlük yaşam tarafından parça parça edilirler ya da erişilmez bir gerçek tarafından dışarı atılırlardı. Şurası kesindir ki, sanatçı yaratma gücünü, kendini saran şeylerle gündelik uyumsuzluğundan alır. Dünyanın kendisine vermeyi reddettiği şu «köklü uyum»u gerçekleştirmeyi ve ona izin vermeyi düşler. En iyi insanların yüreklerinde umudun yeniden doğmasını sağlar. İnsan açlık nedir bilirse artık aç kalmak istemez,

savaşı tanırsa cinayeti suçlar, ve haksızlık içimizde adalet tutkusunu tutuşturur. Sanatçı hem lehte, hem de aleyhte bir tanıktır, görevi gerçeği yüceltmek olduğu kadar gerçek adına işlenen suçları, yani budalalık, çirkinlik ve yoksulluğu, herkese göstermektir.

Kaygı duyulan «sanatın bunalımı», «sanatçı ile toplumun köklü uyumu»nda meydana gelen bir kopuştan kaynaklanmaz. İleri sürülenin tersine, sanatçının acımasız, yalana dayalı ve ölüme mahkûm bir toplumda büyük bir uyum içinde olduğu her yerde sanatın bunalımı söz konusudur bugün. Paul Claudel[2], Hindiçini'deki Fransız paraşütçülerini yüceltmek için bir şiir yazdığı zaman Claudel' in sanatında bunalım vardır, çünkü insan akıl ve yüreğinin kabul etmeyi reddettiği bir savaş dönemini *uyumlu olarak* dile getirmektedir. Marcel Jouhandeau «De l'abjection» (Alçaklık üzerine) ile sanat yaptığı zaman bir sanat bunalımı vardır, Jean Genet ya da Jean - Paul Sartre yeteneklerini ve yaratıcı güçlerini kendilerini saran ortamın *temel* uyumsuzluğuyla *bağdaştırdıkları* zaman bir sanat bunalımı vardır.

Önemli olan, ne sanatçının *herhangi bir* toplumla uyum halinde, ne de toplumun sanatçıyla, *herhangi bir* sanatçıyla uyum halinde olması değildir. Sanatçının görevi burada bir şey *söylemek*, başka bir yerde *tersini söylemek* olabilir. Onun görevini iyi yapıp yapmadığını anlamak için, bütün insan, nesne, yer, olanaklar, nedenler, biçim ve zaman koşullarını ilkin göz önünde bulundurmak zorundadır eleştiri. Basit ve tek bir sanat bunalımı söz konusu değil, çünkü ne sanatçılardan, ne de büyük yaratıcılardan yoksun bulunuyoruz. Ama nice gücün boşa harcanmasından, nice zekânın kötünün denetimi altına girmesinden, nice güzel bakış ve gülümsemenin yozlaşmasından ve yenik düşmesinden kaygı duyuyoruz.

Sanatın *yolunu şaşırtan ya da kararan* nedenleri kendi kendinize soruyorsunuz. Oysa, ne her zaman, ne de her

yerde yolunu «şaşırmış» dediği sanat, ne de yolu «kararmış». Eğer sanatçı, ozan, yazar yalan söylerlerse bu duruma düşer. En aşağılık, en pis gerçeğin savaşımsız kabul edilmesi yalanın ta kendisidir. Sanatçı yalan söylemek istemiyorsa ilkin gerçeği ele geçirmek ve ona egemen olmak zorundadır. Bizim için, burada, bu gerçek çırılçıplak, açık seçik ortadadır, sıkıntılıdır, kirlidir, acımasızdır, saçmadır ve korkunçtur. Bu gerçeğin adı budalalık, yoksulluk, hastalık ve savaştır. Hakaret ediyor, pis kokuyor ve yıkıyor.

Bundan dolayı, sözünü ettiğiniz, «toplumsal gerçek» ve «sanatsal yaratı», ortam ve sanatçı arasındaki çatışkıları, aynı düşünce etkinliği bir sonuca bağlayabilir ve bunu yapmak zorundadır. Sizin «sanatın yeniden doğuşu için vazgeçilmez toplumsal koşullar» dediğiniz şeyi, mümkün olan'ın en sonunda bir gerçeklik durumuna geldiği bir toplumun yeniden doğuşu, ya da doğuşu, için vazgeçilmez olan tinsel koşulları birbirinden ayırmak, bir yapaylığa başvurulmaksızın, olanaksızdır. İyiyi yaratmak için, yapıtının haksızlığın yalanlanması ve ona karşı meydan okuma kimliği kazanabilmesi için ve adaletin gündelik ve elle tutulur olabilmesi için sanatçının kötü'yü reddetmesi gerekir. Sanatçı ancak insanın ağırlığını, kendi ağırlığını, dünyadaki insanın ve insandaki dünyanın ağırlığını sırtlaması koşuluyla ayağını *yeryüzüne* basabilir. Böylece mutlu ve aydınlık bir yaşamın yaratılmasını sağlar. Yalan söylememek, bugün, davranmaktır. Yürüyüşü güzelleştirerek ufku geriletmek zorundadır sanat. İnsanın çabasından, her zaman daha aydınlık, her zaman daha katkısız yeni bir ufuk doğar, tıpkı suyun süzgeçlerden geçerek arılaşması gibi.

Bir tek sanat bunalımı vardır, o da kabul edilmezi kabul ettiği, yeryüzü yüzeyinde gerçeğin alçaklıklarını öykündüğü, uyumsuz olanla *uyuşmaya* çalıştığı zaman ortaya çıkar.

Ama, sanatının kusurlarını, zayıflıklarını, eksikliklerini kınayanları yanıtlamaya kalkışmak bir sanatçı için ağır

bir kalleşlik, haklı gösterilmez bir bozgun sayılmalıdır: «Sanatın yeniden doğuşu için (soruşturmanızın deyimleriyle) vazgeçilmez toplumsal koşulların yaratılmasını bekliyorum.» Eskiden, ciddi ciddi «Bizler, ortaçağ insanları» diye haykırarak sahneye giren eski melodram kişilerine güzel bir gülünürdü. Sanatçı bilincini, «Biz Rönesans öncesi sanatçıları...» diye sızlanmakla sınırlandırdığı zaman hem gülmeye, hem de ağlamaya yol açardı. Susuzluğumuzun ve tutkumuzun adını koyduğu bu *rönesans* bize dışardan verilmeyecektir. Sanatçılar, belki de en başta onlar, kendilerini en yetkin duruma getirecek olan değişikliklere yol açmadıkça ve onlara layık olmadıkça, sanat toplum ile edilgen ve gereksiz bir biçimde uyuma sokulacaktır. Sanat, ürünlere adanmış tohumu filizlendirdiği ölçüde ancak bunalıma girer. Ne bir doktorun bizi iyi etmesini, ne de bir her derde devanın yaralarımızı kapatmasını alıkça beklemek zorundayız. Buğdayı büyüten ekilen tohumdur. Bahçıvana, çiftçiye düşen sadece gelişimini kollamaktır.

İnsanların tek ve çok yalın politikalarından bağımsız bir çalışma politikası olmadığı gibi, *bir* kültür politikası da yoktur. Bu «kültür politikası»nın özel anlayışına hepimizin gereksinimi aynı değildir, çünkü ancak vakit geçirmek ya da maddi gereksinimler nedeniyle sanatçı olan sanatçılardan başka kimseye yararı dokunmaz onun. Resim yapan insan, çift süren insan, yazan, bir aracı kullanan insan, ozan ve muhasebeci, hepsinin aşkları ve umutları, acıları ve zevkleri aynıdır. Ama, özellikle, yaşamlarını sürdürmek ve görevlerini en geniş sınırlar içinde gerçekleştirmek için özgürlük ve barış gereksinimleri aynıdır. Kardeşlerine hizmet edip yararlı olmak kendileri için de yararlı bir sonuçtur. Onların, tarihsel yığınlarla birlikte, insanın insanı, duyarsız ve dar kafalı kerestenin ozanı, celladın kurbanı ezdiği iğrenç bataklıktan doğmaları gerekmektedir. İnsan düşüncesinin, yani bahçıvanın, kol işçisinin olduğu gibi sanatçının düşüncesinin, sağlığını, şu filozofal

taşı, yeniden bulması, birliğini kazanması, kayıtsız - şartsız iyi, yaşam ve yaşama sevinci olmayan ne varsa ortadan kaldırması gerekmektedir.

Saptadığınızı sandığınız «yolunu şaşırma» ve «kararma»dan sonunda bizi kurtaracak olan, toplumun sanat ve ortamın sanatçı üzerindeki etkisi değildir yalnızca. Sanat, doğru ve gerçekse, gerçekliğin türküsü ve bir eylem aracıysa eğer, ne denli korkunç olursa olsun hiçbir gerçeğin karmaşık olmadığını kabul eder. Sanatçı, güven verici, iç açıcı doruklarda yaşamaz, tatlı ahiret mutluluklarıyla oyalanmaz. Kendini, Lautreamont'un «Koca Yumuşak Beyinliler» adını verdiği kişilerle aynı çizgiye getirecek olan seçkin melankoliye kaptırmak saçmalığını, alçaklığını yapmaz. Ozanın adının «gülünç»le sıvanması hiç de nedensiz değildir, ama onun yüceliğine tekrar kavuşması, kardeş sözcüğünün eşanlamlısı olması, ekmeğin ağırlığına ve artık aç kalmak istemeyen insanın yakıcı çevikliğine sahip olması gerekmektedir.

Sanat niçin (gene sizin sorunuzdan alıntı yapıyorum), doğası gereği, kendini ilgilendiren ve tehdit eden şeyler karşısında güçsüz ve etkisiz olsun? «Sanatçı ve ortamın canlı uyumu,» diye yazıyor sorunuzda, «hiç kuşkusuz böyle bir görev, böyle bir işlevin amacı ve yararlanıcısı olan sanattan beklenmemelidir, aksine...» Ama ne var ki yararlanıcı sözcüğü kötüye kullanılmak ve yozlaşmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyor. Çünkü sanatçı, ozan, öteki insanların onları fetihlerinden yararlandırmalarını uyuşukluk içinde beklememek zorundadır; bizzat kendileri, kendi güçleriyle, fatih ve kurtarıcı olmalıdırlar. Aramızdan çoğunun, çoğu zaman, bilinci, insanın olanaklarına, sanatın olanaklarına ilişkin bilinci yetersiz kalmıştır. Şiir kendisine hiçbir zaman engeller icat etmez, kendi gereği olarak kendine amaçlar tasarlamaz. Ancak ölümsüz oldukları oranda tanrılar önünde eğilmiştir. Bu ölümsüzlük somut bir şeydir bugün, çünkü umudumuz savaştan korktuğu kadar ölümden

korkmuyor. Bir yaratıcıdan zorunlu olarak isteyebileceğimiz tek nitelik, sevgi ve insana güvenden kesinlikle yoksun bulunmamasıdır.

AYNASIZ DEHA[1]

Okurların yardımı olmaksızın kitaplar ne zaman kendi kendilerini okuyacaklar?

Trajik dönemlerden geçtik; tufanlar kemiklerimizi ıslattı, yıldızların ve yangınların çoğalmış yalımları vücudumuzdaki bütün tüyleri ve kılları neredeyse yakıp kavurdu. Gökgürültüsü artık korkutmuyor bizi. Budalaların canım güzelliklerini bilmedikleri kristal ve altın örümcekler kaçıp gitsinler diye kafataslarımızı açıyoruz. Ama kendi gözlerini bir aynanın yardımıyla görebilen boynundaki kösnül çukuru seyreden açıkgözler var. Böğürlerindeki kemerin nice güzel olduğundan habersiz uysal putlara âşık olduk. Ah! tansıklı gözlerimizin *beyinsel doğaüstü*'nü seyredebileceği aynayı, şu son pencereyi, kıracağımız gün gelsin artık.

Soğutucu boşlukta gözlerinizi kırpıştırıyorsunuz ve son aynaların kırıcıları küçük kardeşlerinin tutukluları. Görkemli hücrelere kapatıldı deliler ve nazik ellerimiz çok ustalıklı işkenceler yapıyor onlara. Onların yenilgiye uğrayacaklarına siz gene de inanmayın. Keşfettikleri Ülke öylesine güzel ki akıllarını başka yere çevirmeye hiçbir şeyin gücü yetmez. Hastalıklar! nevrozlar! Hıristiyanların değeri

bilinmemiş, kutsal özgürlük olanakları, tanrısal cezalar değilsiniz sizler, kurtuluşsunuz, yüce ödülsünüz, yeryüzü cennetisiniz, sonsuza yönelik yalvaçlıksınız, gagasına Prometeus'un beynini almış kartal gibi havalanan ruha doğru daha hızlı bir yükselişsiniz.

Bu omuriliğe, bu felçli beyine kendi irademizle zarar vermeye cesaret edebilecek miyiz?!

Onları seven bizler, delilerin iyileşmek istemediklerini gerçekten biliyor muyuz?

Vendôme sütununun çevresinde demir parmaklıkları eliyle yoklayarak dolanan ve kendisinin kapatıldığını sanan sarhoşun öyküsünü bilirsiniz. Kimileri bu öyküde kendi budalalıklarına yaraşan bayağı bir komik besin bulurlarmış, varsın bulsunlar! Ben kendi payıma, bir ad vermek gerekirse, ancak kendinden geçme durumunda açıkça ortaya çıkan şu deha ve deliliğin belirtisini görebiliyorum bu olayda. Şunu iyice bilelim ki tımarhanelerin kapısını kapattıklarında içerde kalan biziz: hapisane onların çevresindedir, özgürlük içerdedir. Sainte-Anne'a gidelim! Salpêtrière'in hücrelerine gidelim! Nasıl bir dinsel havaya girersiniz! Ucello'nun yaratmak için yıllarını verdiği o tablo nerededir. Yetkinlik ve bilinmeyenin gizemden aldığı payı nereye koyuyoruz, Salomon de Caux'nun karmaşık mimarlıkları nerede? Yeterince kutsal hangi sıfatı size verebilirim Marquis de Sade? Théreogne de Méricourt, gizlediğiniz, o kırbaç altında kana boyanmış kalçanızdan daha kösnül bir kalça var mı? Hâlâ özgür olan hangi ormanların sınırında, silah elde pusuya yatıyorsunuz Pétrus Borel? Bir deniz fenerinin üzerine bütün hızıyla atılan bir açık deniz kuşu gibi öldünüz Gérard de Nerval[2]. Küfür yerine kullandıklarını sandıkları deli sıfatını sizin onurunuza yüceltiyoruz Lautréamont! Charles Baudelaire, Edgar Poe hangi gecesel gövde büyülüyor şimdi sizi? Germain Nouveau, sonsuzluğun hangi hesaba gelmez yollarında ilerliyorsunuz?

Ama sadece sizlerden, dehanın tumturaklı sarayları

olan sizlerden söz edeceğim, beyinlerimiz için umut ve Pantheon'daki[3] küçük adamlar için horlama nedenleri aramak üzere aşağılanmış Charenton'lara[4] gideceğim neredeyse!

Gizemcilik ve mizah, delilerin ürünlerinin iki belirleyici niteliğidir genellikle. Örnek olarak şu Polonyalı deli kadının bir şiirini aktaracağım. Anne - İlda Salon'du adı kadının. Yirmi dört yaşındaydı, kendini erkek sanıyordu, binbir renkli partallar giyiyor ve bir tür edebiyat mahkemesine başkanlık yaptığını ileri sürüyordu; bir Fransız erkekle bir Polonyalı kadının kızıydı ve şiirlerinin çoğunu Fransızca yazmıştı:

Ben ben kralı kralı yıyım yıyım
Dağların
Severim memelerini memelerini ve parmaklarını
parmaklarını parmaklarını parmaklarını parmaklarını
kapatmamın
Acı çek çektiren aşk düşüncelerime benim düşüncelerime
düşüncelerime düşüncelerime düşüncelerime
düşüncelerime düşüncelerime
Coucy Coucy beyi seyi
be be benim
Ama sevda
Salata yaptı onu salata
Salatalar için sevda salatası yapılır
salatalar için
Şimşekler yapılır yapılır yapılır
hiç hiç yere boş boş yere
o hiç kimseye hiç kim yere
Sıcak hava sıcak

Beyinsel işleyiş burada şaşırtıcı bir çeşitlilik gösteriyor. Görünüşte, yazar aynı sözcüğü birbiri ardınca tekrarlamakla yetiniyor. İlk dize bir kekemenin ağzından çıkmış

gibi. Üçüncü ve dördüncü dizeler de aynı yöntemde, ama çok daha değişik uygulanmış; meme sözcüğü iki kez, parmak sözcüğü beş kez tekrarlanmış. Sanki sözcükler bu bilinmeyen kapatmanın elinden ve boğazından fışkırıyor. Yetersiz sıfat yok. Cümle, kadın oluyor. Daha sonra, düşünce sözcüğü yedi kez tekrarlanıyor, yedi, bu yazgısal sayı 13'le birlikte Anne - Ilda'nın ürünlerinde sık sık rastlanıyor. Bu kez, cümle, bir gizemsel başvuru. Bir sonraki satırda, yeni bir kişilik değişimi söz konusu, kadın ozan bir nükteli söz söylüyor: Coucy - Coucy Beyi. Belki yavan bir nükte, ama şiirle merhabası olanların hiç de kayıtsız kalamayacakları türden bir tad. Sonra nükte üstün geliyor ve şiir bir dilbilgisel görünümle sona eriyor: «Sıcak» sözcüğü hem özne, hem de yüklem görevini yükleniyor

Böylesine gülünç bir yorumda bulunduğum için özür dilerim, ama dilin, şaşırtıcı kesinlikte anıksal oyunlarından başka bir özelliği olmayan bu olağanüstü inceliğin bir örneğini vermek hiç de yararsız değildi.

Delilerin en imrenilecek ayrıcalıkları, en nankör şeylere bile şiirsel bir güzellik katabilmeleridir. Üç renkli hesap defterlerinin üzerine eğilmiş bütün muhasebecilere, 1920 yılının bir sabahında poliçeleri şiire dönüştürmenin gizini bulmuş olan banka memuru Marceau Volgas'nın yaşamını örnek vermek isterim. Ama ne var ki bankacılar tanrılarla mektuplaşmazlar Bu yüzden poliçeler ödenmeden geri dönerler ve birkaç gün sonra, baş meleklere hesap açmış olan o görevli, cennetin altınlarıyla yetinmeye yeteneği olmayan o sevimsiz patronlarla ilişkisini keser

Sanki her şey delilerin elinin altında değişiyor. Posta puluyla manzara resmi yapan zanaatkârdan daha becerikli onların yararlanmayacakları madde, hemen hemen yok gibidir. Aralarında sevgililerinin resmini ayakkabılarının tabanına yapıp, onları çiğnememek için günlerce oldukları yere çakılı kalanlar görüldü.

Delilerin resimsel açıklamaları yazgının bir tanıklığı-

dır. Böylesine tartışılmaz yapıtlar karşısında eleştiri körelmektedir. Duyarlılık, duygu ve düşüncelerini sıkılmazlıkta açıklar. Yaşamın bazı dakikalarında mantıklarını yitirmek ayrıcalığına erişenleri sevmiyor muyuz? Romantik esin kuramının bütün önemi eğitbilimsel zekâ kuramına karşı çıkmasından kaynaklanmaktadır. Baudelaire hiç yakasını sıyıramadı bundan ve Edgar Poe'nun «Kuzgun» şiirine yazdığı açıklamaları çevirdiğine göre söz konusu edilen ilkeyi hiçbir zaman gözetmediğine inanmakta herhangi bir sakınca yok. Sürekli olarak bir esin durumu yaşayan Edgar Poe da bununla, akıldan azatlı beyinlerin inceliğine tanıklık etmekten başka bir şey yapmadı. Kimi yeteneksizler zihnin bu güzelim işleyiş biçimine burunlarını sokmak istediler, bu girişimden ortaya çıkan Roman okulu yetersizliklerini göstermiştir. Kutsal ateş yoksa hiçbir şey başlamak zahmetine değmez.

Joana Tucce 39 yaşında bir Polonyalı'dır. Bu kadıncağız on beş yıldır delidir. Gizemsel yapıtlar onda büyüklük düşünceleriyle almaşmaktadır. Kendini sırayla İsabeau de Bavière ve Prenses Mathilde sanır. P... adlı küçük bir timarhanede, bir yolun «melankolinin siyah güneşi»ne uzandığı resimler çizerken gözümüzün önüne getirelim onu. Resmin bir köşesine çizilen mektup alıcısı kadını tanımaktan hoşlanacağız. Ne yazık ki! incelikten uzak gözlerimiz var!

Maria Delwyn ve Mona Dreigner, sizleri de düşünüyoruz. Üçünüzün de baba sevgisinin ağırlığını taşıdığınız söyleniyor. Bu ağırlık, sizi içinde yaşattığı ülkeden daha görkemli mi acaba? Kırkınıza yaklaşıyorsunuz. Elleriniz gene de gençlik yıllarınızın beceriksizliğini koruyor ve düşlerinizin saf yürek saplantıları insanı ağlatacak kadar dokunaklı. Uzun bıyıklı âşıklar düşleyen ve resimlerini birlikte çizen yaşlı kızlar, bu yakışıklı süvariler bizim kentlerde oturmuyorlar ve onları betimleyen uysal erkeklik, dişi me-

lekleri bir başka gezegene uçurtmaktan başka bir işe yaramaz.

Boris Georg Grase on altı yaşında. Desenleri, bulutsu bir Asya'da hayal meyal görülen siluetler. Hint rakkasesi mavi gecede fili afsunluyor.

Martin Larve - Carcellec, sürekli hareketin ardında, Henri Brotte'la iş birliği yapıyor. Tasarıları metafizik ve tanrısal düzenden yararlanıyor ve bu iki yaratıcı Tanrıların kanının devindirici gücünden yararlanıyorlar.

Carmela'nın altına imzasını atan kişinin göz ve yüreğinde dünyanın en küçümseyici sevgisi var. Seviyor çünkü var. Ama yaratıklar onun horgörüsünden acı çekiyorlar. Yaptığı ağaç, keçi ve kuş resimlerinde bir yumuşaklık göze çarpıyor, çünkü yumuşaklık, uçarılık ve tasasızlık'ın Geliş'i için yararlı görevi kendisine uygun buluyor.

Delileri, deliliklerinin nedenlerine göre sınıflandırıyorlar: Erken bunama (buluğla çakışan), yaşlılıktan dolayı bunama, zehirlenme (eter, kokain, morfin, vb.), hastalık (ateşli tifo, menenjit, frengi, genel felç) ve yaralanma. Belirtilerine göre: Şizofrenik ya da manyak, katatonik ya da aptallık, paranoyak ya da sayıklama.

Deli yazınına eğilmek isterim ama bunun için gerekli belgelerden yoksunum. Buna karşılık, gözümün önünde sayısız deli deseni var: Gustave Moreau ve Odilon Redon otuz yıl önce, Giorguio de Chirico, Max Ernst, Chagall, Klee, Picabia günümüzde, resim yoluyla yeni bir evren yaratmaya çalıştılar. Mitolojileri yöneten ölümsüz yasalara itaat ediyorlardı.

Eski zamanların tanrıları ruhları alt üst ettikten ve olağanüstü çağlar var ettikten sonra kuşkuculuğa pes ettiler. Yazın onları ele geçirdi ve gökgürültülerini, şimşekleri yönetenler önemsiz alegorilere dönüştüler. Yazının bir kez daha büyük suçlu olduğunu kabul etmek gerek, çünkü kutsallığa saygısızlık işlediği suçtan sonra ayakta kalmayı başardığı gün tanrıların hepsi öldü. Rönesansın heykelci ve

ressamları, ortaçağın kabına sığmaz tanrılarını devinimsiz heykellere dönüştürdüler.

Malherbe[5] övgüleriyle zehirledi onları ve Voltaire, Verlaine, Anatole France[6] sayesinde, bir pazar biblosundan öte bir önemi, bir değeri, bir sonucu olmayan Çin işi önemsiz biblolara dönüştü tanrılar.

Bu anlayışsız ve inançsızların istilasına karşı çıkmayı denemişti romantikler. Ama çağdaşlarınca deli sıfatına layık görülmekte gecikmediler. Delacroix, Edgar Poe, Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud ve adları daha önce anılmış olan ressamlar aynı sıfattan kurtulamadılar. Artık, delilik ve inanç eşanlamlı oldular ve inançlı elleriyle saydam ve karanlık bölgeleri açanlar deliler sınıfına atandılar.

Zaten stajyer doktorlarla aydın nöbetçiler arasındaki akrabalık çarpıcı boyutlardadır. Hin oğlu hin dilli insanlar, silahlarının kimin için doldurulduğunu sorun onlara. Sizi ayıracaklar ve uzaklaşmaya zorlayacaklardır.

Delilerin resimleri bizi, hemen ve yaltaklanmadan, bir vahiy rüzgârı esen kentlere ve kırlara götürecektir. Kokain ve morfinin keşifleri bu sevimli açımlamaların yanına pek yaklaşamaz. İşte size yüksek düzeyde tinsel bir resim sanatı. Bir deli bir elmayı kopya etmeyi aklından kesinlikle geçirmez. Şiirsel gizli görüntü, bir masa kıyısına konulmuş sigaranın dumanında, her zaman gerçeğin üzerine binecek ve kötü meleklerin düzensiz düşüşünü belirli bir yer ve zamana yerleştirecektir. En küçük izleri yoğun bir coşku uyandırır. Duygularının bütünlüğüne yerleştirmeden hiçbir şey yapmaz onlar. Deliliğinde, üzerine iki ağlamaklı göz delinmiş yüreği sorguya çeken bir dengesiz hünsayı temsil eden şu aşıktan daha dokunaklı ne var? Uzun bir mantonun aralığından biraz farkedilen şu kadının çıplaklığından daha acı bir erotizm var mıdır? Haçını bir saman çöpü gibi kıran şu İsa resminden daha gizemsel bir resim söyleyebilir misiniz? Açın gözlerinizi lütfen, gözlerinizi el değmemiş görünümlere açın! Saltık özgürlük ilkesini bir

ön gerçek (postulat) olarak kabul edin ve delilerin yaşadığı dünyanın bir benzerinin çağımızda bulunmadığını benimle birlikte tekrarlayın,

Korkunç yaltaklanmalar, bu solukları hiçlik kokan insanlarla her gün bir arada yaşamamıza olanak sağlamaktadır. Tanrı'nın adını bir kapıcının adını andığımız kolaylıkla ağzımıza alıyoruz. Tanrı buluttan anahtarlarıyla kapıda duruyor, odasının arkasında bilinmez bir merdiven yükseliyor. Kuşkucular koridordan içeri adımlarını bile atmıyorlar. Zili çalıp kediyle şakalaşıyorlar. Gene, «Tanrı'ya seslenin» yazısının önündeyiz, ayaklarımız toprağa kök salmış gibi. Zaman zaman, gülümseyerek ev soyguncuları geçiyor. Kadınlardan daha güzel, daha yumuşak ve daha sevimliler. Kimilerinin yüzü maskeli, bazen kapıcı Tanrı sırtını döndüğü zaman geçip gidiyorlar, bazen de ona ve gözlerine yansımış görüntüsüne karşı unutulmaz çarpışmalara girişiyorlar; korkunç rakiplerini yere serince, düzensiz basamaklı merdivende gözden kayboluyorlar, ayaklarının sesini uzun süre duyuyoruz.

Bu geçitte kalalım mı?

İnançlı insanlar, yalvarıyorum size, ileri! Çevremizdeki ilkel toplumların birliğinde çarpmıyor artık yüreğimiz, kusacak kadar iyi tanıyoruz çağdaş görkemleri, geç oldu artık, sokakları jandarmalar, bekçiler doldurdu, boş yere çalmadık, açtı kapıyı kapıcı Tanrı. Evimize çıkalım.

ÖLDÜRÜLEN MAX JACOB[1]

Artık ne boynuz ne de kuyruk, ama omuzlarından kalçalarına kadar yeni kanatlarının bembeyaz sağnağı...

Gerçekte, size söylüyorum, eskinin korlar şeytanı çiçeği burnunda bir melektir Cennette.

Saint-Pol-Roux

Saint-Pol-Roux'dan sonra, bir süre önce Max Jacob da Almanlar tarafından öldürüldü. Saint-Pol-Roux gibi Max Jacob da yürek temizliğinin kurbanı oldu. Yürek temizliği: Saflık, incelik, yürek ve ruh iyiliği, güven ve inanç. En canlı zekâ, en gerçek anıksal doğruluk. Saint-Pol-Roux ile birlikte en büyük ozanlarımızdan biriydi.

11 Temmuz 1876'da Quimper-Corentin'de doğan ve pek genç yaşta gelip Paris'e yerleşen Max Jacob çağımızın en ateşli ve en gözüpek ozan ve ressamlarıyla dostluk kurmuştu. Yalnızca ozan ve ressam olduğu değil, ama aynı zamanda bir haberci ve yalvaç olduğu da söylenebilir:

Alayın (ironie), en sıcak sevecenlik ve en ince duyarlığın hafifçe belli olmasını sağladığı çok değişik türde yapıtı, Fransız şiirinde gerçek bir tarihsel olayı belirtir. Aloysius Bertrand, Baudelaire ve Rimbaud'dan bu yana hiç kimse Fransız şiirinin kapılarını onun kadar düzyazıya açmamıştı. *Cornet à Dés*'nin düz şiirleri (poèmes en prose) ile *Laboratoire central*'in şiirleri arasında, *Oeuvres mystiques et burlesques de Frère Matorel* ile *Le Terrain Bouchaballe* arasında Şiir, gerçekte ve düşte, konuşma yaşamının tüm alanını kaplar.

1921 yılında, kendisi de faşist barbarlığın kurbanı olan bir ozan, Max Jacob hakkında şunları söylüyordu: «Şimdilerde iyice kararmış olan Fransız ruhunun gerçek geleneğini elinde bulunduruyor.» (Max Jacob ve Özgürlük). Paris'i kendine kent seçmiş olan bu Breton (Brötanyalı) din değiştirerek katolik oldu ve Saint-Benoit-sur-Loire bazilikasının gölgesine çekildi. O zamandan beri örnek bir yaşam sürüyordu. Başlangıçta ona «biraz kaçık» gözüyle bakan küçük kentin halkı çok seviyordu onu. Daha sonra, benzersiz bir iyilik ve incelikte olağanüstü bir varlığı kabul etmek zorunda kalacaklardı onun kişiliğinde. Muzip bir parıltıyla dolup taşan gözleri olağanüstü imge ve görüntülerle yüklüydü: Gördüğü her şey durmadan yenileniyordu. Can sıkıntısı ve üzüntüye kesinlikle inanmıyordu. Ama özellikle son yıllarda çıktı ortaya Max Jacob'un gerçek yaratılışı. Onu kimi zaman korkunçlaştıran mizah, ya da daha çok şu iğneli alaycılık, ısırıcılık giderek yumuşamıştı: İnce alaylarının batıcılığı azalmıştı. Yahudilerin hedef olduğu baskılar, yaslar, ailesinden birçok insanın tutuklanması ona çok dokunmuştu. Acısını yakınlarına pek belli etmiyordu, ama gerçekte çok büyüktü acısı. Herkesin hayranlığını kazanan bir hıristiyan boyun eğişiyle acılarına katlanıyordu. Hiç kuşkusuz bir boyun eğmeydi bu, ama kesinlikle bir tevekkül söz konusu değildi. İnançların en gönül çekicisi, en bulaşıcısıyla ruhu aydın-

lanmış bir insandı. Küçük bir kıza verdiği bir ilk kudas ayini tasvirinin üzerine şunları yazmıştı: «Acılarımı ve soyumun acılarını, kızkardeşimin ve benimkilerin din değiştirmesi için sunuyorum...»

Bazilika'nın kaymak taşından yapılmış Meryem Ana heykelinin önünde çoğu zaman diz çökmüş olarak görülüyordu; ya da Haç Yolu duraklarının* önünde. Ayinde hizmet ediyor, her sabah kudas ayini geçiriyor ve inancı, çevresinde birçok din değiştirmelerine yol açıyordu. İnancı, davranışı, dinginliğe kavuşmuş, tinselleşmiş yaşamı — en etkili kanıtların çok daha üzerindedir.

Fatima Meryemi'ni** keşfetmişti ve bu göze görünmenin yol açtığı safyürek ve avundurucu yazına karşı büyük bir ilgi duyuyordu. Her gün *Introduction à la vie dévote*'u okuyor ve *Méditations*'u tamamlıyordu. Kitapseverler, yapıtlarını sen alacaksın ben alacağım diye çekişirlerken, onun yanında tek bir kitabı bile yoktu. Ünlü ozan, ressam, suluboya ressamı ve büyük yetenekli müzisyen Max Jacob «yazınsal ününün doruğunda» Saint-Benoit'ya çekildi. Kendi isteğiyle. «Tinsel gelişme»sinden başka hiçbir şeyin kendini ilgilendirmediğini söylüyordu. Bu dünya nimetlerine sırt çevirme en yüce alçakgönüllülükle sonuçlanıyordu. Max Jacob hemen hemen eksiksiz bir yoksulluk yaşıyordu. Bazilikayı ziyarete gelenlerin, yaptığı rehberliğin karşılığı olarak kendisine verdikleri paraları, o rahibe teslim ediyordu. «Karmaşık düşünüşlü» olarak ünlenmiş bu ozan, bir çocuk gibi saflaşmıştı. Ama dostluktan kurtulamamıştı. Dostluk, en büyük ve biricik insansal tutkusu olarak kalmıştı. Eski dostları ve genç ozanların çoğunluğuyla yazışmayı sürdürüyordu. Yazdığı binlerce mektup-

Les stations du Chemin de Croix: İsa Peygamber çarmıha götürülürken yolda yaptığı duraklamalardan her biri. (Ç.N.)

** Portekiz'de bir yer. 1917 yılında, üç genç çoban Cova di İria'da Meryem Ana'nın kendilerine göründüğünü ileri sürdüler. Ünlü bir hac yeridir. (Ç.N.)

tan rasgele alınan mektupların her biri, sevgi dolu ilgi ve nükte başyapıtıdır. Ama bu dostluktan muradının ne olduğunu açıklamakta geç kalmıyordu: Dostlarını din değiştirmeye özendirmek ve ağırlığını yüklenmekten yakındığı tinsel hazineleri onlarla paylaşmak istiyordu.

Yılbaşından itibaren, felaketler yığılmaya başlamıştı çevresinde. Daha tasalı, ama daha güvenir olmuştu. Kendisine kaygılarını bildirenlere sık sık «Tutuklanırsam ölürüm,» diyordu, ve ekliyordu: «Beni gömebilsinler diye, sevdiklerimden önce ölmek isterdim.» Onun bu dileği gerçekleşmedi. Yalnız, yapayalnız öldü Max Jacob, yanında tek bir dostu olmaksızın. Amansız acılardan sonra öldü, hem de o her şeyden fazla korktuğu yalnızlığı çeke çeke Drancy'de, korkunç *Cité de la Muette*'te, 5 Mart 1943 günü saat 21.30'da ruhunu Tanrı'ya teslim etti Max Jacob; çoktandır ona verdiği ve nice acıların, nice içe dönüşlerin, nice duanın erince kavuşturduğu ruhunu.

Ozanın son anlarıyla ve hâlâ güçlü kuvvetli olan bu yaşlı adamın o çok ünlü Muette hapishanesinin soğuğunda, sekiz günde ölümüne neden olan kötü muameleye ilişkin gerçekler bütünüyle olgunlaştığı zaman, bu yeni Alman cinayetinin iğrençliği daha iyi değerlendirilecektir.

Büyük işkence 24 şubat günü saat 11'de başladı; bir Gestapo arabası kapısının önünde durdu. Aynı akşam Orléans'da, üç gün sonra da Drancy'deydi. Çevresinde hemen bir giz perdesi oluştu. Max Jacob, hiç kuşkusuz, rızaların en yücesiyle katlandı bütün acılarına. Tutuklanmasından birkaç gün önce bir dostuna şunları söylüyordu: «Günah çıkarmamı yazıya döktüm, yanımda taşıyorum. Dinin yardımı olmaksızın ölecek olursam, umarım bir rahip gelir okur onu ve o zaman suçlarım bağışlanır...»

Kendisine hazırlanan bu ölümü hissetmişti Max Jacob. Dostlarından bir ozanın ziyaretinden sonra, tutuklanmasından beş gün, ölümünden tam onbeş gün önce, bazilika kütüğüne imza atmıştı: «Max Jacob, 1921-1944.»

Yalınlık, incelik ve cesaretin canlı örneğiydi. Daha sonra, altı ay saklandıktan sonra tutuklanan ve şimdi Almanya'da toplama kampında olması gereken, ozan ve kitapçı, bahtsız bir arkadaşla onu görmeye gitmiştim. Yemeğin sonunda, otelin yemek salonunda, birkaç kişinin yahudi düşmanı sözler söylediklerini duyduk. Çıkacağımız sırada, Max Jacob onlara doğru yürüdü: «İzin verirseniz baylar, dedi, elinizi sıkmak istiyorum... Tanrı günahlarınızı bağışlasın!...»

Garcia Lorca, Saint-Pol-Roux, Max Jacob ve hep aynı cellatların üzerine saldırdıkları şiir* Max'ın büyük ve olağanüstü dostu, Fransa için ölen Guillaume Apollinaire, Ozan'ın uğrayacağı kıyımı önceden haber vermişti. Kötüye karşı iyiyi, budalalık ve budalalığın buyruğuna giren güce karşı yaşam ve erdemi temsil ettikleri için toplama kamplarına gönderiliyor, işkenceden geçiriliyor ve öldürülüyor ozanlar. Umudumuz, dilin öncüsü ozanlar, baş eğmiş Almanya'nın üzerinde korkunç bir ateş göğü dolaşırken, Fransa'nın üzerine çöken şu kurşun göğü, sürüp çıkarmamıza her şeye karşın yardım edeceklerdir.

* Yetmiş yaşında ve bir buçuk yıldan beri Silezya'da bir toplama kampında bulunan Louis Mandin'i ve durumlarını daha da kötüleştirmemek için adlarını anmak istemediğimiz daha nicelerini düşünüyorum.

GUILLAUME APOLLINAIRE[1]

Guillaume Apollinaire'in boğuk ama görkemli sesi; Söz Müzesi'nin bir plağının bizim için sakladığı bu ses hiçbir zaman susmayacak. Çünkü son derece çağcıl bir kayıt. Bize açınladığı giz rasgele bir giz değil.

«Tutkunun büyük gücü» diyen insan, dünyanın insana kesin olarak bedava verilmediğini ve her şeyin ölçüsünün ve kaynağının insan olduğunu gerçekten biliyordu. Yakından, dikkatle bakınca, Apollinaire'in yapıtında, en değişik izleklerde bile bu yüz kez dile getirilmiş olan inanç göze çarpar ilkin. Apollinaire bize bıkıp usanmadan insan zekâsının doğum sancısı çeken geleceğinden söz eder. Bütün imgeleri, en çılgınları kadar en uyumluları da, insanı, o kendisine bütün ortamların, bütün evrenlerin bağışlandığı insanı ölümsüzleştirmek isterler. Onda, ateşli Us, soğuk usun tam ortasında yanar, ve dünyanın olduğu gibi değişebileceğini, olması gerektiği gibi, bizim kendisini tasarladığımız gibi, düşlediğimiz gibi olabileceğini anımsatır bize. Apollinaire tuttuğunu koparan bir ozandır. Bu serüvenci, güçlü bir dil konuşur. Sözcük korkusu yoktur onda, en bayağılarını bile soylulaştırır, yüceltir. Amansız olmayı bilir, duygu ve düşüncelerini dile getirmek için tür-

kü söyleyen, sümsüklere, budalalara, bencillere, kötü niyetlilere karşı güveni olan insanın seçkinliği vardır onda. O bu dünyadadır, insanların arasındadır; bir anlamı vardır, var oluşunun bir nedeni vardır; görünüşe karşı, kabul edilmişe karşı, kabul edilmeze karşı savaşır. Yeri Baudelaire'in, Rimbaud'nun ve Lautréamont'un yanındadır, ama o artık onların yalnızlığını kabul etmez. Onların çok ötesindedir. Bu nedenle, kesinlikle, üstüne basa basa konuşur: Varım, öyleyse *varız*. Boyun eğmemeyi, şimdi'nin karmakarışık güzelliğiyle yetinmemeyi, ama daha iyi ve çatlaksız bir geleceği haykırmamızı ve gerçekten insansal bir düzen, sürekli ve daha akla yatkın bir güzellik istememizi öğretir bize. Ve bunun için, ona göre her şey iyidir, çünkü güçlüdür o.

Apollinaire üzerinde (aslında bütün birduyumcular* üzerinde) Walt Whitman'ın o büyük, birlikte olağanüstü yolculuklara çıktığı başına buyruk gölgesi dolaşır: Bütün yollarda, kitaplar, insanlar, ütopyalar arasında. Bu kozmopolit, «sınırsızın ve geleceğin» sınırlarından başka sınır tanımaz. Kendini sınırlandırmak nedir bilmez. En serüvenci şiirsel ve sanatsal anlayışlar coşturur onu. «Bunlar ona, yeni bir gerçekçilik için malzeme sağlayacak olanaklar olarak görünürler», der Marcel Raymond. Beşik efsanelerini değiştirir, canavarları över, ve sesini çoğu zaman iyice tatlılaştırarak, yeryüzünü, yeryüzünün bütün kentlerini, geleceklerini, çok değişken ve umut bağlamaya değer yüzlerini bunca sevmekten heyecanlanır. Yeryüzünde bir başka dünya ister. Dinleyelim onu:

Tanımadığım varlıkları selamlamaya artık hakkım var...

Ve bugün tasalanmaksızın bu savaştan

* l'unanimisme: Birduyumculuk: birey yerine topluluğun duygu, düşünce ve izlenimlerindeki ortaklığı konu edinen yazın akımı.

Kendi aramızda ve kendimiz için dostlarım
Yargılıyorum bu uzun kavgasını gelenek ve yalanın
Düzen ve serüvenin

Düşmanınız değiliz bizler
Geniş ve olağandışı topraklar vermek istiyoruz size
Çiçek açmış gizler toplasın isteyen istediği kadar
Yeni ateşler var hiç görülmedik renkler
Binlerce belirsiz düşler
Gerçekleşmeyi bekleyen
İyiliği keşfetmek istiyoruz o her şeyin sustuğu uçsuz bucaksız ülkeyi
Kovalanacak zaman da var ya da anımsanacak
Acıyın bize sınırsızın ve geleceğin sınırlarında çarpışan bizlere
Acıyın bize yanlışlarımız için, günahlarımız için bize

Bu akşam dinleyeceğiniz, hemen hemen bütün gizlerin süsleyeceği şeylerin, bu yanlışlar, bu günahlar ve çaresiz ozanın korkunç melankolisi olduğunu söylemekten korkmuyorum. Bir ozanın, çağının beylik duyarlılığına verdiği ödünler, kendi patlamaları için gereklidir. Motorun uğultusunun hız için gerekli olması gibi. Robert Caby, sizin de saptayacağınız gibi, metnin verdiği esin oranında yalın ve aydınlık olmayı göze aldı. Francis Poulenc'e gelince, *Bestiaire*'i bestelemesinin nedenine gelince, *Mamelles de Tirésias* ve Apollinaire'in daha başka birçok şiirine en kesin, en gelecekli ve en saldırgan —kimileri haklı olarak böyle yorumlayacaktır— ses tonunu vermiş olduğunu unutmayalım.

BUGÜN ŞİİR[1]...

Şiirin düzeni, ozan için, şu ya da bu özel gerçekle karışmaz mutlaka, ama onların hepsinin üstüne çıkar ve dünyayı sürekli olarak tartışma konusu yapar. Bu nedenle, her ozan bir *durum* ozanıdır: Egemeni olmadığı belli bir durumu yanıtlamak için yaratır.

*

Ozan yöneltilir, yönlendirilir. İstediğini değil, yapabildiğini yapar. Koşullar, belli belirsiz bir biçimde ona zorlarlar kendilerini. Sevdiği kadından söz etmek ister, kuşlardan söz eder; savaştan söz açmak ister, aşktan söz eder. Bu yüzden, şiirinin adını onu yazıp bitirdikten sonra bilebilir ozan.

*

Bir tür kutsal kural ya da ayin değildir şiir. Tam tersine, ne pahasına olursa olsun, alışılmış, ortamalı olmak zorundadır. En büyük tansıklar ortak dilden geçerler.

İmgelem gücünün gelişmesi toplumsal değişime bağlıdır: onlar karşılıklı olarak zorunlu kılarlar birbirlerini. Dünyayı imgelem değiştirir. İmgelemsiz ozan, imgelemsiz

kâşif, mucit ve hatta devlet adamından çok daha fazla değil artık. Bu dünyanın kraliçesi imgelem, ilerlemenin annesidir. Ve, «Çözümü ancak şiirsel yapıt sayesinde tasarlanabilen sorunlar dünyasında yaşam»ı kafasında canlandıran Mayakovski'ye hakvererek, şiirsel yapıtında toplumsal sorunların çözümüyle çözüm yolu bulabileceğine inanabiliriz.

Savaşın, iki savaşın, yaşamımın her olayı gibi üzerimde etkisi oldu, ama hiç kuşkusuz çocukluğumdan, yetişmemden, aşklarımdan daha az.

Şiir çoğu zaman en büyük düşmanını kendi yaratır: Şiirselleşme. Şiirselleşmiş bir şiirden daha korkunç bir şey yoktur. Çünkü, böyle bir durumda, sözcükler, şaşırtının (sürpriz) etkisini yok etmek, yalınlığın, esinleyen ve esinlenen temel bir gerçeğin güçlü ve açık görüntüsünün gözüpekliğini yumuşatmak için bir araya gelmişlerdir.

Şiir *hizmet etmek* zorundadır. O bir silahtır, bir araçtır. Bu savaş sırasında sadece ozanlara işimizin düşeceğini sanıyorduk, ama insanlara işimiz düştü.

Yakında, ozanların çabası, imgeleri özgürleştirmeye, ustaların sınırlanmış uslarının köle biçimlerini uyutmaya yönelecektir artık. *Bütün* insan zekâsının uyanacağı zaman gelecek; küçük bir insan topluluğunun, çağlar boyunca, kendi umutlarıyla besleyip en değerli kesimini korumuş oldukları kendi doğal dilinden yararlanan bir çağ Bütün insanlar, doğal, kolay bir dilin kullanımına ve yaratı yeteneğine yeniden kavuşacaklar.

İLK ESKİ GÖRÜŞLER
(1937)

Eğer Baudelaire, Lautréamont, Rimbaud acıyla dolu görünüyorlarsa, bu, yalnızlıklarının sınırsızlığındandır. Yeryüzünde, mutlak ve dolaysız bir güce sahip olmadıklarını kabul eder insanlar. İnsanın insan için yaratıldığı bu dünyada, onlara yalnızca efendiler önerilir, tek bir çırak önerilmez. Oğullarını, kardeşlerini düşlerler, boş yere türdeşlerini ararlar. Ataları bırakmaz yakalarını, en sonunda, ölüler arasında ölüleri düşünecek noktaya varırlar. O olağanüstü yok olma yetenekleri işte buradan kaynaklanır.

Zaman geçer, özel nitelikleri varlığını sürdürür, kendine hemen bir yankı bulur ve harekete geçer.

Karşılıklı olduğu andan itibaren etlenip kanlanacaktır şiir. Bu karşılıklılık tümüyle insanlar arasındaki eşitliğin işleyişidir.

Büyük mutluluk olanaksız değildir.

...insan usuna kabına sığmazlık ve saldırganlık görevini geri vermek gerekir.

us bir gelenektir.

1866 ile 1875 yılları arasında ozanlar, sonsuza dek ayrılmış gibi görünen şeyi dizgeli bir şekilde birleştirmeye giriştiler. Lautréamont bunu herkesten daha bilinçli yaptı. Bu olağanüstü aracı (medyum) kendisinin gerçek bir zihinsel olgu olduğunu anladı (yazdığım sırada, yeni titreşimler geçiyordu zihinsel ortamdan: sadece karşıdan bakmayı göze almak söz konusuydu onlara). Rimbaud'yu bilmiyordu, Rimbaud da onu bilmiyordu, ama aynı ses söyleyip yazdırdı onlara.

Bir sözcük hiçbir zaman tümüyle dile getiremez bir nesneyi. Onun hakkında yalnızca bir fikir verebilir, onu üstünkörü betimleyebilir ancak. Birkaç basit ilişkiyle yetinmek gerekir: *dil* ve *kırmızı balık* devingen, çevik ve kırmızıdır; *gümüşlü-dere*, beylik gümüş dalgalı dere eğretilemesini azıcık yenileştirebilir. Ama açık ve kesin oldukları için daha kuralsız olan temel özdeşlikler, yeni imgeler sayesinde şu örnekler oluşur: *sesinin kavonozu, vadinin çekmeceleri. Ve sesinin kavonozu, vadinin çekmeceleri* gibi beklenmedik ve anlaşılmazı çarpan, gerçek gösteren örneklere bağlanmak için *sesinin dili, kavanozdaki kırmızı balık, vadinin deresi, çekmecelerin gümüş takımları* gibi örnekler kapı dışarı edilir.

Benzeşim yoluyla imge (bu, şu *gibi*'dir) ve özdeşleştirmek yoluyla imge, (bu, şu'*dur*) şiirden kolayca ayrılabilirler ve kendi kendilerini yalıtarak, kendileri şiir olmaya yönelebilirler. Meğer ki iki sözcük, birbirlerine olduğu kadar, şiirin öteki öğelerine sıkı sıkıya karışmasın.

Bir imge birçok sözcüklerden oluşabilir, bir şiirin tümü, hatta uzun bir şiir bile olabilir. O zaman, gerçeğin

gereklerinin egemenliği altına girer, zaman ve sürede evrimlenir ve aralıksız bir izlenim (atmosfer), sürekli bir eylem yaratır. Yalnızca bu yüzyılın ozan ve sanatçılarından örnek vermek gerekirse: Raymond Roussel, Pierre Reverdy, Giorgio de Chirico, Salvador Dali, Gisèle Prassinos, Pablo Picasso kimi zaman bir tek imgenin gelişiminde, evrenlerinin öğelerinin sonsuzluğunu işte böyle yaşattılar.

Sanrı, saflık, bellek, şu Dengesiz Prôteus, eski öyküler, masa ve mürekkep hokkası, bilinmedik görünümler, değişen gece, beklenmedik anılar, tutkunun kehanetleri, düşüncelerin, duyguların, nesnelerin kaynaşması, sonsuz çıplaklık, yararsız amaçlı dizgeli girişimler ve çok yarar sağlayan yararsız amaçlar, mantığın dengesizliğe varıncaya kadar tozutması, baş eğmez usa erişinceye kadar saçmanın kullanımı, işte bunlar, — yoksa seslilerin, sessizlerin, hecelerin, sözcüklerin az ya da çok ustalıkla, az ya da çok başarılı bir araya getirilmeleri değil — işte bunlar bir şiirin uyumuna katkıda bulunurlar. Davullara, kemanlara, dizemlere (ahenk, ritm) ve eşek kulaklarına layık korkunç kafiye konserine gereksinimi olmayan uyumlu düşünceyi konuşmak gerekir. Şaşı bakan bir şarkıcı kız ve gözleri bilinen bütün dillerde ve kendi bulduğu öteki dillerde «seni seviyorum» diyebilen bir dilsiz kadın tanıdım.

Saf şiir mi? Şiir hemen hemen her zaman yendi ozanları, ama parazitlerinden yani şu her şeyi okurun en küçük sanatsal ve duygusal gereksinimlerine mal eden eleştiricilerden kurtulmayı hiçbir zaman başaramadı. Yeni değerlerin, gerçek tanımıyla yıkıcı değerlerin, doğuşunu ya da varlığını engellemek, geciktirmek ya da gizlemekle doğrudan doğruya ilgilenen bir azınlığın gevezelikleri de

bu noktada ötekiyle aynı düzeydedir. Alçaklar ve ukalaları, Büyükler'in geçtiği kapıdan geçirmek için, bu aracıların kendi tutumlarını sürprizsiz bir yola ayarlamaları gerekmektedir.

Gerekliyiz biz.

Sözcük yaratmıyorum ben. Ama nesneler, varlıklar, olaylar icat ediyorum ve duyularımın bunları algılamak yeteneği var. Kendime duygular yaratıyorum. Bundan acı çekiyorum ya da mutluyum. İlgisizlik yakalarını bırakmayabilir. Anıları var bende. Önceden kestirdiğim olur onları. Bu gerçekten kuşkulanmak gerekseydi, artık hiçbir şeyden emin olamazdım, ne yaşamdan, ne aşktan, ne de ölümden. Her şey yabancılaşırdı bana. Duyularımın tanıklığını yadsımayı kabul etmiyor usum. Tutkularımın amacı her zaman gerçek ve algılanabilir olandır.

Özde var olanı dile getirmek için pek az sözcük, ama onu gerçekleştirmek için bütün sözcükler gerek bize.

İmgelemek, insanı kendini çevreleyen dünyadan ayırt etmek, ona soyut, bencil bir dünya yaratmak, onu yalıtmak için elverişli bir sözcüktür. Somut gerçeklikten, imgelediği şeyden kuşkuya düştüğü andan itibaren, onun hakkında bir fikir vermeye, *göstermeye*, bilmeye kalkışması boşunadır. Eğer, örneğin, *düşlediği* kadın başkaları için yoksa, boşunadır sevmesi.

Ozan *göründüğü* oranda *görür*. Ve karşılıklıdır bu. Bir gün her insan ozanın gördüğü şeyi gösterecek. İşte size düşsel'in sonu.

HUGO, HALK OZANI[1]

Moskova'da, umudun bu saygın başkentinde bulunmanın benim için taşıdığı önemi belki de tahmin edemezsiniz. Halkın ne usunu, ne de sevgisini yitirdiği ama her gün yoksulluğun, huzursuzluğun ve yabancı baskısının yıkıcı sellerine karşı barikat kurmak zorunda kaldığı bir ülkeden geliyorum. Fransa halkı, ölçü ve uyumu, adalet ve özgürlüğü her zaman yürekten sevmiş ve ona candan bağlı olmuştur. Ve bu aralıksız savaşımda, sizin kazandığınız utkuyu, geleceklerini güvenlik altında gören ve bengi gençliği hazırlayan halkların güveniyle her gün güçlendirdiğiniz utkuyu gözden yitirmiyor halkımız.

Victor Hugo'nun yüz ellinci doğum yılını kutlama törenlerinin genişliği, Fransa halkı için, halkların dayanışmasının en belirgin ve özellikle, sosyalist kültürün, bir ülkede, evrensel kültür bilgi ve sevgisine sahip olduğu yüksek düzeyin tanıklarından biridir. Dün, Sovyet Rusya dünyayı Stalingrad'ta silahla kurtarıyordu, bugün, insan ruhunun en yüksek dışavurumu olan şiiri layık olduğu şekilde anarak mutluluk ve güzellik ülküsünü yüceltiyor ve barbarlığa karşı aleyhte tanıklığı yükleniyor. Ve böylece, geçerli maddi ilerlemenin aynı zamanda önemli tinsel ve törel gelişmelere yol açtığını da kanıtlıyor.

HUGO, HALK OZANI

Victor Hugo, Fransız şiirinin biricik yıldızıdır. O, sadece, bütün bir çağ ve bir ülkenin görkem ve boyutlarına değil, aynı zamanda evrenselin ve geleceğin büyüklük ve ışığına da sahiptir. Varoluş, katılma ve gerçeğin sınırlarına ulaşır, ama, bütün insansal olanakları önceden haber vermek, insanları gerçek ve yaşama inandırmak, tüze ve iyimserliği dile getirmek, ezilenleri savunmak ve ezenlere saldırmak, bize her şeyin doğada olduğunu, insanın hem güzel, hem de iyi olabileceğini göstermek için sanki hep oradaymış gibidir. Yaşama olan güveni dile getirir. Ona göre, hangi biçimde olursa olsun yok olmalıdır kötülük. Ve sanılabileceği gibi, sözcüklerle pek öyle oyalanmaz. Barışçıların en zorlusu — ve devrimci içgüdüsü hiçbir zaman yanıltmaz onu — olarak, açıklar: «İç savaş? ne demek o? Bir dış savaş, bir yabancı savaş var mıdır? İnsanlar arasındaki bütün savaşlar kardeşler arasındaki savaş değil midir? Savaşın türü sadece amacına bağlıdır. Ne dış savaş vardır, ne de iç savaş; sadece haklı ve haksız savaş vardır... Tüzeyi, ilerlemeyi, usu, uygarlığı ve gerçeği yok ettiği zaman, savaş utanca, kılıç da hançere dönüşür. Öyleyse, iç ya da dış savaş, savaş haksızlıktır; adı cinayettir onun.»

Her şeye karışır Victor Hugo, çünkü bu onun görevi ve işlevidir. Sözle, daha önce kim olduğunu eşeler, şimdi kim olduğunu gösterir, kim olması gerektiğini bildirir ve yazdırır. Konuşmayı bilmek ozanın yüce yeteneğidir. *Görmek* ve *duymak* sözcüklerine fiziksel, zihinsel ve törel gerçek anlamı verilecek olursa, görme ve duyma yeteneğine erişir. Görmek ve duymak, Victor Hugo için, anlaşılanı — ve hatta anlaşılmayanı — dil yoluyla ifade etmek amacıyla algılamak, anlamak ve kavramaktır. Şiir, dünya ve tarihi savunur, ama ilkin insanı güçlendirmek ve kendi gözlerinde onu doğrulamak zorundadır.

Victor Hugo'nun yapıtını zamanın zararlarına karşı

koruyan şey, sivri akıllıların ona yönelttikleri «bayağılık»* kınamasıdır. Victor Hugo bayağı mıdır? Evet, başkalarının yüreğinden kuşkuya düşmeksizin kendi yüreğini dile getirmekse söz konusu olan, Victor Hugo bayağıdır. İyi'nin özel önemini cesaretle doğrulamaksa, evet. En ender ve en bayağı sözcüklerden, hiçbir sözcükten korkmamaksa, evet, Victor Hugo bayağıdır.

Hugo bayağı mıdır? Kasıntılı kuruluğun yerine sözün zenginliğini getirmekse, evet. Gökyüzünü ve yeryüzünü, doruk ve uçurumu, geçmiş ve geleceği, hayvan ve insanı dile getirmekse bu, evet. Yurt ve özgürlük sevgisini yüceltmek ve beyaz sakallarından ve torunlarıyla içtenlikle oynamaktan utanmamaksa, evet.

Yoksulları en canlı sözcüklerle, gerçeklik ve iyi yüreklilikle, hem de hiç kimsenin erişemediği yetkinlik ve düzeyde, dile getirerek kanıtladığı kötü beğenisini nasıl bağışlamalı? Doğa ve insan sevgisi, duyarlığı ve imgelem gücü bayağıydı hiç kuşkusuz, çünkü o Hugo adında ortak (kolektif) bir varlıktı. Sadece kendi adlarına konuşanların da «kimse» olarak adlandırıldığını da belirtmek gerek. Victor Hugo'nun düşleri, çağının insanlarının düşleriydi, ama gerçeği, yarının bilincinin gerçeğiydi. Bu gerçek, XIX. yüzyılın savaşımını bunca yüceltir, ama bu XX. yüzyılı kurmak içindir.

Hugo, daha önce de söylendi, bir ilerleme insanıdır ve bu niteliğiyle, değişmekten, düşmekten ve tekrar yola koyulmak için ayağa kalkmaktan korkmaz. Onu değerli kılan söz'dür. Söyleyecek sözü olan bir insandır o; bundan ya-

* Bu yazıda sık sık vulgaire sıfatı (Herkesin bilip kullandığı, halk arasında yaygın / basit, sade / halka değgin, halka özgü / bayağı, adi) ile la vulgarité (bayağılık, adilik / kabalık) sözcüğü kullanılmaktadır XIX. yüzyıl ve daha önceki yüzyıllarda bu sıfatların çoğu halkla ilgili olarak kullanıldığı için, yazının başlığında «halk ozanı» deyimini kullandım. Uygun düştüğü yerlerde öteki sözcükleri de kullanabilirim. Okur da kendince uygun gördüğünü düşünebilir. (Ç N.)

rarlanır, kötüye kullanır, çünkü söz onu kendi sınırlarının ötesine götürür durmadan. Sanatın oyun kuralı ciddidir. Yaşamak ve yenmek gerekir. Mezar çoksa, canlılar da çoktur ve utku kazanmak zorunludur.

Hugo, sonsuz ve sürekli olanı söyler. Ama yine de zaman ve mekâna inanır, bütün yeryüzünde, her yerde ve her zaman insanlar nasıl yaşıyorlarsa öyle yaşar. Var olmayan bir yer ve uzantısız bir zamanda, kendilerinin tekliğine inanan insanların çıkarcı, bencil ve aşağılık kuşkuculuğu karşısında, sözcüğün en yetkin anlamıyla, bayağıdır o.

Victor Hugo kendini Fransa halkına kabul ettirdi, çünkü o, geçmişinde, şimdisinde ve geleceğinde bu halkı yansıtıyordu. Gizli «Les Lettres françaises» dergisinde, yurdumuzu işgal eden, hep aynı, düşmana karşı kaleme aldığı metni arkadaşlarımla birlikte yeniden yayımlamamızın üzerinden pek fazla zaman geçmedi.

Dünün Pétain'cileri[2], günümüzün yabancı ajanları için, bugün hâlâ *bayağı* olan silaha davranma çağrısının bir bölümünü dinleyelim. Bütün baskılara karşın, Victor Hugo en güzel, en yetkin Fransızcayla konuşur.

«Gece gündüz savaşalım, dağların savaşını, ovaların savaşını, ormanların savaşını yapalım. Ayağa kalkın! Ayağa kalkın! Ara yok, dinlenme yok, uyku yok. Zorbalık özgürlüğe saldırıyor, Almanya Fransa'nın canına kastediyor. Toprağımızın acılı ısısında kar gibi erisin şu devsel ordu. Bir avuç toprak parçası bile görev dışında kalmasın. Korkunç bir vatan savaşı örgtüleyelim. Ey gönüllüler, ileri, çalılıkları geçin, selleri aşın, gölgeden ve alacakaranlıktan yararlanın, vadilerde kıvrılın, sokulun, sürünerek gidin, nişan alın, işgalin kökünü kazıyın. Kahramanca, büyük acıyla, sevecenlikle savunun Fransa'yı. Acımasız olun, ey yurtseverler.»

Hugo her zaman yenmek ister. Ona göre, hiçbir şey hiçbir zaman yitirilmez. Ve iyimserliği gereği, inatla tekrar

başlar savaşa. İnsan özgürleşmelidir, çünkü o özgür olmak için, yüce tüzeyi tanımak için, mutlu olmak için ve iyiliğini doğal bir güç olarak kullanmak için yaratılmıştır. Hugo, durmadan kötü'ye karşı iyi'yi çıkarır. İyimser ve iyi olan Rus halkının bildiği bir antitezdir bu. Hugo'nun karşısında olanlara acı çektiren onun iyimserliğidir. Düşmanlarını kan dökücülüğe ve umutsuzluğa sürükleyen de Sovyet halkının iyimserliği, tüze ve barış sevgisidir. Onlar bozgunun, tinsel yoksulluğun ve hiçliğin tarafındadırlar. Başkalarının yüreğinin onlar için ne önemi var, madem ki onlarınki bunca küçük. Büyük çoğunluğun yoksulluğuyla beslenen bir avuç azınlıktır onlar. Öldürülenler de kendileri değildir.

Ezilenlerin davasına, umut ve savaşımlarına karşı Victor Hugo hiçbir zaman kayıtsız kalmamıştır; bu nedenle, 1863 yılında, Polonya ayaklanması sırasında, Herzen'in[3] ona yazması bir rastlantı değildir: «Yardım edin, büyük kardeş! Uygarlığa bir şeyler söyleyin!» Çar'ın, Paris büyükelçisi Baron Morengeim'a Victor Hugo'nun cenaze törenine katılmayı yasaklaması da nedensiz değildir. Victor Hugo'nun kim olduğunu, sadece Fransa için değil bütün dünya için, sadece XIX. yüzyıl için değil gelecek için onun temsil ettiği gücü her ikisi de biliyordu. Herzen'in Londra'da yayımladığı «Kolokol» («Çan») ve «Kutup yıldızı» gazetelerine yazı yazan Hugo, daha 1834 yılında, geleceği görmüştü: «Rusya ayağa kalkıyor. Yaşlı kıtanın ortasında henüz genç olan bu imparatorluk yüz yıl içinde şaşılacak bir hızla büyüdü. Geleceğinin, yazgılarımızda büyük bir ağırlığı olacak.»

Hugo uzağı görmüştü. Bu imparatorluk halkın eline geçti ve Sovyetler Birliği'nin şimdisinin, insanlığın mutluluk ve barışı için büyük bir ağırlığı var.

Victor Hugo'yu anarken, ülkeniz, bütün barış savunucularına ve bütün dünyanın dürüst insanlarına, bir kez daha elini uzatmaktadır.

VİCTOR HUGO[1]

Moskova'da, umudun bu saygın başkentinde bulunmamın benim için taşıdığı önemi belki de tahmin edemezsiniz. Halkın ne usunu, ne de sevgisini yitirdiği, ama yoksulluk, huzursuzluk ve yabancı baskısının yıkıcı sellerine karşı her gün barikat kurmak zorunda kaldığı bir ülkeden geliyorum. Fransa halkı, ölçü ve uyumu, adalet ve özgürlüğü her zaman yürekten sevmiş ve ona candan bağlı olmuştur. Ve bu aralıksız savaşımda, sizin kazandığınız utkuyu, geleceklerini güvenlik altında gören ve bengi gençliği hazırlayan halkların güveniyle her gün güçlendirdiğiniz utkuyu gözden yitirmiyor halkımız.

Victor Hugo'nun yüz ellinci doğum yılını kutlama törenlerinin genişliği, Fransa halkı için, halkların dayanışmasının en belirgin ve özellikle, sosyalist kültürün, bir ülkede, evrensel kültür bilgi ve sevgisine sahip olduğu yüksek düzeyin tanıklarından biridir. Dün, Sovyet Rusya dünyayı Stalingrad'ta silahla kurtarıyordu; bugün, insan ruhunun en yüksek dışavurumu olan şiiri layık olduğu şekilde anarak mutluluk ve güzellik ülküsünü yüceltiyor ve barbarlığa karşı aleyhte tanıklığı yükleniyor. Ve böylece, geçerli maddi ilerlemenin aynı zamanda önemli tinsel ve

törel gelişmelere yol açtığını da kanıtlıyor. Victor Hugo şunları yazıyor:

«Barbar halkların gücü gençliklerinden kaynaklanır ve onunla birlikte yiter. Uygar ulusların güçleri zekâlarından kaynaklanır ve onunla birlikte gelişir. Hem yaşlı, hem de güçlü bir barbar ulus örneği yoktur. Ya uygarlaşır ya da ölür.»

Victor Hugo, Fransız şiirinde biricik yıldızdır. O, sadece, bütün bir çağ ve bir ülkenin görkem ve boyutlarına değil, aynı zamanda evrenselin ve geleceğin büyüklük ve ışığına da sahiptir. Varoluş, katılma ve gerçeğin sınırlarına ulaşır, ama, bütün insansal olanakları önceden haber vermek, insanları gerçek ve yaşama inandırmak, tüze ve iyimserliği dile getirmek, ezilenleri savunmak ve ezenlere saldırmak, bize her şeyin doğada olduğunu, insanın hem güzel hem de iyi olabileceğini göstermek için sanki hep oradaymış gibidir. Yaşama olan güveni dile getirir. Ona göre, hangi biçimde olursa olsun yok olmalıdır kötülük. Ve sanılacağı gibi, sözcüklerle pek öyle oyalanmaz. Barışçıların en zorlusu — ve devrimci içgüdüsü hiçbir zaman yanıltmaz onu — olarak açıklar: «İç savaş? ne demek o? Bir dış savaş, bir yabancı savaş var mıdır? İnsanlar arasındaki bütün savaşlar kardeşler arasındaki savaş değil midir? Savaşın türü sadece amacına bağlıdır. Ne dış savaş vardır, ne de iç savaş; sadece haklı ve haksız savaş vardır... Tüzeyi, ilerlemeyi, usu, uygarlığı ve gerçeği yok ettiği zaman, savaş utanca, kılınç hançere dönüşür. Öyleyse, iç ya da dış savaş, savaş haksızlıktır; adı cinayettir onun.»

Her Fransız gibi, Victor Hugo da zorbaları hiçe saymasını, alaya almasını ve lanetlemesini bilir; gölgeleri üzerine eğilir, onları hakaretlere boğar, yurt ve halkı tanık yapar: Bakın nasıl da küçük ve aşağılıktırlar, nasıl da kolaydır ezmek onları. Süreyi, gökyüzünü ve zamanın sonsuzluğunu tanık tutar: Zorbalar ve cellatlar yalnızca bir

ipe bağlıdırlar; budalalık, bilgisizlik, tembellik ve bencilliktir bu. Işık kabul etmez onları; karanlık, omurgasız ve alçak, o eski düşmandır onlar. Materyalistlerin ve Devrim'in yüzyılında, bununla birlikte karşı-şiirsel ama son derece ütopyacı, düşçü ve tutkulu *Aydınlık* çağında, Hugo edimsel olarak çoktandır vardır. Ona karşı kendini iyi savunmaz, uzun yaşamının ortasından sendeleyerek ilerler, ama yere düşerse, bu daha iyi ayağa kalkmak içindir. Silah olarak, Söz'ünden ve doğal cömertliğinden, olağanüstü dil uzluğundan, çalışma gücünden, coşkusundan ve kötülüğe olan kininden başka bir şeyi yoktur. Bu dâhi bir insandır, ama bütün bir yüzyılın, XVIII. yüzyılın, şiirsel boşluğunu doldurmak isteyen bir ozandır her şeyden önce. Türküleriyle ülkesini yeniden diriltmek ister. Ve Fransa sözcüğü onun için hemen bir evrensel anlam kazanır. Ulusumuzu destekler ama onun bütün ulusların kardeşi olmasını ister. Bir tek insandan söz etmez, bütün insanlardan söz eder. Fransız şiirinin bir geleneği, ama bütün şiirin bir geleneği söz konusudur burada: Bütün evreni sevmek için yaşanılan yerden yola çıkmak. Herkes kendi yurdunu severek, uluslar eşitleşirler ve kardeş olurlar.

Çok basit ama bununla birlikte hesaba katılmayan bir gerçek var: Hugo söylediklerine gerçekten inandığı için büyüklüğünü korumuştur. Söyleyişi aldatmaz. İnancı her zaman derindir ve etkisi, üstün bir inandırma erdemi sağlar ona. Herzen, onunla ilgili olarak bir politikacı olamayacak kadar şiirinin etkisi altında olduğunu söyler. «Ama,» diye ekler, «bir partinin başı değilse de büyük ve gururlu bir kişiliktir. *Bir mahkûmun son günü*, kimi ölüm cezası üzerine düşünmeye zorlamamıştır? Korkunç etkili ve Turner tarzında yaptığı, toplumun, yoksulluğun ve çağının alçaklıklarının yara izleriyle tuhaf bir biçimde aydınlanan tabloları kime acı vermemiştir?»

Victor Hugo'nun cömertliği sınırsızdır. Çünkü bütün yoksullara, içinde yaşadığı dünyanın kudurmuş köpekleri-

nin kurbanlarına el uzatır. İpe sapa gelmez yöneticilere, iğrenç zorbalara karşı savaş açmıştır.

Ve bu yüce gönüllülük, öteki yazarlarınkinin aksine, çağının ozanları karşısında, kendisinden ne denli uzak olurlarsa olsunlar, yalanlamaz kendini. Rakibi Lamartine'in yeteneğini selamlar; Vigny'yi Akademi'ye zorla kabul ettirir; Musset'yi yüreklendirir; Nerval'in dostudur; Saint-Beuve'ü destekler; Baudelaire'in *yeni ürpertilerini* ilkin o keşfeder; Rimbaud'yu *çocuk Shakespeare* olarak adlandırır; *aziz izlenimci ozanım* diye seslenir Mallarmé'ye.

Bununla birlikte gururludur, ama kendi gücünden, kendi saygınlığından emin bir insanın rahatlığıyla. Bütün bir yüzyıla egemen olan onun için, yaşam kısadır.

Victor Hugo'nun düşüncesi, dili ve şiiri zorlu karşıtlıklardan oluşmuştur. Gölge ve ışık, iyi ve kötü, yaşam ve ölüm durmadan yansırlar, karşıtlanırlar, savaşırlar. Ozan bunların tinsel ve lirik eksenidir. Ozan kendini yalvaç sayar, çünkü kendinde kuşku duyulmaz güçler duyumsar. Gogol'un yaşamının en iyi anlarına, yapıtına karşı duyduğu güvenin aynını duyar yapıtının görevi konusunda. İnsan konuşur, herşeyi betimlemek zorundadır: Kendini, kendini çevreleyen şeyi, bildiklerini, hatta imgelem yoluyla bildiklerini ve bilmediklerini. Yadsınmaz bir gerçek: İnsan konuştukça duyulur. Hugo çok konuştu ve çok dinlenildi. Bunun kanıtı yapıtının 44 dile çevrilmiş olmasıdır. Genç Çin Cumhuriyeti'nde *Sefiller*'in basımının beş milyona erişmesi bunun kanıtıdır. Fransa'da, doğal olarak, halkın en sevdiği ozanın Victor Hugo olması da bunun kanıtıdır. Yüzünü herkes bilir, Fransız düşüncesinin (ruhunun) ondan başlayarak günümüze kadar biçimlendiğini söyleyebiliriz.

Karşı savlara (antitezlere), Hugo'nun yapıtına dirilik veren çok basit yönteme dönmek istiyorum. *Les Contemplations*'da iki yüz beş gölge ve ışık karşı savı, yüz on altı iyi ve kötü karşı savı, seksen üç ölüm ve doğum karşı savı var. Bu yöntemi en iyi şu iki dize özetler:

Bir aydınlık dünya görür karanlıklarda kör:
Kapanır gövdenin gözü ama açılır gözü ruhun.

İnsanın her zaman umut etmesini sağlayan bu karşıtlık ve çelişki yöntemine gülmek için bir neden yok. Acının yatışmasının büyük bir doyuma yol açtığını, gözyaşlarından sonra gulmenin iyi olduğunu ve tanın sonsuz geceyarılarından yararlandığını hepimiz biliyoruz.

Victor Hugo, yeni dünyanın ışığı ile eski dünyanın karanlığı arasındaki karşıtlığı tanımaktan, bir yanda ışığın günden güne büyüdüğünü, bir yanda da karanlığın yoğunlaştığını görmekten yoksun kaldı. Ama, bütün dünyayı parlatacak bir bütünsel ışığı, umudu insanların yüreğinde durmadan büyüyen bir sürekli başarıyı dilemek ve tahmin etmekten geri kalmadı.

PİCASSO[1]

Picasso'nun yapıtının uzun filmi belleğimden geçmeye başlayınca, bildirisinin «Özsaygımızın, yapabileceğimiz en yetkin tanıklığı» olarak kalacağına yürekten inandığım bir insanın coşku, emek ve sürekli eyleminin yol açtığı hayranlığı her zaman duyarım.

Picasso'nun coşkusu hiçbir zaman azalmadı. Onun gücü ve gizi buradadır. İleri doğru atılan her adım yeni bir ufuk açar ona. Geçmiş engellemez onu; dünya içini açıp derdini döker ona, herşeyin kendini yaratmaya verdiği — onarmaya, yeniden yapmaya değil — bir dünya, kendisinin her gün doğduğu bir dünyadır bu.

Alaya alınmak, horlanmak ya da nefret edilmek önemli değildir Picasso için; insanların yadsıması, benimsememesi de önemli değildir. Coşkusunun yararlı ve vazgeçilmez olduğunu bilir o. Bilgelik olmadan coşkunun, gönül yüceliği olmadan bilgeliğin olmayacağını anlamak kalabalığa düşer. Picasso'nun gönül yüceliği kendini işle (emekle) dile getirir; her şeyi görmeye, anlayabildiği, kabul edebildiği ya da değiştirebildiği, betimleyebildiği ve güzelleştirebildiği her şeyi insan tarihinin perdesine yansıtmaya dört elle sarılmış bir yaşama yakışır bir çalışmadır bu. Bugün-

den kalan, yarının yükünü azaltacaktır. Bir tek resim çizme tarzı vardır, devinimdir bu, tinin ve elin devinimi. Picasso belki elli bin desen, on bin tablo, bin heykel yaptı. Seramikle ilgilenmeye başladıktan sonra iki bin nesne yarattı. Ve hepsi yeni, hepsi değişik. Çeşitlilik, hiç kuşkusuz, onun yapıtının baskın niteliğidir. Kendini hiçbir zaman tekrarlamaz. Ona göre, gerçek bir yaşam biçimi olan çalışma, ellerin çalışması, bir önceki anın gölgesine hiçbir zaman katlanmadı. Ama, bununla birlikte, gözleri, elleri, yarattığı ve içinde yaşadığı dünyaya bağlıdır onun. Ama söylediklerimi hatırsayarlık ya da abartma sanabileceklere küçük bir öykü anlatmak isterim: Picasso'nun bir yığın kâğıt üzerine *l'Homme au mouton*'un taslaklarını çizdiğini gördüm; bu kâğıtlar tüm deseni kapsayamayacak kadar küçük oldukları için, kimileri gövde üstünün (büst) desenini, kimileri de bacak desenlerini kapsıyordu. Ama bittiği zaman, herhangi bir bacak desenini alsam rasgele seçtiğim bir gövde üstü desenine tıpatıp uyardı. Üstelik sanatçı düşünmemişti bunu.

Picasso, değişikliği içinde, konusuna bağlıdır. Birçok güvercin deseni çiziyorsa eğer, birinde beyazlığı ve kuşlar aşama sırasındaki yeri vardır, birinin tüyleri daha yumuşaktır, öteki açık kanatlarıyla dünyayı savunur, bir başkası hızda yoğunlaşmış ya da insan yüzüne dönüşmüştür.

En büyük ressamların resimlerini kanlarıyla yaptıkları söylenir genel olarak. Aslında bu bir imgeden başka bir şey değildir, ama, insanın koyacağı daha değerli bir şeyi bulunmaması olgusuyla zenginleşmektedir anlamı. Kan, her şeyden önce, yaşama ve onun sürekliliğine olan inançtır, insan sıcaklığının sürekliliğidir, derin düşünce ve ölüme karşı savaşan imgelem gücüdür, sağduyulu olduğu kadar özençli (kaprisli) olan istençtir... Bunları gerçekleştirmiş bir ozan varsa o da Picasso'dur; bu yaşamı boyunca devinmiş ve durmadan değişmiş insandır. Gözleri ve elleri hiçbir zaman demir atmadılar. Uçsuz bucaksız ve sürekli bel-

leği, kabul edilmiş düzeni ve uzlaşmayı altüst etti. Ama, bununla birlikte, yerleşik değerleri her yerde taydaşlarıyla güçlendirmiştir. Picasso'nun henüz baba adı Ruiz'le imzaladığı, çok yalın, çok saf ve desenleri duyarlı Toulouse-Lautrec etkisinden, olağanüstü gece ışığıyla Mavi Dönem ortaya çıkıvermiştir; zenci plastiği yeni bir Cézanne ışığıyla aydınlanır ve gerçeğin en şaşırtıcı dönüşümüyle karşı karşıya kalırız: Kübizm. Ve hiç kuşkusuz, İngres'in kristalinin çınlayışını herkesten daha iyi duydu Picasso, ama içine esrik edici bir şarap boşalttı. Ve hiç kuşkusuz, Grekler hepimize olduğu gibi Picasso'ya da mitoloji inancını aktardılar, ama o, tanrıların önünde eğilmeyen çağdaş bilgelik ve imgelem gücüyle aşıladı bu inancı. İnanılmaz Minotauros'ları, denizkızları (siren), santorları, kır tanrıları yeryüzünde hem hayvan, hem de insan hayatı yaşarlar. Picasso, son zamanlarda, romantizm yoluyla, Ortaçağı ele geçirdi. Bizim için yapmacıklı ve biraz gülünç olan bu geçmiş bir başka ışıkla aydınlandı hemen. Ortaçağ artık sadece bir bakış değildi. Picasso ona gözalıcılık veriyor, doğallığını ve hatta hoyratlığını, saf ve bilgiçce bilgi çelişkisine olan tutkumuzla birleştirme gücü sağlıyordu.

Picasso, insanların bengi tarihine işte böyle bağlandı. Etkileri, kökenleri işte orada bulabiliriz, çağın harekete geçirdiği ya da ütopik olan şeyi orada tanıyabiliriz. Yıkanan kadınlar kendi çağındandır, soytarılar kendi çağındandır, bir gözü dakikaları, bir gözü saatleri gösteren, çizgilerin cam iplikler gibi çözülüp, düğümlenip kırıldığı, tuhaf saatlere benzer portreler kendi çağmdandır, gazetenin çevrelediği bir pipo ve şişe, bir gitarın dengesinin tarttığı meyve tabağındaki meyve natürmortları kendi çağındandır, sabahın ya da günbatımının sisiyle bağlanmış bütün manzaralar kendi çağmdandır, *Guernica* ya da *Kore Kıyımı* kendi çağındandır. Ama *Güvercin* ve önceki günün düşünü içeren bütün karalamalar, insan umudunu dile getiren ölümsüz yontular yarına aittir.

PİCASSO

Bugün ne yapıyor Picasso? Bir elmayı ezbere öykünürmüş gibi geceyi kopya ediyor, Vallauris'teki bahçesinin gecesini, o inişli, alışılmış bahçeyi. Evin bir yanında, bir lambanın aydınlattığı su dolu havuz ve bir yığın ot. Vallauris gecelerinin, Provence'ın kolay sevimlilikleriyle ilişkisi bulunmadığını önceden biliyorum, ama onları gördükten sonra, tablolarında yer alıyormuş gibi duyumsamaksızın bir Provence gecesini artık yaşayamayacağımdan eminim. Picasso'nun bütün modelleri kendi portrelerine benzerler. Picasso'nun deseni, nesneleri kendi gerçeklerine yeniden kavuşturur, çünkü milyarca anlı, sonsuzca değişken bir görünüşten bir sürekli görünüş çıkarır, imgeler toplamını ölümsüzleştirir, deneyimlerini toplar.

Picasso'nun çalışmalarında, kesin çözüm yolunun araştırılması, birdenbirelik ve dolaysız açımlama sonucunu amaçlar, Picasso çalışmaya başladığı zaman amacı yeniden üretmek değil üretmektir. Tek bir çizgi, gerçeği haykıran bir sözcükle inandırmak ister. Şiddeti yumuşaklıkla, yumuşaklığı da şiddetle yenmek ister. Ona göre, düşünce ancak içgüdüden doğar, ama içgüdü düşünceyi hemen aşmak zorundadır. Böylece tembelliği yadsımakta ve değişken görüntüye erkenin (enerjinin) değişmezliğini vermektedir. Başlanmış bir yapıt, onun için, bitmiş bir yapıttır zorunlu olarak. Renkten biçimlere, durmadan gerçekleştirdiği bu aktarımla, etkisini kendi kendine kanıtlar. Hiçbir şey, hiçbir zaman yok edemez etkisini. Picasso'yu çalışırken gördüm, ne dışardan, ne de içerden, hiçbir şey engelleyemiyordu onu. Yeni dünyanın eskisini parçaladığı, bir resmin geleceğinin ressamın paletinde olmadığı inancıyla bunalmış durumlarda gördüm Picasso'yu. Çabalarının herbirinde belli olduğunu gördüm Picasso'nun.

Ve biz, genelçekimlerde (les gravitations), evreninin düşüşlerinde, görüşümüzün nedenini bulguluyoruz. Çekilen acıda, üzüntüde, öfkede ve yaşama tutkusunda yırtıldı giz. Tasa ve can sıkıntısının neden olduğu aşk gibi, aydın-

lık ve gerçek, çoğu zaman, umutsuzluk, aşırı öfke ve başkaldırıdan ortaya çıkar. Picasso dünyayı her zaman ciddiye aldı, manzara resmi nötürmort ya da portre yaparken olduğu gibi, toplumsal, ulusal ya da uluslararası olaylara ilişkin duygularını açıklarken de bütün varlığıyla işine sarıldı. Savunduğumuz gerçeklikte çoğu zaman gerçek duygusu eksiktir. İnsanın, yüreğiyle, kanının kabarmasıyla, ellerinin dalgasıyla, gözlerinin selleriyle onu desteklemesi gerekir. İnsanda gerçek tutkusunun bulunması gereklidir, ama onu yaşamak gerekir. Nesnelliğe ve bizi belirleyen dünyaya boyun eğmiyoruz, onun değişmezliğine inanmıyoruz, çünkü ondan yola çıkan ve onu kavrayıp canlı güçlerini yorumlayan kendimize güvenimiz var. Picasso'nun bir tablosunda alan (boşluk) egemendir. Ona uzaktan, yakından bakıyorsunuz; sunulan nesnenin önünde ve arkasında aynı uzaklık parçalamaktadır sonsuzu. Şu halde, alana egemen olmak, insanın ve bakışımızın egemenliğini kanıtlamıyor mu? Ve böylece, olanaklarımız karşısında duyduğumuz heyecan, gücümüzün, tutkularımızın gücünün duygusunu içermiyor mu? Doğada boşluk diye bir şey yoktur, onu ölçen, onu bilen, onu algılarımızın hızıyla altüst eden biziz. Bir ağaç, bir insan bizim için yakın ya da uzaktır. Hiçbir şey kendiliğinden onları birbirine yaklaştıramaz, birbirinden uzaklaştıramaz. Ayırt ettiğimiz ya da birbirine karıştırdığımız insan çizgileri için de aynı şey söz konusudur. Bana kalırsa, biz onları ne güzelleştirebiliyoruz, ne de çirkinleştirebiliyoruz, onları sadece görüyoruz. Deneyimlerimize karışmış olarak görüyoruz onları. Kıvançlarımızın ya da acılarımızın imgesindedir onlar.

1936 yılında, bütün bir ulusun trajedisini betimledi Picasso. *Guernica* kadar öfkeli, onun kadar yakıcı pek az resim vardır. Daha önce, küfrederek, lanetleyerek İspanyol halkının düşmanlarının karşısına Goya dikelmişti. 1808 Madrit'i, 1936 Madrit'inin onur ve yaşamını savunmak için duyduğu öfkeyi duymuştu. Picasso'nun *Guernica* için yap-

tığı bütün alıştırma figürleri aşırı acı çekerler, hiçbir şeyin kefaretini ödemezler, haksız acının hakaretini duyarlar; utancın, cinayetin, kardeşlerini horlayan, yok eden insanın kara derinliğini tükürürler. Picasso, *Guernica* ile barikatın hangi tarafında bulunduğunu ve bulunacağını ilan etti. Yığınların davasını, geleceğin, yaşamın, ölüm ve mutsuzluk karşısında mutluluğun davasını benimsemesinden kımse asla kuşku duyamadı, ama estetik boşinanç artık yenik düşmüştü, insancıl aydınlıkta etkisini yitiriyordu gölgeleri. Filozofal taş sonunda ağırlığına kavuşuyor ve aydınlığı, ruhun ve gövdenin derinliklerinde, ve onlara, güçlerini ulaştırıyordu: insan insanı inandırsın, kardeşleşsin, tarihinin uçsuz bucaksız ve karmaşık çağında dayanışmaya girişsin. «Tarih ve şiir, belki de tek şeydir,» diye yazıyor Lope de Vega[2] İnsanlar, birbirlerinin boğazına sarıldıklarında bile tarihi birlikte yaparlar. Ozan, ve de ressam, onlarla birliktedir. Ama gerçeği, görev ve gücü seçer; o, bu gerçeğin derin ve törel olmasını ister. Ve kötülük bile onu iyi'ye götürürse, iyi onu ancak iyi'ye götürür. Mavi Dönem'in eşsiz güzellikleridir bunlar, kübizmin umutsuz gerçekçiliğidir; Picasso'ya her zaman daha çok bilinç veren, vazgeçilmez insan varlığından edindiği duyguyu genişleten onun o güzellik dehasıdır.

AÇIKLAMALAR

Sayfa: 11
ŞİİR BULAŞICIDIR

1 «Şiir Bulaşıcıdır» metni Eluard'ın 12 Ekim ile 11 Kasım 1949 arasında Fransız radyosunda yayımlanan beş sohbetinden biridir. 13 Ekim 1949 günü saat 23.15'te yayımlandı. Alain Trutat'nın yönettiği yayımda Denise Bonal, Jacqueline Harpet, Antoinette Terral, Pierre Larguey, Michel Vitold ve yazar rol aldılar. Eluard bu radyo konuşmalarında şiir estetiğine ilişkin görüşlerini açıkladı.

2 Blaise Pascal (1623 1662) insanın yüceliğinden ve güçsüzlüğünden söz ederken, «İnsan, doğanın en güçsüz varlığı olan bir kamıştır ancak; ama bir düşünen kamış,» der. Ve şöyle sürdürür: «Onu ezmek için tüm evrenin savutlanmasına gerek yoktur: Biraz buğu, bir damla su onu öldürmeye yeter. Ama Evren ezdiği zaman insan daha soylu olur kendini öldürenden, çünkü öldüğünü ve evrenin kendi karşısındaki üstünlüğünü bilir o; oysa evren bilmez bunları.»

3 Comte de Lautréamont (*İsodore Ducasse* / Montevideo, 1846 Paris, 1870) Fransız ozan. *Chants de Maldoror*

adlı şiir kitabıyla (1868 — 1869) XX. yüzyıl şiir ve sanatını yönlendiren en önemli öncülerden biri.

4 Arthur Rimbaud (Charleville, 1854 — Marsilya, 1891). Fransız ozan. XX. yüzyıl şiir ve sanatını yönlendiren en önemli öncülerden biri. Yapıtları: *Une Saison en enfer, Illuminations.*

5 Rimbaud'nun şiir estetiğini açıkladığı «Delires II, Alchimie du Verbe», (Sayıklamalar II, Söz Simyası) adlı şiirinin bir bölümü.

6 Novalis (Friedrich, baron von Hardenberg), (1772 - 1801), Alman ozan.

7 William Blake (Londra, 1757 - 1827). İngiliz ozan, ressam ve gravürcüsü.

8 Ludwig Feuerbach (1804 - 1872). Alman filozof. Başlangıçta Hegel'in izinden gitti, daha sonra tanrıtanımazlığa yönelerek «Genç Hegelciler»in önderi oldu. Tanrıtanımaz ve maddeci hümanizması Marx ve Engels tatarafından eleştirildi.

9 Abbé Brémond (Henri) (1865 - 1933), Fransız eleştirmen ve tarihçisi. Saf şiirin savunucusudur: *(Poésie Pure,* 1926).

10 Proteus: Deniz ihtiyarı Proteus, Yunan tanrılarından biridir, denizler egemeni Poseidon'un oğludur. Mısır'da Nil ırmağının ağzındaki Pharos adasında oturur. Görevi Poseidon'un fok balıklarına ve öbür deniz yaratıklarına bekçilik etmektir.

11 Guillaume Apollinaire. (Bkz. Kendisiyle ilgili yazı).

12 Blaise Cendrars. (Asıl adı: Frederic Sauser). Fransız ozan ve yazarı. (Paris, 1.9.1887 - 21.1.1961). Cendrars şiirlerinde son derece canlı, özgün imgeler kullanmış ve yaşamını şiirine geçirmiş bir ozandır. Şiirlerini Said Maden Türkçeye çevirmiştir.

13 Charles Baudelaire. (Bkz. Kendisiyle ilgili yazı)

14 Shelley (Percy Bysshe), İngiliz ozan (1792 - 1822). Metinde yer alan şiir, «Wordsworth'un Satirik Portresi» adlı uzun şiirinin altı kıtası.

Sayfa: 40
DURUM ŞİİRİ

1 17 Ocak 1952 günü «Sociétés savantes»ın salonunda verilen ve «la Nouvelle Critique»in Nisan 1952 sayısında yayımlanan konferansın metni.
2 Louis Aragon, (Paris, 3.10.1897) XX. yüzyıl Fransız yazınının en önemli ozan, romancı, yazar ve sanat adamlarından biri. Şiir, roman ve denemeleri dilimize çevrilmiş ve kitap olarak yayımlanmıştır.
3 François Villon, Fransız ozan (1431 - 1463) Serüven dolu bir yaşam sürdü. Gerçekçilik ve lirizmiyle Fransız şiirinin en önemli ozanlarından biridir.
4 «La Marseillaise»: Sözleri ve büyük bir olasılıkla bestesi istihkâm subayı Rouget de Lisle'e ait marş. Başlangıçta adı: «Ren Ordusuna Marş»tı. İlk kez Paris üzerine yürüyen Marsilyalı federasyon üyeleri tarafından 10 Ağustos 1792 günü söylendi, bugünkü adı bu olaydan kaynaklanmaktadır. 14 Temmuz 1795'ten İlk İmparatorluk dönemine, Şubat 1879'dan bu yana Fransız ulusal marşı.
5 «La Carmagnole»: Fransız devriminin halk şarkı ve dansı. 1792'de bestelendi, 1799'da Bonaparte tarafından yasaklandı.
6 Prometheus: Titanlar soyundandır. Adının anlamı «önceden gören»dir. Ateşi çalıp insanlara verdiği için tanrılar tarafından kayalara çivilenmiştir; bir kartal durmadan karaciğerini yer. Eylemiyle birçok yazara esin kaynağı olmuştur. Uzun düşünme sonucu giriştiği bilinçli ve istemli eylemi, bugün de çağdaş özünü korumaktır.

Sayfa: 56
ŞİİRSEL GERÇEKÇİLİK

1 Eluard'ın 1936 yılında Gerçeküstücü Sergi sırasında Londra'da yaptığı konuşmanın başlığı «Gerçeküstücü

Şiir»di. Ama bu konuşmayı kitapta yayımlarken adını «Şiirsel Gerçeklik» olarak değiştirdi.

2 Sade (Donatien Alphonse François, *marquis de)* Fransız yazarı (Paris, 1740 - 1814) Yaşamı ve yapıtlarıyla etkisi günümüze kadar sürmüş, çağdaş psikopatolojiye yol açmıştır. Sadizm (sadisme) sözcüğü onun adından kaynaklanır.

3 *la fraternisation:* Kardeşleşme, kardeşçe yaşama, kardeş olma. Savaş sırasında düşmanlar arasında, barışta değişik ülkelerdeki bir kesim insanın bir amaç uğrunda birleşmesi; savaş sırasında savaşmaması, uluslararası bunalımlarda ortak amacı desteklemesi. Örneğin, Fas ve Cezayir özgürlük savaşları sırasında Fransız aydınları bu ülke halklarıyla «kardeşerek» onların davasını desteklemiştir. Çeviride, kullanım kapsamı nedeniyle «dayanışma» sözcüğü yeğlenmiştir.

4 Benjamin Péret, Fransız ozan ve yazar (1899 - 1959). Başından sonuna kadar gerçeküstücülüğe bağlı kalmış, her türlü şiirsel bağlanmaya karşı çıkmıştır. Dilimize pek az şiiri çevrilmiştir.

5 Tcheliouskine, «Kuzey Kutbu denizyolu»nu keşfetmek amacıyla 1933 yılında Danimarka'ya yaptırılan Sovyet gemisi. Bu özel gemi ağustos 1933'te Mourmansk'tan yola çıktıktan sonra Behring Boğazı'nda buzlar arasına sıkıştı ve 13 şubat 1934 günü de parçalandı. Bankizlerin üzerine sığınan keşif görevlileri, pilotların cesaretleri sayesinde uçaklarla kurtarıldı. «Sovyetler Birliği Kahramanı» unvanı ilk olarak bu pilotlara verildi.

6 Asturias (Asturiya): İspanya'nın kuzeyinde, Biskay körfezinde, Bask ve Galicia eyaletleri arasında bir bölge.

Sayfa: 69
AŞKIN GÜCÜ

1 1947 yılı mayıs ayında yayınlanan bir radyo programı için hazırlanan bu metin bir ortaçağ oyunu yapısındadır.

2 Bu şiirin Türkçeye çevirisi, özgün çeviri alanında bir başyapıt görünümündedir:

BALKON

Hâtıralar annesi, sevgililer sultanı,
Ey beni şâdeden yâr, ey tapındığım kadın.
Ocak başında seviştiğimiz o zamanı,
O cânım akşamları elbette hatırlarsın.
Hâtıralar annesi, sevgililer sultanı.

O akşamlar, kömür aleviyle aydınlanan!
Ya pembe buğulu akşamlar, balkonda geçen
Başım göğsünde, ne severdin beni o zaman!
Ne söyledikse çoğu ölmeyecek şeylerden!
O akşamlar, kömür aleviyle aydınlanan!

Ne güzeldir güneşler sıcak yaz akşamları!
Kâinat ne derindir, kalb ne kudretle çarpar!
Üstüne eğilirken ey aşkımın pınarı,
Sanırdım ciğerimde kanının kokusu var.
Ne güzeldir güneşler sıcak yaz akşamları!

Kalınlaşan bir duvardı aramızda gece.
Seçerdim o karanlıkta gözbebeklerini
Mestolur, mahvolurdum nefesini içtikçe.
Bulmuştu ayakların ellerimde yerini.
Kalınlaşan bir duvardı aramızda gece.

Bana vergi o tatlı demleri hatırlamak;
Yeniden yaşadığım, dizlerinin dibinde
O «mestinâz» güzelliğini boştur aramak,
Sevgili vücudundan, kalbinden başka yerde,
Bana vergi o tatlı demleri hatırlamak;

O yeminler, kokular, sonu gelmez öpüşler,
Dipsiz bir uçurumdan tekrar doğacak mıdır?

Nasıl yükselirse göğe taptaze güneşler.
Güneşler ki en derin denizlerde yıkanır.
O yeminler, kokular, sonu gelmez öpüşler!

Çeviren: C. S. TARANCI

3 Paul Verlaine, Fransız ozanı (1844 - 1896). Başlangıçta «Parnasse Okulu» anlayışıyla şiir yazan ozan daha sonra simgeci şiirle kendi şiirini uzlaştırmıştır. Şiirde müziğe önem veren anlayışı ve kendine özgü acılı lirizmiyle Fransız şiirinin en büyük ustalarından biridir. Dilimize en çok çevrilen ozanlardan biridir. Şiirlerinden yapılan seçmeler kitap olarak yayınlanmıştır.

4 Germain Nouveau, Fransız ozan (1851 - 1920). Yaşamının sonuna doğru gizemci şiire yönelmiş, şimdilerde Fransa'da da unutulmuş bir ozan.

5 Charles Cros, Fransız ozan (1842 - 1888). Ülkemizde daha çok Orhan Veli'nin çevirdiği «Çirozname» şiiriyle tanınan ozan, aynı zamanda, renkli fotoğraf ve gramofonun bulucularından sayılır.

6 Alfred Jarry, Fransız yazar (1873 - 1907). «Ubu» oyun dizisiyle ve gerçeküstüne yatkın esiniyle öncü tiyatronun en önemli yaratıcılarından biri.

7 Asaf Çiyiltepe'nin çevirisi. İzlem Yayınları tarafından yayınlanan oyun 1962 kasımında Arena Tiyatrosu'nda oynandı.

8 Saint - Pol - Roux (Paul Pierre Roux), Fransız ozan (1861 - 1840). Mallarmé'nin izinden giden simgeci ozanların en önemlilerinden biri. Yazın dünyasında dönen oyunlara dayanamadığı için Kuzey Fransa'daki evine çekildi. İşgalde Almanlar tarafından öldürüldü. Yurdumuzda hemen hemen hiç tanınmaz. Fransa'da tekrar önem kazanıyor.

9 Henry Bataille, Fransız ozan ve oyun yazarı (1872 - 1922). Oyunlarında, çöken bir toplumun görüntüsünü simgeci bir anlayışla vermek istemiştir.

10 Maurice Maeterlinck, Flaman asıllı ozan ve oyun yazarı (1862 - 1949). 1911'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Ölüm izleğini, suçsuzların ve zavallıların kurban oluşunu simgesel olarak anlatır.

Sayfa: 86

GUERNICA

1 Alain Resnais ile Robert Hessens'ın, Picasso'nun aynı adlı tablosundan yola çıkarak yaptıkları filme Eluard'ın yazdığı ve 1949 yılında «Europe» dergisinde yayımlanan metin.

Sayfa: 92

AMERİKA'NIN ANLAMASI GEREKEN

1 Metin, «Les Lettres françaises» dergisinin 7 nisan 1949 sayısında «C.N.E. (Yazarlar Ulusal Kurulu) size sesleniyor» başlığıyla yayımlandı. New York'ta toplanacak olan «Kültürel ve bilimsel araştırma konferansı»nda okunmak üzere Eluard tarafından kaleme alınmıştı. Ancak ABD'nin vize vermemesi üzerine Eluard bu konferansa katılmadı.

2 Walt (Walter) Whitman. ABD'li ozan (1819 - 1892). Whitman'ın bir tek kitabı vardır: *Çimen Yaprakları (Leaves of Grass)*. Ozanın yaşamı bir kitapla birbirine karışmıştır. Kitap her baskıda daha da gelişmiş, son baskıda 411 şiire ulaşmıştır. Halk yığınlarının kardeşi ve demokrasinin ozanı olarak tanınır.

3 Abraham Lincoln, ABD'li politikacı, devlet adamı (1809 - 1865). Köleliğin kaldırılmasını savundu. Başkan seçilmesi üzerine Güney devletleri Kuzey'den ayrıldı ve iç savaş çıktı. Kuzey'in yengisiyle biten savaştan sonra kölelik biçimsel de olsa kaldırıldı. Güneyli bir aktör tarafından tiyatroda öldürüldü.

Sayfa: 97

CAN ÇEKİŞEN YOTİS

1 Eluard'ın «Yunanistan'da Direnme Türküleri» adlı kitap için yaptığı bir çeviri.

Sayfa: 98
DİMOS'UN TABUTU

1 Eluard'ın «Yunanistan'da Direnme Türküleri» adlı kitap için yaptığı bir çeviri.

Sayfa: 100
YUNAN OĞULLARI

1 Paul Eluard'ın Haziran 1949'da Grammos (Yunanistan) cephesinde yaptığı çağrının metni. Yunancaya çevrilen çağrı Boukesti'den 200 megafonla okundu; daha sonra «Europe» dergisinin Temmuz 1949 sayısında yayınlandı.

Sayfa: 102
CHARLES BAUDELAİRE

1 Fransız radyosunda 1949 yılında yayımlanan bir program metni. Charles Baudelaire: Fransız ozan (Paris, 1821 - 1867). Bütün çağların en büyük ozanlarından biri. Yayımlandığı zaman ve daha sonra büyük gürültülere neden olup yasaklanan *Les Fleurs du Mal* (1857) adlı kitabından şiirler değişik kişiler tarafından Türkçeye çevrildi ve 1950 öncesi Türk şiirini etkiledi; A. M. Dranas, C. S. Tarancı, Z. O. Saba, vb. ozanlar şiirlerini onun izinde oluşturdular. Simgecilikten gerçeküstücülüğe kadar bütün çağdaş şiir kuşağı onun şiir ve ilkelerinden beslendiği için bütün dünyada derin etkisi olmuştur. *Les Fleurs du Mal, Elem Çiçekleri* adıyla ve V. M. Kocatürk'ün çevirisiyle yayımlanmıştı.

2 Bernardin de Saint - Pierre (Jacques Henri), Fransız yazar (1737 - 1814). Romantik sanatın kurucularından biri.

3 Chateaubriand (François René, *vicomte de*), Fransız yazar (1768 - 1848). *Atala, René, le Génie du christianisme, Le voyage en Amérique* vb. adlı kitaplarıyla ülkesinde romantizmin en önemli kurucu yazarı oldu. Bazı kitap ve metinleri eskiden Türkçeye çevrilmişti.

Sayfa: 118
SORULAR ÜZERİNE AÇIKLAMALAR

1 1950 yılında Venedik'te kurulan «Avrupa Kültür Derneği»nin sorduğu soruları Eluard bu metinle yanıtladı. Dernek Batı ve Doğu'nun, «Demir Perde»nin iki yakasındaki her ulustan bilim adamı, yazar ve sanatçıları dostluk ve dayanışma bağlarıyla birleştirmek amacıyla kurulmuştu. Dernek 1951 yılında «Sanatta Bunalım» konulu bir soruşturma yaptı. Eluard'ın yanıtı derneğin Fransızca «Comprendre» dergisinde 4 Aralık 1951 tarihli dördüncü sayısında yayımlandı.

2 Paul Claudel. Fransız oyun yazarı ve ozanı (1868-1955). 22 yaşında başladığı hariciyecilik mesleğinden 1935 yılında büyükelçi olarak ayrıldı. Yazar ve ozan olarak Rimbaud'nun etkisinde kaldı. Oyun ve şiirlerinin en önemli izleği, Tanrı'dan uzaklaşan insanoğlunun mutsuzluğu, Tanrı'ya dayanmayan insan topluluklarının oluşu ve duada Tanrı'sıyla birleşen hıristiyanın duyduğu büyük tinsel erinçtir.

Sayfa: 124
AYNASIZ DEHA

1 Bu yazı, «Feuilles Libres» adlı derginin Ocak - Şubat 1924 tarihli 35. sayısında deli resimleriyle birlikte yayımlandı. O sıralar gerçeküstücüler deli resimlerine büyük bir önem veriyordu.

2 Gérard de Nerval (Gérard Labrunie), Fransız ozan ve yazarı (1808 - 1855). 1841'den sonra birkaç kez delilik bunalımı geçirdi. Sağlık yurtlarına girdi çıktı. Sonunda, 1855 yılının Ocak ayında bir sabah, Paris sokaklarından birinde bir fener direğine asılmış olarak bulundu. Romantikler arasında yaşamış olmasına karşın onların dışında şiir kuran ozanın, simgeciler ve daha sonraki ozanlar üzerinde önemli etkileri vardır.

3 Panthéon: Quartier Latin'de Sainte - Geneviève tepesi·

nin üzerinde bir anıt. 1764 yılında başlanıp 1812'de bitirilen bu yapı (kilise), 1885'ten bu yana «Büyük Adamlar»ın türbesi görevini yapmaktadır. Buraya konulan ilk «Büyük Adam» Victor Hugo'dur.

4 Charenton: Sainte - Anne, Salpêtrie gibi ünlü bir tımarhane. Şimdi adı: Saint - Maurice.

5 Malherbe (François de), Fransız ozan (1555 - 1628).

6 Anatole France (Jacques - Antoine Thibault), Fransız ozan ve yazarı (1884 - 1924). Yapıtlarında çağının birçok yazarının içine düştüğü karamsarlık havasının dışında kaldı. Yaşadığı dönem boyunca karşılaştığı toplum olaylarıyla yakından ilgilendi. Bu olaylar karşısında sürekli olarak düşünce özgürlüğünü savundu, her türlü adaletsizliğin karşısında yer aldı. 1896 yılında Fransız Akademisi üyeliğine seçildi. 1921 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Sayfa: 132

ÖLDÜRÜLEN MAX JACOB

1 Nisan 1944'te, gizli «Lettres Françaises» de yayınlandı. Max Jacob: Fransız ozan (1876 - 1944). Apollinaire, André Salmon ve Picasso'yla birlikte Paris'te bohem yaşantısı sürdürdü. Ressamlık, sanat eleştirmenliği, piyano öğretmenliği, satıcılık ve astrologluk yaptı. 1915 yılında din değiştirip Katolik oldu. Jacob'un yapıtların da Hoffman'ın fantezisi ile Jarry'nin simgeciliği karışımı bir dil göze çarpar. Gerçeküstücülük yaygınlaşmadan önce bu tür şiirler yazmıştır. Dilimize birkaç önemli ve güzel şiiri çevrilmiştir. Salâh Birsel'in çevirdiği ve 1961 yılında yayınlanan «Genç Bir Şaire Öğütler» adlı kitabı, kendi şiir anlayışını açıkladığı çok önemli bir poetika metnidir.

Sayfa: 137

GUILLAUME APOLLINAIRE

1 Metin 1948 yılının son haftalarında Fransız radyosundan yayınlandı. Guillaume Apollinaire. (Asıl adı: Gu-

illaume Albert Wladimir Alexander Apollinaire de Kostrowitzky), Fransız ozan ve yazarı (1880 - 1918). Bir İtalyan subayla Polonyalı bir soylu kadının çocuğudur. Yazdığı resim eleştirileriyle fütürizm ve kübizmi tanıttı. Öncü eleştirmen olarak büyük bir ün yaptı. «Gerçeküstücülük» sözcüğünü ilkin o kullandı. Ozanlığıyla bütün çağını ve yirminci yüzyılı etkiledi. Dilimize en önemli şiirleri çevrilmiş kitap olarak yayımlanmıştır. Mutlaka okunması gereken bir ozan. S. Eyuboğlu ile Necati Cumalı'nın ortaklaşa çevirdikleri «Marizıbıll» kanımca, bir çeviri başyapıtıdır:

Büyük bir caddesinde Kolonya'nın
Bir gider bir gelirdi akşam vakti.
Herkese cömert, şirin, cana yakın
Bitince kaldırım gider içerdi,
Basık meyhanelerde yorgun argın.

Kuru tahtalarda yatmaya razı,
Alyanak kumral bir oğlan yüzünden;
Bir Yahudi, sarmısak kokar ağzı,
Çin dönüşü Şanghay kerhanesinden
Çıkarıp getirmişti kızcağızı.

Çok görmüşlüğüm var böylelerini,
Omuzlarına ağır gelir kader;
Kararsız, rüzgârda yaprak misali;
Gözleri kısık lambalara benzer;
Kalbleri işler kapıları gibi.

Sayfa: 140
BUGÜN ŞİİR

1 Paul Eluard'ın Prag «Fransız Enstitüsü» nde 9 Nisan 1946 günü yaptığı konuşmadan parçalar. Eluard, Çek ozanı Nezval ve onun ülkesine derin gönül bağlarıyla bağlıydı. 17 Mayıs 1950 günü, Moskova, Sofya dönü-

şü Prag'dan geçerken, ellinci doğum yıldönümünü kutlamak üzere Nezval'e gönderdiği mektup onun büyük yüreğinin aynası gibidir:

«Sevgili Nezval,

Yaşamın bir hazine olduğunu en iyi sen bilirsin. Onun türküsünü büyük bir sevgi ve coşkuyla en iyi sen yazdın. Bu nedenle ozanların en varsılı, dostların en cömerdi sensin. Seni selamlarken, yaşamı ve zenginleştirdiğin ülken güzeller güzeli Çekoslovakya'yı da selamlıyorum.»

Sayfa: 146

HUGO, HALK OZANI

1 Victor Hugo'nun yüz ellinci doğum yıldönümü ve Nicolai Gogol'un yüzüncü ölüm yıldönümü Sovyetler Birliği'nde büyük törenlerle kutlandı. Victor Hugo'nun çağrılı olan küçük torunu Jean Hugo'yla birlikte Moskova'ya giden Eluard 25 Şubat - 4 Mart 1952 tarihleri arasında bu kentte kaldı. Ozan bu konuşmayı 25 Şubat günü Gorki Enstitüsü'nde yaptı.
Victor Hugo: (1802 - 1885)

2 Philippe Pétain, Fransız mareşali ve devlet adamı (1856-1951). 16 - 17 Haziran 1940 günü Fransa'yı Almanya'ya teslim etti. 1 Temmuz 1940'ta «Vichy Hükümeti» olarak bilinen hükümeti kurdu. Ağustos 1945'te Yüksek Mahkeme tarafından ölüme mahkûm edildi, ama mahkûmiyeti ömür boyu hapse çevrildi.

3 Alexandre İvanoviç Herzen, Rus filozofu, eleştirmen ve yazarı (1812 - 1870). Hegelci idealizmden yola çıkarak materyalizme vardı ve Rusya'da Hegelci Sol'un temsilcilerinden biri oldu. Yapıtlarında Slavcı ütopik sosyalizmi savundu. 1870 yılında Paris'te sürgünde öldü.

Sayfa: 151

VİCTOR HUGO

1 «Hugo, halk ozanı» başlıklı yazıyla büyük benzerlikler içeren bu konuşma ayrıntılarının taşıdığı ilginç önem

nedeniyle kitaba alındı. Eluard bu konuşmayı Victor Hugo'yu anma gecesinde yaptı.

Sayfa: 156
PİCASSO

1 1952 yılında, Picasso'nun 1942 - 1946 dönemini kapsayan 16 desenin yayımlandığı yapıtta yer aldı.
2 Lope de Vega (Félix Lope de Vega Carpio), İspanyol yazarı ve dramatik ozanı (1562 - 1635).

İÇİNDEKİLER

Paul Eluard Haklıdır
(Özdemir İnce) 7

Şiir Bulaşıcıdır 11
Durum Şiiri 40
Şiirsel Gerçeklik 56
Şiirin Geleceği 66
Aşkın Gücü 69
Guernica 86
Amerika'nın Anlaması Gereken 92
Can Çekişen Yotis 97
Dimos'un Tabutu 98
Yunan Oğulları 100
Charles Baudelaire 102
Zorbalık, Çelişki, Şiddet, Şiir 109
Sorular Üzerine Açıklamalar 118
Aynasız Deha 124
Öldürülen Max Jacob 132
Guillaume Apollinaire 137
Bugün Şiir 140
İlk Eski Görüşler 142
Hugo, Halk Ozanı 146
Victor Hugo 151
Picasso 156
Açıklamalar 162

PAUL ELUARD

Ozan ve Gölgesi

deneme

"Fransa kalesi, arkadaşım! Kapanmış gözlerine eğiliyorum. O gözler bana bundan böyle de ışık tutacaklar, büyüklüğü, sadeliği, doğruluğu, iyiliği ve dürüstlüğü gösterecekler. Çünkü bütün bunları sen diktin dünyamıza."

— Pablo Neruda

Ozan ve Gölgesi yirminci yüzyılın en önemli Fransız ozanlarından Paul Eluard'ın (1895-1952) radyo konuşmalarından, soruşturmalara verdiği yanıtlardan, film metinlerinden, şiirlerinden, bildiri ve açıklamalarından, yıldönümü konuşmalarından, tanıtma yazılarından oluşan bir kitap. Metinleri derleyip çeviren Özdemir İnce, Eluard'ı bize bir sanat tarihçisi, bir şiir kuramcısı, bir yorumcu, bir sanat elçisi, bir barış savunucusu, bir konuşmacı olarak tanıtıyor.

ADAM

adam 192